

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KRESTEN H. LIDEGAARD

AF
ABRAHAM-SØNNERNES
SAGA

NYT NORDISK FORLAG
ARNOLD BUSCK

**AF ABRAHAM-SØNNERNES
SAGA**

KRESTEN H. LIDEGAARD

AF ABRAHAM-SØNNERNES
SAGA

NYT NORDISK FORLAG . ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN MCMXLIV

DEN JYDSKE HEDES TATERE

Jeg elsker Jyllands Natur! Jeg elsker frodige Marker med høsttunge Aks eller med Græssets bløde, dybgrønne Tæppe broderet med Kløver i Blomst; saadan var de Marker, mit Barneøje først saa — saadan lærte jeg senere at se og elske min Hjemstavn.

Jeg elsker den jyske Højderyg, hvor de mørkegrønne Hegn i Nytiden kvadrerer den skarpe Jord, der er hærdet af Brisen, som stryger frit ind fra Vest og bringer Styrke og Livskraft ogsaa til os, der skal leve vort Liv herude. Her paa Højderyggen har levet et Folk med Mod, — et Folk, der med sammenbidte Tænder har sat Jærn i den stridige Jord, hvor Slægt har afløst Slægt i denne Arbejdets Kamp, der blev kæmpet i det frodige Østjyllands yderste Løbegrave mod Hedens øde Flade, der strakte sig til Klitternes Rand. Men hvad henfarne Slægter har saadet i en tung Arbejdsdag under Møje og Savn, det har ligget som en Arv i Jorden, og netop i vor Tid har Mulden faaet Kraft og Dybde til at give Arven fra Slægten fri. San-

det er blevet til Muld, der kan yde af sin sammen-
sparede Livsenergi.

Dog mest elsker jeg Højderyggen, fordi mit eget
Hjem ligger paa dens takkede Rand, fordi den blev
Hjemmets Jord for mig og mine og gav Jordbunden
for min Arbejdsdag.

— — Og jeg elsker den jyske Hede med dens stil-
færdige Poesi, der virker dobbelt fortryllende og
stærkt paa Sindet, fordi den er saa fordringsløs.

I svundne Dage, da Heden helt gav Jylland sit
Præg, var den foragtet og ringeagtet af Jyllands Folk.
Blicher var den første, der oplevede den jyske He-
des Poesi og Skønhed, saa hans Liv og hans Digtning
bar Præg af dette Møde. Naar det faldt i hans Lod
at opdage Heden, da skyldtes det først og fremmest,
at de Indtryk, som Barneøjet modtog, præger sig dy-
best i Sjælen. St. Blicher var født til at være Digter.
Han blev Hedens Sanger, fordi hans Fødestavn var
Lyngens brune Land, — og fordi han kunde se med
Jægerens Øje. Jagten er herlig Naturpoesi. Med
Bøsse og Hund finder Jægeren dybere ind i Naturens
Skønhed og Rigdom, end det i Almindelighed opleves
af andre.

Jagten er Samliv med Naturen; ja, man træder paa
en Maade ned paa Menneskets Urstadium, føler ikke
alene Fortryllelsen, men den dybe, absolute Afhæn-
gighed af Naturen.

St. Blicher ejede Jægerblodets Uro og lod sig glad
lede ind til Naturens inderste Sjæl.

Da han aabenbarede sin Opdagelse for sit Folk, var Kulturens sejrende Kamp begyndt langs Hedens bugtede Rand.

Der er det vemodige ved Livet, at vi Mennesker ofte først kender og skatter Værdien af det, vi har mistet. Netop saadan har vort Forhold til Heden været.

Dalgas' berømte Ord: »Hvad udad er tabt, skal indad vindes«, har sat Spor i to Slægtleds maalbedvidste Arbejde, og den jyske Hede blev Offerlammet. H. C. Andersens Forjættelse om Heden, der skal blive til en Kornmark, er ved at gaa i Opfyldelse for vore Øjne, og imens vi er ved at miste Heden, faar vi først Øje paa dens ejendommelige Skønhed og Poesi.

Dog — endnu kan man staa mellem Lyngbakker paa en Plet af Jyllands Jord og kun se Lyng og Himmel, og endnu kan man staa paa en Lyngflade, der rander det meste af Horisonten; men Hedens Tid er snart forbi. Jylland bliver en Skønhedsaabenbaring fattigere. Vore Oldebørn vil drive Lyng i Urtepotter som en sjælden Blomst.

— — — — — Da den jyske Hede ejede en saa trolddomsagtig Magt i Kraft af sin stille Poesi, at Blicher blev Livsslave hos sin Muse blandt de sorte Høje, — da mødte han af levende Væsener derude kun Vildtet. Himlens Fugle og et mærkeligt Folk, Tatterne, som ved deres Færden, der var præget af primitiv Kraft og Livstørst, satte et levende Præg paa Heden.

Taterne var i dybeste Forstand Hedens Børn. De var saa afhængige af den, at Heden fra Slægt til Slægt blev baade Kirke og Hjem for deres Stamme. Her var højt til Loftet og vidt til Væggene, og noget af denne Storhed fyldte deres Sind og prægede deres Færd baade paa godt og ondt. Dybest set blev de aldrig som de andre — Jyllands bosiddende Folk —, hvis Liv kunde rummes i og blev præget af smaa Stuer og lavt Loft.

Det var et Folk, der oplevede blodige Elskovslege i Vaarnætterne ude paa de nøgne Lyngvidder, — et Folk, hvis Døtre fødte deres Børn under Guds frie Himmel og gav dem Naturen i Favn og Solen til Ven fra den første Dag, de saa Livets Lys. Derude, gængende paa deres Moders stærke Ryg, stod deres Barnsdoms Vugge, og den, der ikke kunde taale en saadan Indvielse til Livet, fik Lov at dø.

Da den sorte Død og de ødelæggende Krige i den nyere Tid lige efter Middelalderens Slutning hærgede Jylland, tog Lyngen Herredømmet over den Jord, der var blevet herreløs, og sammen med Heden kom Taterne og tog dens Jord i Besiddelse og valgte den jyd-ske Hede, som var foragtet af alle andre, til deres Hjem.

Og da Hedens Saga var ude, da den blev draget ind i Markernes Tavl eller under Naaleskovens Skygge, da forsvandt ogsaa de store Lyngvidders Sønner og Døtre.

Men vi har en Pligt til at værne deres Minde; thi

vore Forfædre, der sad lunt bag Bøndergaardenes fæstningslignende Kvadrater, har maalt Taterne med for kort en Alen, har miskendt dem og ofte mishandlet dem og ladet dem fryse udenfor Samfundets Dør i haardhjertet Foragt.

Det er paa Tide, at der rejses den jydsk Hedes Tateres et Minde, som aander en Hjertevarme, der kan smelte den haarde Isskorpe og gøre gammel Uret god igen.

Naar man tænker paa dette mærkelige Folk, melder der sig uvilkaarlig tre Spørgsmaal:

Hvorfra kom de, da Heden laa brun over Kæmpehøje og Vidder og kaldte dem ind til sin Favn?

Hvordan levede de deres Liv derude, mens Hedens Land gav deres Stamme en kort Glansperiode baade paa godt og ondt?

Hvor blev de af, da Kulturen flyttede sine Grænsepæle ind i deres Hjem fra alle Sider?

Man har mange Betegnelser for det omvandrede Folkefærd, der fik deres frie Hjemstavn paa den jydsk Hede: Rakkere, Natmandsfolk, Tateres, Skøjere, Kjeltringer for blot at nævne nogle, og det er betegnende nok; thi deres Afstamning har mange Kilder.

Da jeg ikke, som flere Taterforskere har gjort, betragter disse Betegnelser som specielle, men tværtimod som fuldtud synonyme, har jeg valgt at bruge Betegnelsen: Tateres om dette Folk.

Mange interessante, men ofte meget ensidige Hypoteser har gennem Tiderne været fremsat om Tater-

nes Afstamning, og noget sandt har der været i de fleste, skønt ingen af dem har dækket Virkeligheden i al dens Mangfoldighed; dertil er Roden i Taternes Stamtræ altfor forgrenet.

Dette Stamtræs Udseende varierer meget gennem de Aarhundreder, der udgør Taternes historiske Tid; men mest Interesse, synes det mig, vil det have at faa et Glimt af det i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede, da man har bevaret det klareste Billede af Taternes Liv og af deres typiske og ejendommelige Slægtsegenskaber netop fra denne Tid.

Da et grundigt og interessant Kildemateriale er tilgængeligt for enhver interesseret, vil jeg nøjes med her at skitsere en subjektiv Opfattelse.

Trods de Lærdes Uenighed turde det være sikkert, at fremmede Omløbere meget tidligt — allerede i Kristian d. Tredies Regeringstid — har været kendt her i Danmark. Sandsynligvis var det Efterkommere af en asiatisk Folkestamme paa Vandring. Baade deres Udseende, deres Sprog og historiske Efterforskninger tyder derpaa.

Men omtrent samtidig sondrer der sig en uren og foragtet Samfundsklasse ud af det danske Folk. Rakkeren og Natmanden har lige siden Kristian d. Andens Tid, ja, maaske før, haft et særligt Embede.

Han gaar Bøddelen til Haande paa enhver Maade og bliver tildelt det uhyggeligste og raaeste Arbejde. Han er Bøddelens udøvende Haand ved Henrettelser med de frygtelige forudgaaende Mishandlinger, han

betjener med Færdighed Pinebænken, parterer Ligene til Stejle og Hjul og besørger i Embeds Medfør Selvmorderes Lig nedskaaet og begravet i uindviet Jord; alt, hvad der har sin Plads i Rakkerkullen saasom selvdøde Dyr, besørger han udbragt. Qua Natmand udførte han alt det Arbejde, der kom ind under Dattidens svinske Renovation.

Han havde med andre Ord et rigtig svinsk og uappetitligt Arbejde, som vel blev godt betalt, men som samtidig kostede Rakkeren og Natmanden ordentlige Menneskers Agtelse og skaffede ham Borgers og Bondes dybeste Foragt.

Ofte gik Mennesker kun ufrivillig ind i Rakkerens Lod, og meget tyder paa, at dødsdømte Forbrydere nu og da fik Valget imellem at blive halshugget eller at leve videre som Rakkere til deres Dages Ende.

Man betragter dem som urene og uærlige, vil ikke tage dem i Hus eller spise med dem eller overhovedet omgaaes dem. Saa længe Rakkeren har et indbringende Embede, kan Almuens Foragt i hvert Fald ikke forholde ham det daglige Brød; men efterhaanden bliver Rakkeren og Natmanden overflødige paa Landet og i flere Købstæder. Regeringen søger gennem to Forordninger af 1685 og 1739 at give Tater- og Natmandsfolket dets »Ærlighed« tilbage; men trods det ædle Formaal bliver Resultatet, at de fratager disse Stakler deres eneste Gode: det daglige Brød. Regeringen tvinger med haard Haand Bønderne til selv at flaa og begrave deres selvdøde Kreaturer

og udføre lignende »urent« Arbejde. Det vakte saa voldsom Modstand, at der tilsidst blev sat Tugthusstraf for ikke at udføre Arbejdet i paakommende Tilfælde. Ikke alene var Danmarks Pariakaste nu berøvet deres største og ofte eneste Indtægtskilde; men Almuen lagde Had til deres Foragt overfor dem.

Nu kom der en frygtelig Tid for Rakkeren og Natmanden og deres Familie; thi Slægt efter Slægt hvilede Bøndernes Foragt og Afsky over dem og deres Afkom. De havde intet at leve af og blev drevet paa Vandring uden Hus eller Hjem. Ingen vilde omgaaes dem, og selv i Livets Trængselstider stod de fuldstændig uden Hjælp. Selv Fødselshjælp blev nægtet dem.

Ingen vilde staa Faddere til deres smaa Børns Daab. Ærlige Folk nægtede ofte at lade deres Børn sidde paa Skolebænk sammen med Natmandens Børn, og ingen vilde tage dem i Tjeneste. Skete der Dødsfald, stod de uden al Hjælp ved Begravelsen og havde ofte Vanskeligheder med at faa den afdøde i Jorden. I det hele taget blev de betragtet som Samfundets Udskud gennem mere end to Aarhundreder, fordi deres Forfædre engang havde haft kommunale Embeder som Natmænd og Rakkere.

Dette Folkefærd, der uforskyldt havde modtaget Almuens Foragt som en meningsløs og tung Arv fra deres Forfædre, — dette Folkefærd, der maatte leve af tilfældigt dagligt Brød, fandt lidt efter lidt ind til den jyske Hedes Hjerte, fandt dér et Hjem, et Fri-

sted, hvor det blev muligt for dem at leve. Her mødtes de nu og da med de udenlandske Omløbere, blev blandet en Del med dem, uden at Kirkebøgerne faar Mulighed for at fastslaa Paterniteten, — og blev til det Folkefærd, som St. Blicher og Carit Etlar mødte derude i Heden, og som efterhaanden havde faaet særegne Livsvilkaar, Sprog, Sæd og Skik.

Deres Livsvilkaar var dikteret af den golde Hede. De lærte til fulde den store Livskunst, som maaske mange af os endnu stammer paa, ikke at bekymre sig for den Dag i Morgen. Naar Solen randt over Høje og Vidder, anede de ofte slet ikke, hvorledes de skulde faa det daglige Brød.

De kunde ikke tale om et Hjem i samme Forstand som vi kan det. Nogle Familier havde ikke engang en fredlyst Plet af Danmarks Jord, som hegnede et Hjem for dem, andre havde gravet sig ned i Jorden i en Skrænt eller en Kæmpehøj og boede i Jordhytter. Det greb mig dybt, da jeg sammen med Stærke Hans stod paa Tomten af tre Jordhytter, hvori Familier af hans Slægt for tres Aar siden havde boet. Som Dreng havde han besøgt dem der, og nu som gammel Mand kunde han malende beskrive denne ringe Ramme for et menneskeligt Hjem.

Atter andre boede i elendige, lerklinede Rønner med Tag af Lyng. Men de blev bogstavelig talt drevet ud af deres Hjem og paa Vandring, dels af Nød, men ogsaa dels fordi de umenneskelige Fattiglove tvang dem. Taterne elskede deres Børn med en umid-

delbar og opofrende Kærlighed. De har døjet Lidelser og Savn for Børnenes Skyld, som Nutidsmennesker savner Forudsætninger for at forstaa, da Livet sjældent eller aldrig møder os med saa dybe Krav. Naar man fordyber sig i de forskellige Taterslægters Historie, ser man Gang paa Gang, at en Fa'r og Mo'r begiver sig paa Vandring, fordi deres Hjemsovn tvinger dem til at gaa paa Omgang i Sognet enkeltvis, saa Forældre og Børn lever adskilt. Saa hellere tage Livets Dage i den frie og barske Natur; thi de havde en sand Forstaaelse af det egentlige ved et Hjem, — at det ikke var de ydre Rammer, men Samfundet. Og derude kunde de være sammen og have Børnene hos sig. De søgte at ernære sig ved tilfældigt Arbejde, ved Natmands- og Glarmestervirksomhed, som Kvaksalverdyrlæger, med Kramkisten paa Ryggen, ved Jagt og Fiskeri og Hverv der baade gjorde dem søgt og frygtet. Naar alt andet glippede — og undertiden ogsaa før — kom Tiggerposen frem.

Naar der kom Trængselstider for det omvandrende Folk, har deres Tilværelse været saa knugende, at det er ufatteligt, de havde Karakterstyrke og Livsmod til at gennemleve disse Dage. Kuldeperioder kunde være frygtelige, naar hver en Dør var stængt og spærrede dem Vejen til en lun Arne; men dette Folk blev hærdet til en næsten uhyggelig Haardførhed. Man har Eksempler paa, at Taterne har gaaet flere Mil paa en Dag med bare Ben i Frostsne, og Barselkvinder har rejst sig fra deres Halmleje i en tilfældig Lade to

Dage efter Fødselen og er gaaet ud i Frost og Sne let-paaklædte, uden ordentlig Beskyttelse af Fødderne og med det spæde Barn i en Pose paa Ryggen. De overlevede det.

Ganske alene maatte den vordende Moder ofte klare sin Fødselsaffære, som ofte fandt Sted under aaben Himmel, ja, man har et enkelt Eksempel paa, at et Taterbarn er født i en Snedrive og har overlevet en saa mærkelig Indgang til Menneskelivets Kaar. Under gunstige Forhold naaede Taterkvinden til Hus og fik Lov at føde sit Barn i en Lade eller Stald. Naar Barnet var født, blev der hældt en halv eller en hel Pot Brændevin i Tatermoderen, som i et andet Kreatur. Taterkongen, den berømte Johannes Axelsen, blev født i en Lade i Ørre Sogn.

I Aaret 1819 fødte en Taterkvinde en Nat en lille Dreng i en Tagstak, der stod paa Møddingen i mit Barndomshjem. Denne Dreng fik en mærkelig Skæbne og vil senere blive omtalt.

Naar saaledes Livet blev tungt at leve for Taterne, naar Sult og Nød stod for Døren og alt syntes Fortvivelse, saa det blev vanskeligt at se nogen Mening eller Gave i det alt sammen, da tyede de til Brændevinsflasken. Det skete saa ofte, at Brændevinen blev deres Nationaldrik og Universalmiddel mod alt, hvad der følte haardt og ondt i deres Tilværelse. Den skabte legemlig og moralsk defekte Individuer af Mennesker, der oprindeligt var sunde og stærke, og Brændevinen blev en af de Veje, der førte dem ind i Fængs-

lerne og Tugthusene. Brændevinen øgede Livsfaren ved Taternes rent ud fantastiske Slagsmaal, hvori baade Mænd og Kvinder deltog, og ofte endte de med Drab, — oftere end vore Retsprotokoller kan fortælle om. Ganske tilfældigt har jeg faaet troværdige mundtlige Beretninger om to saadanne Drab, som mange Taterne i sin Tid var vidende om, men som aldrig blev kendt. Tavshedspligt hindrer mig i en nærmere Omtale endnu. Skinsygedramaer var hyppige blandt Taterne indbyrdes og har kostet mange Mænd Livet. Et Folk, der levede saa stærkt, maatte nødvendigvis nu og da bevæge sig paa Livets Yderpunkter, — paa den gyngende Grund hvor Indsatsen var: Liv i større Fylde eller Død. Der var ingen, der spurgte, fordi en hjemløs Tater forsvandt, og Taterne selv havde i Livets bitre Virkelighed lært at tie.

Ogsaa andre Veje førte dem til Tugthusene. Naar de sultede paa deres Vandring, naar Børnene skreg for Brød, og ingen havde Brug for deres Arbejde, da tiggede de. Mange misbrugte denne nemme Næringsvej, og der findes flere Beretninger om, hvorledes de fejrede rene Æde-Orgier paa de sammentiggede Fødemidler.

Naar de kom ind et Sted, hvor Folk var haardhjertede nok eller maaske var blevet misbrugt af andre frække Tiggere, blev de arresteret, og talrige er Eksemplerne paa, hvordan de haarde Straffe — indtil fire Aars Tugthus — for Tiggeri nedbrød de bedste blandt Taterne.

Efter udstaaet Straf blev de endnu mere isoleret og gled lidt efter lidt helt til Bunds paa Forbryderbanen, selvom intet i deres Karakter eller i deres Liv tydede paa, at de virkelig var Forbrydere.

Naar mange Tateres Livsskæbne blev saa frygtelig eller tragisk, og naar, som vi skal høre, deres Sæder og Skikke var saa raa og gudsforgaaende, da laa Skylden ikke deri, at de dybest set var slettere Mennesker end vi andre. Nej, vi maa være milde Dommere.

Skylden laa først og fremmest i de umenneskelige Livsvilkaar, Samfundet gav sine Stedbørn. Hvem af os kunde have bevaret sin Menneskelighed under saadanne Forhold? Det vilde sikkert ogsaa kalde paa Dyret og de lavere Instinkter i os.

Nobile-Expeditionen er Beviset herfor. De levede under beslægtede Livsforhold i nogle Uger, mens det for Taterne gjaldt hele Livsdagen, og dog sporer man ikke hos dem ligefrem Kanibalisme! Man maa snarere beundre, at de ikke sank langt dybere.

Taternes Kærlighed til deres Børn ytrede sig paa mange Maader. Selv naar de hærdede dem til de Kaar, de var født ind til, laa der oftest kærlige Følelser bagved. De viste den største Omhu for at faa Børnene døbt saa hurtigt som muligt. Man har i denne Iver villet spore en praktisk Hensigt af ren borgerlig Art.

Men meget tyder paa, at det for Taterne var en religiøs Samvittighed at faa deres smaa Børn døbt, og det røber en dyb religiøs Sans, som de havde forud for de fleste, selvom de ellers langtfra var kirke-

ligt interesserede. De har vel tænkt, at til Børnene er det bedste ikke for godt, og det bedste, de vidste at give, var den Gave, der var lige tilgængelig og nødvendig for fattig og rig: Børnekaarene i Guds Rige.

Med Hensyn til Karaktertræk og personlige Egenskaber hos Taterne, da kan det først siges, at den hverdagsagtige, graa Almindelighed var dem helt fremmed. De levede i højeste Potens baade paa godt og ondt, og deres Livsførelse udsprang af noget særpræget og storslaaet i deres Personlighed. Selvfølgelig var Taterne individuelt meget forskellige; men man finder dog visse Karaktertræk fælles for de største iblandt dem, — dem der prægede deres Stammes Liv fra Slægt til Slægt.

Taterne var gennemgaaende begavede, men deres Naturbegavelse blev sjældent udviklet gennem enhver Tids almindelige Oplysningsarbejde, og den blev ofte sløvet af Brændevinen allerede fra Ungdommen af. Dertil kom, at deres Kamp for Tilværelsen var saa haard, at alle deres Evner meget tidligt blev sat ind dér.

De ejede et ubestrideligt Sprogtalent. Deres Sprog var kærnefuldt og malende, og deres Ordforraad var stort. Deres Ordvalg var rammende, ja rent ud originalt. Mange ordret gengivne Fyndord og Udtalelser af Taterne beviser dette, og et Besøg hos Stærke Hans, der lever sin Alderdoms sidste Aar mellem de brune Lyngbakker ved Hvidemose, vil overbevise enhver Tvivler.

Taterne var i Besiddelse af Mod. Naar hans Blod kom i Kog, spurgte Tateren aldrig om, hvor mange Modstandere han havde foran sig, eller hvor hans Retrætelinje gik. Han slog og modtog Slag, indtil han havde sejret eller sank sammen. Mange af de stærkeste Skikkelser blandt Taterne var Soldater i flere Aar. I det daglige Soldaterliv var den regelbundne Tilværelse for tvungen for dem; men i Krigstid gjorde deres Mod og Frygtløshed dem til tapre Soldater, der ofte udmærkede sig. Derom har man flere Eksempler fra de to sønderjydske Krige. Den bekendte Frederik Abraham fra Rønbjerg var med paa Dybbøl under Stormen den 18. April 1864. En af hans Bysbørn fra Rønbjerg, der ogsaa var med, har fortalt Stærke Hans flere Træk om Frederik Abrahams Tapperhed og Snarraadighed. Under Stormen løb denne langs med de danske Linjer med en Melding. Da traf han Frederik Abraham, der deltog i 8. Brigades Modangreb. Med fældet Gevær, hvis Bajonet var blodig lige til Bøsepipen, og selv oversprøjtet med Blod og Snavs, avancerede Frederik Abraham i forreste Linje tygende paa en vældig Skraa. I Forbifarten raabte han: »Dether koster sgu bode Blod aa Sved, — haaj' en endda wort wall herfrææ!«

Dog, haardest kom deres Mod paa Prøve under Livets knugende Kaar, — og de bestod den Prøve.

Under deres primitive Forhold, der uvilkaarlig kalder paa Menneskets naturbundne Urinstinkter, kunde det selvfølgelig ikke undgaas, at Taternes Sam-

fundsliv blev præget af en Brutalitet og Raahed, der undertiden grænsede til det bestialske, og det var de svage, det gik ud over; men naar de store Tragedier og Dramaer udspillede, som kostede Menneskeliv og nedtrampede Menneskeskæbner, da var det dog altid Brændevinens Værk.

Taterne var i Besiddelse af en Snuhed, der ofte lod dem opnaa deres Hensigter selv overfor Mennesker, der var paa deres Post. Ved dens Hjælp undgik de ofte Øvrighedens Efterstræbelser og bevarede deres Frihed. De var saa lykkelige, at de midt i deres Elen-dighed ejede et ægte Lune og et uopslideligt Humør. Det bar dem igennem mange Trængselstider, og naar de havde Overflod paa disse Sjælens lyse Gaver, gjorde det dem til drastiske Spasmagere. Der findes mange Beretninger om deres urkomiske Gavtyvestre-ger og burleske Bedrifter, hvis Succes de indkasse-rede med svedne Grin.

Taterne ejede dog én eneste Livsgave fremfor alle andre i det danske Folk: De var løsgjorte fra det stavnsbundne Samfund mange Slægtled før Stavns-baandet blev løst i Danmark, og hvor mærkeligt det end lyder, havde det til Følge, at de paa flere af Li-vets allervigtigste Omraader var Hundrede Aar eller mere forud for deres Tid.

Der var ikke alene Poesi over deres Tilværelse, men mange af dem var Digternaturer, og enkelte var virkelige Digtere.

Mange Slægtled før Øhlenschlæger blev Banner-

fører for et Gennembrud i dansk Digtning, oplevede Taterne Romantiken. Den jydsk Hede blev for dem ikke alene et Fristed og et Hjem; men den blev Genstand for deres Naturlgæde. De havde Øjet opladt for Hedens Skønhed længe før St. Blicher blev Hedens Talsmand overfor det danske Folk. De elskede den Natur, de daglig færdedes i. Naar deres Vandringer ikke førte dem derud, søgte de ind til Naturrens Hjerte som Jægere og Lystfiskere og svælgede i en Jagtglæde og Fangerhenrykkelse, som Datidens Almue kun havde Foragt tilovers for, men som mange af Jagtens Stormænd i Nutiden maa misunde dem.

Vi lever i Sportens og Idrættens Tidsalder, hvor alle erkender Betydningen af at eje et sundt, spændstigt og harmonisk Legeme. Allerede for to Hundrede Aar siden drev Taterne, mens ærlige Folk foragteligt saa til, en Almueidræt med Kraftprøver og Smidighedsøvelser, som havde netop det samme Formaal.

Taterne udgjorde en Stat i Staten. Ogsaa her har man det Særsyn, at deres uskrevne Samfundslove helt igennem var bygget paa Frihed paa et Tidspunkt, da det danske Folk levede under en snæversynet Enevælde og ikke engang i Tanken eller Haabet kunde se frem til den folkelige Frigørelse, der kom ved Grundloven.

Først i vor Tid har Danmarks Kvinder krævet Lige- ret, og de har faaet den, selv om den endnu bærer Præg af det Blæk, der prenter Bogstaven paa Papiret, mere end af Livets Krav.

Selve Livets Vilkaar gav Kvinden Ligestilling, ja ofte Førerstilling i Taternes Samfund. Hun var med i alt, hvis hun forstod at hævde sig og havde Kræfter dertil. Naar de store Trængselstider kom, afgang en Families Eksistens først og fremmest af hende, og Gang paa Gang banede Taterkvindens Opofrelse og Korstogshu den tornestrøede Vej ud til lysere Dage. Det var ikke alle Taterkvinder, der som den store Abalone havde Kraft til at hævde sig. Hun kunde i et regulært Slagsmaal gennembanke de fleste Mænd og drikke Kraftkarle under Bordet. Men saa havde Taterkvinden andre Midler til at hævde sin Frihed. Da Casper Hodde blev myrdet ude paa Dejbjerg Hede, var det An' Mari' Grønning, der købte eller hævdede sin Frihed, og hun var rede til at betale den uhyre Pris.

Taterkvindens Frihed havde den afgørende Fordel fremfor Nutidens Kvindeemancipation, at den udsprang af selve Livets Krav og ikke byggede paa teoretiske Idealer, som let fornægter Kvindens dybeste Natur.

Den allernyeste Foreteelse i det moderne Samfundsliv er hos Taterne en gammel Historie. Ogsaa her var de Banebrydere for Aarhundreder siden.

Jeg tænker paa Kammeratægteskab.

Men ogsaa her er der afgørende Forskel i dette Samlivs indre Forhold.

Medens man i Nutidens Kammeratægteskab lever som Abekatte og ved Hundekunstner og alskens pre-

ventiv Unatur fremtvinger en Goldhed, der forkrøbler Kvindens Sjæleliv og dræber hendes dybeste Følelser, — en Goldhed, der demoraliserer Manden og gør ham ansvarsløs netop dér, hvor Livet vil møde os med det dybeste Krav, saa var der dog saa meget Sandhed i Taternes Samliv, at det førte Taterkvinden ind i Moderværdighedens hellige Tempel og stillede Manden foran Tempelets Port som Værner og Beskytter for sin Kvinde og sit Barn.

Medens Nutidsmennesker ingen gyldig Undskyldning har for et saa lavt, etisk Standpunkt, som Kammeratægteskabet, der kun kan vidne om »Aftenlandenes Undergang«, den hvide Races *décadence*, saa bliver denne Form for Samliv hos Taterne et Udtryk for, at et fysisk sundt og kraftigt Folk med stærke Drifter, som de ikke kan tøjle, søger op paa Livets Tinder under de Former, som Samfundet og Livet tvang dem ind under. Lovene var saadan, at det ofte var umuligt for Tateren at blive lovformelig gift.

— — — Fordyber man sig lidt i Taternes Historie, fæster Øjet sig uvilkaarlig ved enkelte fremtrædende Slægter, der fostrer store særprægede Skikkelser. Dette gælder dog ikke Vendsyssel og Himmerland. I Vendsyssel levede mange Taterer. Blandt de særlig kendte og særlig frygtede kan nævnes Rørdrengene, der fylkede sig om en gammel Mo'r. Skov Kristian og Skov Hanne og Klogdrengene fra jyske Aas blev sørgeligt bekendte fra det Drama, hvorom der blev skrevet de mærkeligste Akter, dansk Retspleje ken-

der; men om de var af Taterslægt er tvivlsomt, selv om de havde Livsvilkaar fælles med dem.

Blandt Himmerlandtaterne findes ogsaa mange mærkelige Skikkelser. Her levede Axel Jensen i Salling Sogn. Blandt hans Efterkommere, Axel-Sønnerne findes typiske Skikkelser, som dog laa under for Taternes daarlige Instinkter.

Paa Hedestrækningerne omkring Varde holdt mange Taterer til, særlig i Brøndum og Horne. Det er en Abrahamlinje, der gør sig mest bemærket. Stamfaderen var Abraham Jørgensen, der levede i Tiden omkring 1750. Hans Datter, Else var en typisk og stærk Taterkvinde, rigtig en Datter af de store Vidder. Blandt hendes mange Børn blev Abraham Johansen berømt under Kendingsnavnet Store Abraham fra Horne. Han var en Kraftkarl paa alle Maader, og der var noget storslaaet over alt, hvad han foretog sig. Naar han en enkelt Gang slog, saa slog han til Bunds. I de unge Dage havde han i flere Aar tjent ved de lette jyske Dragoner. Han gjorde et dybt Indtryk paa Taterkvinderne, og hans Kærlighedsforhold var brogede. Han var gift to Gange og omtrent gift en fem-seks Gange. Naar hans Børn blev sat i Pleje i Sognet, hentede han dem bort fra Plejehjemmene, naar hans Faderkærlighed bød ham det, og hverken Stodderkonge eller Sognefoged vovede at hindre ham deri. Mange Gange blev han arresteret og sad i Fængsel eller Tugthus for ganske smaa Forseelser; thi Øvrigheden var paa Nakken af

Abraham, fordi han ofte havde voldt dem Ærgrelser eller Ulejlighed ved at undvige under Transport eller bryde ud af Fængsel og Arrest. Man kender saa lidt om Store Abraham fra Horne; men han synes at have været en mægtig og stærk Personlighed.

Af Abrahams mange Børn er der kun en, der bliver særlig bekendt. Det er Casper Abrahamsen (Bastrup). I Rind levede Casperslægten og Mæsterslægten.

Gammel Casper og hans Kone havde 14 Børn. Af deres Døtre kan nævnes Else Sophie, der minder en Del om Else Abrahamsdatter. Hun drog en Vaardag paa Vandring med Store Abraham fra Horne, og næste Foraar fødte hun ham en Søn, nemlig Casper Bastrup.

Casper var den mest intelligente af alle Tatere, en højt begavet Mand, der vilde være naaet langt frem, hvis ikke hans Opdragelse og Afstamning havde spærret ham Vejen. Tugthuset aabnede snart sine Porte for ham, og med Mellemrum tilbragte han over tyve Aar af sin Ungdom og første Manddom dér. Naar han kom ud, var der ingen, der vilde hjælpe ham eller forstod ham. Han nyder den ubundne Frihed paa Vandring over Vidderne en kort Stund, men bliver saa sat fast igen — altid for Smaating. Paa sin Hederejse besøgte Goldschmidt ham i Fængselet og blev helt betaget af hans Personlighed og Intelligens. Casper var Digter. Der findes smukke Smaadigte fra hans Haand, og paa Goldschmidts Opfordring skrev han sin Levnedsskildring i et smukt og

malende Sprog og med virkelig dramatisk Sans. Der var Poesi over hans smukke Skikkelser, over hans galante Eventyr og over hans forvovne Handlinger, men heldigvis skæmmedes hans Liv ikke af store eller raa Forbrydelser.

An' Mari Mæster er den Person i Mæsterslægten, om hvem der findes den interessanteste mundtlige Tradition. Hun er Moder til Kjelle Kasper. I ham møder vi igen en meget ejendommelig Taterskikkelse. Han er smuk og begavet, han er af et lyst og sorgløst Gemyt, og der findes ikke en ond Blodsdraabe i ham. Munden lyster ham godt, og der er bevaret mange vingede Ord af ham, som vidner om, at Casper var en Sprogets Mester. Han er Typen paa den Tater, hvis Lune og Humør trods Livets Barskhed sprudler ud over alle Bredder. Han er den drastiske Spasmer, der kan turnere en original Vittighed til enhver Tid, selv i en alvorlig Situation. Ogsaa han blev hæmmet af sin Afstamning, sin Omgangskreds og Brændevinen, ellers havde han haft rige Muligheder for at hævde sig i det arbejdende Samfund. Først for faa Aar siden døde han som en meget gammel Mand.

Lidt Nordvest for Skjern hæver sig et ejendommeligt Bakkedrag, der bryder Dejbjerg Hedes Flade. Det kaldes Kvembjerg. Paa Solsiden af Kvembjerg byggede én af Dejbjergrakkerne en Lyngtørvshytte, og han begik den kloge og snedige Genistreg at lægge Hytten lige paa det Sted, hvor tre Sognes Grænse skærer hinanden.

Den blev Stamhus for Dejbjerg- og Kvembjergtaterne, og her satte Taterne paa Vandring ofte hinanden Stævne for kortere eller længere Tid.

Der er Tradition om, at Dejbjergtaternes Stamfader gjorde sig selv uærlig med Vilje, da han som Rønningsmand fra Soldatertjenesten blev forfulgt. Han vilde baade røve, stjæle og slaa Folk ihjel.

Hans Søn, Jens Kvembjerg er en af de reneste Personligheder blandt Taterne. Han tigger ikke og stjæler ikke, er heller ikke Omløber, men fast bosteddende. Han lever som en vellidt Mand, der er tjenstvillig mod enhver, ernærer sig ikke alene af sin Haandtering, men er stor Hestehandler, Dyrlæge og klog Mand, og ogsaa paa andre af Livets Omraader vidste han Raad for mange Ting.

Af hans 19 Børn blev det Niels Kvembjerg, der førte Slægtens Hovedlinje et Led videre. Hans Tilværelse var kroget og broget, og daarlige Kvinder fik stor Indflydelse paa ham. Hans Søn, Jens Kvembjerg var en ret skikkelig Mand. Han havde én stor Lidenskab, nemlig Jagten. Tidligt og sent, Sommer og Vinter færdedes han i Terrænet med Bøsse og Hund. Han var en vældig Jæger og en berømt Flugtskytte. Han boede paa Vognbjerg Hede midt i sit herlige Revier. Selv som gammel Mand levede og aandede han kun for sin Jagt. Naar en veltjent og elsket Jagthund bliver affældig, sker det ofte, at dens Herre tager den med ud i Terrænet, og i dens sidste Stund, mens den med alle Sanser indsuger den herlige, hid-

sende Fært, skyder han den død i Knaldet. Omtrent saadan gik det Jens Kvembjerg. Som gammel Mand, før han blev for affældig til at haandtere en Bøsse, oplevede han sin sidste skønne Jagtdag og sank ved Aftenstid sammen med Bøssen i Favnen — død.

Sønnen, Christian Kvembjerg var vittig, slagfærdig og humørfyldt. Hele Livet igennem vadede han rundt i tragikomiske Situationer.

— — — En anden Dejbjerglinje skejer frygteligt ud i al Slags Forbrydelse.

Museslægten holdt ogsaa i flere Slægtled til omkring Dejbjerg og Kvembjerg. Først saa sent som omkring Midten af forrige Aarhundrede finder man i denne Slægt en interessant Personlighed, nemlig Johannes Mus. Han var en skikkelig og næsten nobel Person, ernærede sig og sine hæderligt og drev undertiden Jagt og Fiskeri sammen med den store Vildtdræber, Jens Kvembjerg. I Modsætning til andre Taterne bandede han ikke og drak kun med Maade. Han var Lægprædikant — en af de mærkeligste, der nogensinde har ladet sin Røst høre i Jylland. Han har sikkert ikke talt over det sjette Bud; thi netop her var der ogsaa en Del Uregelmæssighed i hans Liv.

Af Grønningerne er An' Mari' Grønning, der knyttede sin Skæbne til Caspar Hodde, en uhyggelig og berygtet Taterkvinde. Disse to fristede den tristeste Skæbne, der overhovedet er kendt blandt Taterne. Alle de daarlige Instinkter og Laster, som ogsaa

fandtes blandt Taterne, var ligesom koncentreret hos disse to.

Der har levet to Tater, hvis Personligheds Styrke overstraaede alle andres.

Den ene er Frederik Abraham. Han er en typisk og fremtrædende Repræsentant for Abraham-Sønnerne i Rønbjerg, som alle Taterforskere indtil denne Dag er gaaet let forbi, og dog findes der i deres Liv baade de stærkeste Linjer og den dybeste Grund.

Den anden er Taterkongen Johannes Axelsen. Han har virket dragende paa alle Taterforskere, og de har alle ydet et Arbejde til Belysning af hans Personlighed og hans Liv. Efterhaanden begynder der at forme sig et mægtigt Billede af denne Taterkonges Liv, der blev levet stærkt, typisk og dramatisk, som sprunget ud af hans Stammes Urgrund.

Men endnu er Billedet ufuldstændigt. Saaledes kom jeg en Dag ganske tilfældigt til at blade i en gammel Kirkebog for Funder Sogn, og hvad skildrer min Overraskelse, da jeg her finder Taterkongens første-fødte Søn, der baade blev døbt og konfirmeret i Kragelund Kirke 7. Oktober 1827, da han var 22 Aar gammel. Han fik i Daaben Navnet Axel Johansen, og Højtideligheden overværedes af Distriktsprovsten og samtlige Herredets Præster.

Funder Sogneraad fik ham ved en snild Manøvre kendt forsørgelsesberettiget i Balle, og man træffer ham først paa Kjærsgaard, senere paa Øster-Kejlstrup, hvor han er gift Arbejdsmand.

Taterkongen figurerer i Forældrerubriken som Musquettér ved tredje jydsk Infanteriregiment. Han kan ikke findes i Hærens Arkiver; men han gav ofte sig selv Navneforandring for et godt Ord.

Axel Johansens Moder hed Ane Kierstine Danielsdatter. Hun var en Taterkvinde, der ofte var paa Vandring. 8. December 1820 blev hun fundet ihjelfrosset paa Kragelund Mark.

Axel Johansens Efterkommere lever endnu i Gød-vad Sogn. Hans ældste Søn døde som en meget gammel Mand i 1929.

De Slægtled af Taterne, der lever i sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede, gaar efterhaanden helt op i den almindelige Befolkning. Dog sporer man glimtvis hos dem Arv fra Fædrene.

Taterslægten udgik med sin Hovedlinje som et Udsud af det danske Folk. Den kom tilbage og gled ind i Samfundet, som Folk er flest. Der kan altsaa spores en Fremgang. Men — havde Taternes Sønner og Døtre ikke ligget under for Brændevinens tærende Gift, da var deres Stamme kommen tilbage som en Fornyse, — som et Sprøjt af frisk Blod gennem Samfundet Aarer; thi den gølge Hede giver vel sine Børn et kummerligt dagligt Brød, men den giver dem Solskin og Solhede i Blodet, himmelblaat i Blikket og Lyngviddernes storslaaede Poesi over deres Liv.

TATER-SIND

Det er ikke min Mening her at riste min Bedstefar den Minderune, jeg skylder ham. Jeg vil kun nævne, at han var i Besiddelse af Mod, og at der stod baade fysisk og sjælelig Styrke bagved. Allerede i de tidligste Manddomsaar blev hans Mod prøvet. Han fik kommunale Tillidshverv i Estvad-Rønbjerg, ikke fordi der savnedes ældre, kloge og besindige Mænd i disse Sogne, men simpelthen fordi det var livsfarligt at beklæde disse Stillinger.

I Rønbjerg levede i Jordhytter og elendige lerklinede Rønner en Mængde Tatere, som var raske paa Næverne og hurtige til at blotte Kniven, og for dem betød et Menneskeliv i Virkeligheden kun lidt, naar det kunde pustes ud i Stilhed. Af disse Tatere var Abrahamsønnerne de stærkeste og vildeste; de var stovte Karle med smidige, kraftige Lemmer og overdaadige i alt, hvad de foretog sig. I Rønbjerg levede to af Abraham Musens Sønner, Hans og Anders. Anders havde seks og Hans to voksne Sønner, og

det var særlig dem, Bedstefar mødte paa sin vanskelige Post, saa at det ofte blev et Spil med Liv eller Førlighed som Indsats, hvor det var den stærkeste Vilje og den overlegne Sjælestyrke, der oftest sejrede.

Allerede i min Barndom havde jeg stor Interesse for Taterne, og denne Interesse næredes ved at møde dem i levende Live. Jeg husker saaledes, hvordan min Fantasi kom i Bevægelse, naar »Memme«s Ankomst paa den aarlige Tiggergang blev forkyndt af rasende Hundeglam. Hun var lille og kroget, en ganske almindelig, gammel Kvinde at se paa; men jeg vidste, at hun i sine Velmagtsdage havde sat dybe Spor i Abraham-Slægtes Liv. Hun havde i Tidens Løb været »gift« med to af Abraham Musens Sønnesønner, og engang, da Vandrelysten kom op i Gamle Hans, tvang han hende med paa en Vandring Jylland rundt. Da de kom hjem, blev han overfaldet af sine Sønner og Brodersønner; men Hans gennembankede dem alle, saa de nyste rødt. Det var vel nok ham og ingen anden, der var Stammehøvding — Suværæn ogsaa over Sønnekonerne, hvis det stak ham! — Og det gjorde det ihvissengolaw. Memme's daværende Mand greb hende i Haaret, slængte hende omkuld og slæbte hende afsted for at drukne hende i Karup Aa.

Ja, mangan Kniv blev blottet, og mangan Næve blev løftet til jættekraftigt Slag, naar Stammens Mænd ombejlede hende. Hun blev for Resten i sit

toogfirsindstyvende Aar rigtigt gift med den yngste af Hans Abrahams Sønner, der da var over de halvfjers.

Eller den gamle, stilfærdige Mand, jeg havde set saa ofte. Da han døde, blev der kastet mærkelige Lysstrejf ind over hans forbigangne Liv. Kirkebogen oplyser, at han var født i en Tagstak, der stod paa Møddingen i mit Barndomshjem. En Morgen havde min Tipoldemoder fundet en ung Taterkvinde med en nyfødt, kraftig Dreng ved Brystet derinde i den gamle Staks Læ og Lunhed.

I Trearskrigen var han en af de raskeste danske Dragoner, og det fortælles, at han paa sit Dødsleje meddelte en Oplevelse, der havde pint ham gennem de mange Aar. Natten før Slaget ved Isted var han sendt ud for at rekognoscere, smidig og lydløst gled han frem gennem en Skov, da han opdagede to fjendtlige Soldater, der ogsaa var paa Rekognoscering. Da skete det: Det var ikke længere en dansk Soldat, der røgtede sit farlige Hverv, nej, det var en Tater, der saa rødt; han gav sig sin Slægts Urinstinkter i Vold, sneg sig ind paa de to Soldater og bogstavelig talt slagtede dem. — Og han havde selv følt det, saa det kastede Skygge over hans Liv: Det var ikke Krig den Nat, det var Lystmord. — — —

— — At Bedstefar havde haft mange mærkelige Oplevelser med Taterne, hørte jeg adskillige Beretninger om, og jeg satte mig den Opgave at forsøge at faa dem meddelt paa første Haand; men Opgaven

var vanskelig; thi Bedstefar fortalte aldrig paa Opfordring. I Studentertidens Ferier besøgte jeg ham ofte i Lidegaard, og naar vi om Morgenens havde gaaet vor Runde i Marken og gennem Staldene og havde faaet Ild paa Morgenpiben i en hyggelig Krog i Dagligstuen, hvorfra man gennem en Dør saa et Udsnit af den gamle, minderige Have, der glitrede af Solstrejf mellem Træerne, — da hændte det, at Samtalen umærkeligt gled ind paa »gamle Dage«, og saa fortalte Bedstefar. Jeg lyttede, mens Billede for Billede rullede op om alt det mærkelige og interessante, han havde oplevet gennem et langt Liv. Ofte dvælede han ved Taterne og fortalte om farvemættede Oplevelser, der var typiske for denne mærkelige Stamme. Jævne som Ordene faldt, berettede de ofte om Begivenheder, der havde et dramatisk eller poetisk Skær over sig.

Her gengiver jeg en af dem.

Abraham-Slægten var efterhaanden blevet gruelig gal paa Bedstefar, fordi det blev ham, der, som det syntes dem, ofte med Haardhed og Tvang skulde lede deres vanskelige Skridt fra Nomadens ubundne og frie Liv til Samfundets Vilkaar, der betød Arbejdsdagens Hede, men ogsaa Arbejdets Frugt og Glæde. Rent instinktmæssigt hadede Abrahamsønnerne regelmæssigt Arbejde, og der faldt haarde og truende Ord, da Bedstefar nægtede dem Understøttelse, men tilbød dem Arbejde. Da saa oven i Købet Arbejdet blev kasseret, smed Frederik Abraham

(Anders' Søn) sin Jakke og gik op paa Siden af Bedstefar. Nu skulde han have Klø, og Frederik, den stærkeste og mest erfarne Slaakæmpe i Slægten, ud-saa sig selv til at ordne den Sag. Bedstefar havde staalsatte Nerver og veg ikke enTomme eller reage-rede paa nogen Maade, skønt han var forberedt paa alt.

Frederik ejede den Slægtsegenskab, som Taterne havde fælles med Rovdyr; de angriber kun flygtende Vildt, kun Mennesker, der viser Frygt. Derfor slap Bedstefar for videre Medfart. Senere spurgte han Frederik, hvorfor han smed Jakken den Dag? »Jow — sagde Frederik — a vedst, do haaj guer Kræfter, saa a vild ha æ Aarmer fri!«

Ofte maatte Bedstefar møde og tage haardt fat, naar Taterne truede Bestyreren paa Fattiggaarden paa Livet og overfaldt ham og hans Familie; da fire af Taterne maatte føres i Haandjern til Amtets Arbejdsanstalt, truede de Bedstefar paa Livet og knyttede Næverne imod ham. Taterslægten saa rødt, og Bedstefar skulde snart erfare det!

En raakold Vinteraften, en af disse Vinteraftener, da man kan høre den smældende Blæst lege med Fygesneen, mens man skussier sig af Velvære over at sidde lunt og hyggeligt inden Døre og have en lun Seng med en rigtstoppet Dyne og et hjemmævvet Hylsklæde i Vente, — en saadan Aften havde man siddet sent oppe i Lidegaard. Klokken var ved det Lag elleve, før Huset var gaaet til Ro.

Ved Midnatstid syntes Bedstemor i Halvsøvne gennem Vindens Rusk og Klage at høre en tage i For-døren; — men det var vel kun Indbildning? Hun lyttede spændt og hørte nu tydeligt Fodtrin i Sneen udenfor, og samtidig med, at der blev banket paa Ruden, vækkede hun Bedstefar. Nu hørte de deres Nabo, Niels Jensens Stemme udenfor; han gav Undskyldning for det sene og for dem ubehagelige Besøg; men der var noget, han maatte tale med dem om straks, og de kunde høre paa Stemmen, at det var noget usædvanligt. Snart sad de bænket i Stuen, og ved Natlampens dystre Skær fortalte Niels Jensen, der var dødbleg af Sindsbevægelse:

»A haaj wort en Tur i Rønbjerre, aa da a no for en Halstaanstie sien skuld bjerre i Vej for Hjemmen, war et nøj ræler Vejlu, aa begmørk war et, saa di wild gi mæ en Løjt mej; men æ Snø kund gi en bette Krum Skjar, saa a saa »hejsen manne Tak« aa gik. Det gik osse saa møj kabistows, aa a war nower ud møt i æ Hier, da a mæ jet sier en Mand kom frem bag en Busk, der stor tæt ve æ Vej; han war en rejti Slegi — bode stuer aa kraftig; a bløv ve aa go som ingenting — det vil sej, a svang mi Træsko, de a kund, for a töt, det kam mæ lidt sær for; men han haaj osse den laang Bien oforaa, aa han kam nær aa nær. Da han begyndt aa kom op pa æ Sie aa mæ, skotter a en halv Gaang te ham; men a fæk snaar mi Øwn te mæ ijen, for han gik mæ en vældig laang Slagterknyw i hans Haaen.

A er eet rej aa mæ, men da kun a illiwal mærk, te a bløw hvid i æ Huer, aa mi Hoer rest sæ, saa di nejsten kund løwt mi Lue. Han glower mæ ind i æ Huer, aa saa saa han: »Goawten! No er et dæ, Niels Jensen; a trowed, det war Kren Ligo, for Gud naaede den Mand, hvis a traf ham her!« Aa saa rest hen æ Knyw for æ Nies aa mæ, saa det war ræler. Saa snorred han sæ lig omkring aa sprang ind øwer æ Hier. O æ Stej han vænd sæ fræ mæ, skyndt a mæ astej; men a kund ett go te Row, far a haaj adwor dæ. Det vil a sej dæ, Kren Ligo, do haar en Fjende, aa do skal ta dæ i Ajt — om ett for di ejen saa for di Kuen aa di Børs Skyld. A behøwer vist ett aa sej dæ, hvem han er.«

Det blev en angstfyldt Tid for Bedstemor, der nu fulgte; thi ofte kom Bedstefar sent hjem fra Møder og Sammenkomster uden i mindste Maade at tage Hensyn til Trusler. Vinteren gik paa Held, da han paa en uhyggelig Maade blev mindet om Niels Jensens Advarsel. I en sen Nattetime var han paa Vej hjem fra Rønbjerg. Det havde været Snestorm, og Sneen laa paa Mark og Vej og glitrede af smaa Frostkrystaller i Maanelysset. Han vadede ned gennem en Hulvej, hvor der er langt til nærmeste Hjem, og tænkte just paa, at det ikke vilde være hyggeligt at møde Uvenner netop her, da han pludselig saa en Skikkelse komme imod sig. Bedstefar, der var ganske vaabenløs, stod stille. Det var Frederik Abraham; han styrede lige imod Bedstefar med Kniven

draget, og Blikket i Øjnene og Ansigtets fortrukne Muskelspil lod ham ikke i Tvivl om Frederiks Hensigt. Den eneste Mulighed syntes en ulige Kamp paa Liv og Død, — og dog kom det helt anderledes.

Bedstefar sagde senere, at aldrig havde hans Tanker gennemvandret saa uhyre Afstande, og aldrig havde han levet Livet saa koncentreret i Brøkdelen af et Sekund, som i det Øjeblik Frederik Abraham sprang frem imod ham. Dog var det vist ikke Frugten af Omtanke, men snarere en spontan Inspiration, der fik ham til at handle. Han rakte advarende Haanden ud. »Frederik, stand et Øjeblik og tænk paa, hvad det er, Du vil gøre.« Og Frederik standsede, Øjnene blev usikre og flakkende, og Musklerne slap-pedes. Pludselig vendte han sig og løb bort over Snefladen.

Aldrig havde Bedstefar set Lidegaard ligge saa lunt og hyggeligt, som da han den Nat kom frem over den sidste Bakke. Livet, Hjemmet, hans Hustru og smaa Børn var næsten tabt — og genfundet.

Der gik mange Aar, før han fortalte om, hvad der skete den Nat, og baade han og Frederik lod, som om intet var hændt. Det var en af de ejendommeligste Begivenheder i hans Liv, der blev Anledning til, at han fortalte sine nærmeste, hvad han havde oplevet den Vinternat derude i Sneen i Rønbjerg Hede.

Bedstefar blev en Gang meget syg, syg til Døden efter al menneskelig Beregning. Sygeværrelset var helt afsondret, for Patienten skulde have absolut Ro. Kun

Sygeplejersken øvede sin Gerning derinde. Krisedøgnene var netop inde, og der herskede overalt en angstfuld Stilhed. Da blev det meldt Bedstemor, at Frederik Abraham sad i Folkestuen. Jo, sandelig, det var virkelig ham; han var i Højtidsdragt med en ny sort Krave, og i det hele taget var Tøjet rensset og hæget udover det almindelige. Det var aabenbart, at han ogsaa var højtidelig stemt.

Som altid fyldte hans Ankomst Husets Kvinder med Angst; men de skjulte det tappert og talte med ham om dagligdags Ting, mens han drak sin Kaffe. Endelig langt om længe rykkede han ud med sit Ærinde: »Ja, a er egentlig kommen, for de te a gjan vild sej Faarwal te Kren Ligo.«

»Jamen, bedste Frederik, det er umuligt, ikke engang jeg maa komme derind; men vi skal hilse ham fra dig.« Ja, det var nu et personligt Farvel, han vilde bringe. Sygeplejersken blev kaldt til Undsætning, og det lød imponerende: »Doktoren har sagt . . ., og Doktoren har forbudt . . ., og den mindste Forstyrrelse eller Sindsbevægelse kan være livsfarlig for Patienten« . . .

»A blæser æ Doktor en laang Støk — aa for Resten dæ mej; men Kren Ligo skal a snak mej, far det er for sildel!«

Tilsidst stod han foran Sovekammerdøren, som baade Sygeplejersken og min Bedstemor vilde værne, og bad indtrængende om at maatte komme derind bare et Øjeblik.

Der hørtes en Lyd fra Soveværelset. Bedstefar var

blevet opmærksom, og da han hørte, hvad der var i Vejen, forlangte han, at Frederik Abraham skulde tilstedes Adgang. Sygeplejersken forsøgte at overtale ham, men han krævede det bestemt. Og saa stod Frederik da ved hans Sygeseng.

Hvad de to oplevede med hinanden den Dag, har Bedstefar vist aldrig fortalt i Enkeltheder; men var det mon ikke en Tilstaaelse om den Handling, Tanken havde rummet i Snenatten for mange Aar tilbage, og en Bøn om Tilgivelse? — en Tilgivelse, der blev givet af et fuldt Hjærte.

Da Sygeplejersken kom derind, sad Frederik Abraham ved Siden af Sengen med duggede Øjne, og Bedstefar saa mere bevidst, ja næsten oplivet ud.

Da han fortalte mig Historien, sluttede han saaledes: »Jeg troede som alle andre, at Frederik Abraham var det mest haardhjærtede og raa Menneske, jeg kendte; hele hans Liv vidnede derom. Da han i sin Tid meldte sin Kones Død med den Tilføjelse: »A rol Dævlen bræk mæ; men a er osse nøj blød aa mæ!« havde jeg opfattet det som Farisæisme eller en næsten urkomisk Selvbedømmelse. Nu havde jeg selv set, at der laa bundet noget godt og blødt paa Bunden af hans Natur. Siden var vi de bedste Venner, og han stod næsten altid paa mit Parti overfor sin egen Slægt. Og det er ikke fri for, at jeg syntes, hans Liv blev renere i Linjerne — eller var det min Bedømmelse af ham, der havde faaet et dybere og sandere Perspektiv?«

HANS ABRAHAMS FLYTTEDAG

Naar man staar paa Lidegaards bakkede Agre og ser mod Nord ind i Salling, spærres Horisonten af et stort Bakkedrag, der strækker sig tværs over Halvøen. I gamle Dage var Salling en Ø; man staar paa den sydlige Strandlinje, og Horisonten randes af den nordlige; midt imellem breder den gamle Fjordbund sig. Øje og Sind frydes, naar man ser disse jævne, dybtgrønne Engdrag, der breder sig fra Fjordene og indefter. De mødes i et dystert brunt Tæppe, plettet af smaa hyggelige Hjem og Kæmpehøje — Fortidens Minder og henfarne Slægters stille Gravmark midt i vor jagende Nutid.

Det er Hvidbjerg Hede.

Derude boede for to Menneskealdre siden Hans Abraham, den gamle Abrahams Sønesøn, i en lille Lyngtørvshytte; men han fik ikke Lov at bo i Fred. Estvad-Rønbjerg var en fattig Kommune; der var faa til at betale Skatterne og mange til at tære paa dem, og min Bedstefar havde paa den Tid faaet den van-

skelige Opgave at tilvejebringe økonomisk Balance. Nu boede der udenfor Estvad By i et lille Hus en Mand af den talrige Mors-Slægt, som i Løbet af et Aar vilde høre Kommunen til, og det skulde forhindres. Han fik sin Opsigelse i rette Tid, men ud vilde han ikke, og der var ingen, der yndede Yderligheder; thi Mors-Slægten var frygtet. Altsaa maatte Bedstefar i Ilden. Han købte Huset og sendte en ny Opsigelse. Det var ved Efteraarstide, og paa en Efteraarsdag med høj Himmel gik han ud over Hvidbjerg Hede og besøgte Hans Abraham.

»Jeg har Brug for en stærk Mand til at tærse min Rug.«

»Naa.«

»Jeg havde tænkt, om jeg kunde faa dig.«

»Ja.«

»Men — hvad jeg vilde sige, Hans, du har for lang Vej at gaa i Vinter, og derfor har jeg tænkt mig at tilbyde dig og din Familie gratis Beboelse i mit Hus i Estvad i Vinter.«

»Tak.«

Og det blev bestemt, at Hans Abraham skulde flytte den første November. — — —

— — — Vejen fra Hvidbjerg Hede til Estvad gaar gennem Lidegaard, og paa den fastsatte Dag lidt over Middag svingede Hans Abrahams ejendommelige Flyttelæs ind i Gaarden. Han havde laant en gammel Møgvogn, og med den flyttede han alt, hvad hans var. Stoppet var den med det elendigste Indbo,

og ovenpaa sad hans Kone og alle Børnene. Bagud af Vognen ragede Hans Abrahams Plejl med nyt Øel og en mægtig Slagle; jo — han forstod at markere sin Haandtering. Og hvor var de glade trods deres Fattigdom. De drog bort fra den utætte, fugtige Lyngtørvshytte og hen i et rigtigt Hus, og Arbejde, dagligt Brød havde de hele Vinteren. De var inde hos min Bedstemor og faa lidt Levemaade, og et Par Sulepakker bar de med derfra, — og videre kørte Hans Abraham paa sin Flyttefærd.

Bedstefars Samvittighed var ikke helt ren, og at det ikke var uden Grund, fik han snart at se. Næppe var der gaaet en halv Time, før det igen rumlede over Brostenene under Taternes Flyttelæs. Og hvilket Syn! Blodige og forslaaede sad Konen og Børnene i Vognen, Børnene græd, og Konen sad stum og stivnet som altid under sit Livs tunge Kors. Hans Abraham humpede møjsommeligt ved Siden af Vognen.

»Men hvad er dog dette her?« Bedstefar kom frem i Døren. Hans Abraham, der var en faamælt Mand, sagde med Vægt: »Jen Ting kan a sej dæ, Kren Ligo, do fo mæ ett te aa fløt ind dærop jen Gaang til, om a saa skal leg mæ mi hiel Famili po den baar Snø i Vinter!«

Der var sket det, at æ Mors deroppe i Huset havde faaet Underretning om, at Hans Abraham skulde flytte ind; han havde derfor samlet fem unge, stærke Mænd af Mors-Slægten, og de havde mishandlet

Hans Abraham og hans Familie, da de intetanende kom kørende. Hans var stærk, men ene mod seks maatte han vige. Forinden havde hans Plejl uddelt baade Buler og Skrammer. Hans ældste Søn, en Dreng paa tolv Aar, havde hjulpet ham og i hjælpe-løst Raseri bidt en af Fjenderne i Laaret.

Bedstemor fik dem ind, og da Blodet var vasket af, og Plastre anlagt, og de sad bænket om Kaffe-bordet, var Uhyggestemningen snart borte. Hans Abraham følte sig synlig opstrammet af en Halvkaffe eller to, og da han var ved den femte, sagde Bedstefar i Samtalens Løb:

»Sig mig en Gang, Hans, jeg forstaar slet ikke denne her Historie.«

»De gjør a sgu heller ett.«

»Naar I har stævnet til Møde, din Slægt og Mors'erne og Rundt'erne, saa synes jeg, at det altid var Abrahams-Slægten, der fik det sidste Ord og slog det sidste Slag.«

»Det passer, Kren Ligo, det passer« — og saa svor han en frygtelig Ed — »no skal a nok ordne Resten, a hie ett Hans Abraham for ingenting!«

Han kommanderede Kone og Børn til Vogns, og et Par Mark lod Bedstefar forsvinde i hans Haand, da han atter steg til Vogns og med Lyssyn paa Livet drog ud den Vej, han kort i Forvejen havde svoret paa aldrig at ville betræde oftere.

— — — Jeg har endnu i frisk Minde den Dag, Bedstefar fortalte mig om Hans Abrahams Flytte-

dag. Da han var naaet saa langt i sin Fortælling, rejste han sig for at stoppe Piben om, og mens Solen kært tegnede hans sølvgraa Haar og hans høje, hvide Pande, sagde han:

»Det var en ganske anden Tid den Gang; men naar jeg lod det komme saa vidt, da var det mest, fordi jeg undte Hans Abraham Oprejsning, for midt i al Elendighed var der noget ualmindeligt ved Abraham'erne; de kunde føle, og de kunde handle i højeste Potens; men de var født under Himmelstrøg og i en Tid, hvor deres Stammearv skabte Slaakæmper og Forbrydere i Stedet for Høvdinge med Heltenavn. Jeg har ofte set dem rydde Skive Marked. Det var ikke almindeligt Bølleværk! Det var Udløsning af en Urkraft, der var et bedre Formaal værdigt; det var Bersærkergang! Naar de var ene paa Valen, begyndte det først for Alvor, saa sloges de indbyrdes, indtil de alle var slaaet i Jorden undtagen ham, der slog det sidste Slag. Han stod blødende og tungt-aandende og støttede sig til sit Egespir.

Saasnart Hans Abraham var draget af Gaarde, fortrød jeg, at jeg lod ham gaa, og din Bedstemor gjorde det ikke bedre; hun var rent utrøstelig; thi hun følte saa varmt med alle Mennesker.

»Hvad har du dog gjort! Han drikker de Penge op sammen med sin Slægt, og de slaar de andre ihjel.«

Det var en Mulighed, jeg slet ikke havde tænkt mig, og jeg blev efterhaanden fuldstændig hvileløs. Jeg kunde ikke være ude, — ej heller inde, og før jeg

rigtig var mig det bevidst, var jeg paa Vej mod Estvad.

Jeg kiggede indenfor hos den nærmeste Nabo til mit Hus og satte mig saadan, at jeg kunde holde Øje med Huset fra Vinduet, og du skal aldrig ønske dig at blive stillet overfor den Opgave, som jeg nu havde: At føre en ganske ligegyldig Samtale om de mest trivielle og dagligdags Ting samtidig med, at et blodigt Drama udspillede sig for mine Øjne, — et Drama, som jeg selv følte Skyld og Del i. Jo, ganske rigtig, de gik udenfor Huset alle seks. Det var tydeligt at se, at de ventede ubudne Gæster og havde forberedt sig derpaa — ogsaa paa den Maade, at de havde drukkert sig Mod til.

Tiden sneglede sig frem, Minut for Minut, en hel Evighed syntes jeg, og da der var gaaet en Time, og Skumringen brødes med Dagen, var jeg ved at bryde op og ærgrede mig over, at jeg havde været saa taabelig at opfatte Hans Abrahams sidste Ord som en Trusel om Vold. Men hvad var nu det? Pludselig løb Mors'erne ind i Huset med stor Hastværk, og jeg kunde se, hvorledes de flyttede om med Møblerne derinde. De barrikaderede Døren.

Nu kom det, jeg havde frygtet, — og hvor kneb det dog for mig at bevare min Ro og Fatning. Op ad Vejen, der slynger sig frem mod Huset, kom et mærkeligt Optog. I Midten Møgvognen med Flyttelæsset samt Konen og Børnene, og som Vagt om den, der rummede alt, hvad Hans Abraham kaldte for

sit paa denne Jord, otte stuerr, stærkerr Kaael af Abraham Musens Æt med Hans i Spidsen, — og røde var de i Ansigtet allesammen. De gik op mod Huset som Mænd, der heltud véd, hvad de gaar efter, og de tog i Døren — tog haardt, forstaar du; men den gav ikke efter. Frederik Abraham, der ogsaa var med, vilde kigge ind gennem Vinduet, men aldrig saa snart forsøgte han det, før der indefra blev jaget en Stang gennem Ruden og lige i Synet paa ham, saa han styrtede om med et Brøl, og i samme Øjeblik var Mors'ernes barske, grinende Ansigter trykket mod Ruderne.

Nu forsvandt Hans og hans Venner om bag Huset, og jeg var lige ved at tro, at de havde opgivet det hele, da Fordøren pludselig blev revet op indefra, og jeg saa Hans Abraham staa indenfor. De andre bar til, men selv stod han for Udsmidningen; han hvistede de gennembankede Menneskebylter gennem Luften som Sække med død Vægt — og de havnede med et Plask i Ælte og Pløre: Først Mændene, saa Kone og Børn og derefter Bord og Stole, Senge og Klæder, Potter og Pander, Fade, Skrammel og Pjalter, — alt hvad der var derinde, Hulter til Bulter i en sørgelig Dynge. Det var befriende at se, at alle kunde rejse sig og selv humpe derfra. Det hele var mig en Gaade; thi der var i Huset kun den Dør, som jeg havde Udsigt til. Senere fik jeg Forklaringen. Huset var Halvbindingsværk med Murbolker mellem lodrette Egepæle. Da Abraham-Sønnerne ingen Indgang

fandt, stillede de sig op fire Mand høj og to Mand drøj og løb en Bolke ind i Huset, og derinde udspillede saa næstsidste Akt skjult for mine Øjne.

Min Hensigt var naaet, for nu var Hans Abraham Dæwlen fo hen flyttet ind — ogsaa saa han blev der. Og han er den bedste Ladekarl, jeg har haft. Du skulde set ham svinge en Plejl, det var ret saa Musklerne sang!«

STÆRKE KVINDER

Hvis Abraham-Sønnerne var det frie, ubundne Livs daadkraftige Mænd, der altid lod deres Handlinger bestemme af Blodets Hede og Stammens stærke Instinkter, skønt de Formaal, deres Handletrang tjente, som oftest var forfejlede, — hvis der i det hele taget kunde paavises Formaal, — saa blev deres Kvinders Liv næsten altid en Vandring ad Lidelsens Vej. Naar jeg tænker paa alt, hvad jeg har hørt om dem, saa ser jeg for mig trind omkring i disse elendige Hjem Kvinder og Mødre, der daglig maatte bøje sig dybt ind under Livets tunge Aag; de maatte bære det under den raaeste Mishandling; de maatte taale dets Tryk næsten som Dyr, der træller for en ond Herre. De maatte tie, selv naar de smaa Børn skreg om Brød, mens Manden havde drukket den sidste Øre op. Og naar endelig Handlingens store Øjeblik kom for dem, saa krævedes der Korstogshu og Offervilje for at handle.

Som nu den Vinternat ved Helligtrekongerstide 1887.

Frederik Abrahams Hustru, Hanne havde siddet længe oppe og ventet paa ham, mens hun samtidig havde vaaget over to af Børnene, der var syge og laa i Feberfantasier. Det var blevet langt over Midnat, og da hun endelig gik til Ro, var det med Ængstelse og bange Anelser; thi Frederik kom saa let op i noget rent galt; — saadan var han jo. De syge Børn faldt til Ro, men fra hende flygtede baade Søvn og Hvile.

Hun var i den sælsomme Sindstilstand, der ikke alene er en Forudanelse, men en Forudviden om noget tungt, og det kom ikke som en Rædsel, men nærmest som en Bekræftelse og Befrielse, da hun hørte hastige Trin i Sneen.

»Det er Hans; du maa staa op, Hanne.«

Hanne kom hurtig i Tøjet og lukkede Døren op, og Stærke Hans traadte ind med raske Skridt. Blodet drev ned ad hans Pande og Kind, og han var en Del forslaaet.

»Er det nu galt igen, Hans?«

»Ja, det er forfærdeligt.«

»Hvor er de andre?«

»Du kan jo taale det, Hanne; baade Frederik og alle de andre ligger oppe ved Møllen i Sneen og kan ikke gaa hjem; jeg er bange for, at der er nogle, der ikke staar det igennem.«

»Saa Gud, se i Naade til os! — Løb du om i Byen

og kald paa Kvinderne dér, saa løber jeg ud til Trines Hytte.«

Hanne vækkede sin største Dreng, Laurits og bad ham se efter de smaa; selv forberedte hun sig med Ro og Omtanke og gik ud i Natten.

De dukkede frem af Mørket een efter een, Abraham-Sønnernes Kvinder, og snart var de alle ilsomt paa Vej mod Kisum Mølle.

Der var sket det, at Kisum Møller var kommet ned til Bedstefar og havde spurgt om Lov til en Aften mellem Nytaar og Helligtrekonger at danse Nytaaret ind ved et offentligt Bal i selve Møllerummet. Bedstefar sagde blankt Nej med den Begrundelse, at der efter al Sandsynlighed vilde blive Svir og Slagsmaal, og han vilde ikke forstyrres i sin Nattesøvn.

»Det skal du heller ikke blive«, mente Mølleren.

»Ja, det kan du sagtens sige, men hvad vil du stille op, naar Taterne tropper op og kommer i Krigshumør?

»Jens Stisen har lovet at være Dørvogter og Udsmidler.«

»Det var straks en anden Sag; kan du love mig min Nattesøvn, saa dans I kun.«

»Saa sejer vi søen — aa det gjør Jens Stisen osse?« sagde Mølleren og gik.

Der var kun to Mand i Miles Omkreds, som Taterne havde Respekt for. Den ene var Søren Storgaard, der havde en af Bygaardene i Estvad.

Det fortælles, at Frederik Abraham en Dag mod

Aften gik hjem fra Skive Marked og var i den Stemning, at han saa alt i rosenrødt. Tæt udenfor Estvad By blev han indhentet af en Gaardmand, der kom kørende hjem fra Marked med hele sin Familie. Frederik Abraham greb den ene Hest i Hovedlaget og kommanderede med truende Røst hele Familien af Vognen. Da de forstod, at det var Alvor, adlød de, og Frederik Abraham svang sig til Vogns og kørte i rasende Trav ind til Estvad, hvor han holdt an og falbød baade Hest og Vogn. Der samlede efterhaanden mange Tilskuere, men ingen vovede at gaa paa ham, før Søren Storgaard kom.

Sindig og rolig, som Søren altid var, gik han hen til Vognen og greb Frederik om Haandleddet, saa Haanden dovnede og slap Tømmen; derefter greb han ham om Armen med et jernhaardt Tag og løftede ham af Vognen i én stiv Arm.

Frederik Abraham lod det ske uden at røre en Haand eller sige et Ord. Han kendte Søren Storgaards Kræfter og havde nu faaet dette Bekendtskab personligt fornyet; han sagde senere: »Hwordan de' end goer, den Mands Kløer vil a ett under jen Gaang til.«

Den anden var Jens Stisen. Han var som man sagde »knap saa stuer, men wal saa før aa nok saa stærk som Kisum Smed«. Og Kisum Smed var ikke helt almindelig. En Gang blev hans Kone syg og blev indlagt paa Viborg Sygehus, hvor hun døde efter en stor Operation. Hvordan nu Folk havde talt med ham

— nok er det, han fik den Overbevisning, at den berømte, nu afdøde Overlæge Dr. Heiberg ved et Fejlgreb var Skyld i Konens Død, og i Løbet af et Par Dage arbejdede han sig op til en frygtelig Vrede. Trediedagen tog han med Toget fra Rønbjerg til Viborg for personlig at drage Dr. Heiberg til Ansvar. Saa stod de da overfor hinanden i Overlægens Kontor, Dr. Heiberg, den kraftige, temperamentfulde Mand og Kisum Smed, der var en ren Jætte af Skikkelse og Kræfter.

Sindigt og lidt snublende, som det er faamælte Mænd egen, begyndte Smeden med sin dybe Røst at fremføre sit Ærinde. Men saasnart Overlægen mærkede, hvor det bar hen, blev ogsaa han meget vred, hvad der ikke er at undres over, da der naturligvis ikke kunde være nogen Tvivl om, at han altid — ogsaa i dette Tilfælde — havde gjort alt, hvad der stod i menneskelig Magt for sine Patienter. Han rev Døren op og raabte: »Vil De komme herud — og det lidt hurtigt, — dér er Døren.«

»A er sjel gaa'n ind aa den Dar dér, a skal nok osse sjel find ud aaen ijen, nær de passer mæl«

»Vil De lystre øjeblikkelig! Her paa Sygehuset raader jer.«

»Nej,« — her plantede Kisum Smed sin barkede Næve i Bordet, saa Knoerne slog en varig Fordybning i Bordpladen — »nej, bette Hejberre, her raader den Onde lyne mig den fysiske Kraft!«

Det Sprog kunde Overlægen forstaa. Det blev til

en lang Samtale. De blev for Resten Venner før de skiltes den Dag, — de to, der hver paa sin Vis var Stormænd. — — —

— — — Jens Stisen havde en sagnagtig Styrke, og Taterne havde en mægtig Respekt for ham. Han virkede paa dem ved sin blotte Nærværelse.

Festdagen kom. Om Eftermiddagen var der Præmieskydning trods Frost og Sne, og hver af Abraham-Sønnerne mødte med egen Riffel og delte broderligt Præmierne imellem sig; thi staalsatte Nerver, træ-nede Muskler og Falkeøjne havde de. Nu havde Mølleren imidlertid planlagt Festen baade med Omhu og Snuhed; der skulde danses til Klokken ti og derefter sluttes paa Skrømt, indtil Taterne var gaaet; siden skulde saa Dansen fortsættes i al Fredelighed. Men han havde gjort Regning uden Frederik Abraham.

— Og Dansen den gaar. —

Den gamle Mølle er en ejendommelig og poesifuld Ramme om Festen. Der er gjort ryddeligt overalt og pyntet med Grankviste; den mægtige Kværn staar midt i Festsalen, og om den grupperer Mændene sig, medens Pigerne finder Plads ved Ydersiderne. Det knager og knirker i Træværket, og naar Musiken standser, hører man, hvorledes Vinden klagende og sukkende presser sig gennem Vingernes tomme Kvadrater, der er skabt til at være Rammer om udspilede Sejl. Nu og da svæver en Flagermus ned fra de øverste Lofters Mørke, tiltrukket af Lygternes døsige

Lyskegler, men den forsvinder hurtigt igen paa sin aandeagtige Flugt. Deroppe i Mørket er der ogsaa Liv og Kamp; dér lyser Kattenes grønne Øjne søgende ind i Krogene for at finde Møllerens smaa, graa Tyve og æde dem.

Men hernede er der Liv og Lyst. Hver enkelt har sine Planer, sin stille Forventning, sin Stump Skæbnetraad at spinde, men alle har fundet et fælles Samlingspunkt: Musikens og Dansens daarende Rytme, — og med Ungdommens Kraft og Livsmod kaster de sig ind i Dansens Mysterier, — snart Vals, snart Polka og derefter Syvspring, Reel og Trekant, og ind imellem en af Taternes Folkedanse med vilde Sving og mægtige Trin.

Frederik Abraham var en vældig Danser, og det gik ham som de andre Tater; de var kun halvfulde og kvart mætte af Dansen, da Klokken slog ti, og Dansen sluttede.

Langsomt tømtes Møllen for Tater, og tilsidst var der kun Frederik Abraham tilbage. Han havde en ubestemmelig Mistanke, men kunde ikke faa den bekræftet, og mens han lod saftige Vittigheder og Ordspil drysse ud over den lattermilde Skare, gik han mod Døren, mens han ligesom vejrede den lukkede Stemning.

Da han kom ud i Forrummet, der var skilt fra Mølerummet ved en Dør, vendte han sig om for at hilse af endnu en Gang. Haa, haa! Ja, tænkte han ikke nok,

at der var Ugler i Mosen. Dér i Døren stod den stærke Jens Stisen, og han stod som én, der nu havde sin Plads netop dér.

»No de war dær, David drag hans Øl, Jens; læ mæ lig kom indenfor a fo en Slurk mej.«

»De war for silde, inden do fæk di Nies vrej en i æ Vind, bette Frederik, saa no mo do heller go for Bagvind atter Hjemmen.«

Frederik ligefrem skummede af retfærdig Harm, og han følte sig saaret og tilsidesat paa sit Stamme-folks Vegne; men han skulde vise dem —. Og i samme Øjeblik, Jens Stisen vilde smække Døren i, stak Frederik Abraham Benet imellem.

Benet kom i Klemme ved Ankelen, og det gjorde frygteligt ondt, da Jens Stisen masede Døren til. Frederik skreg af Smerte og bad ham lindre Døren lidt. Jens Stisen havde Hjertelag og adlød; men saa snart Smerterne svandt lidt, fik det frygtelige Sind Magten over Frederik Abraham, og i Stedet for at trække Foden til sig flyttede han i Trods og Raseri Benet indad, og da Jens Stisen gennem Aabningen saa hans Øjne, forstod han, at enten skulde Døren holdes eller ogsaa vilde der flyde Blod; han kendte sin Mand.

Jens Stisen kunde faa Støtte med Hænder og Fødder mod en modstaaende Væg, og saa stemmede han Ryggen mod Døren med hele sin frygtelige Kraft.

Frederik Abraham mærkede, hvordan Dørens Kant langsomt skar Musklerne over eller rettere knuste dem — paa Ydersiden af Laaret, indtil den stand-

sede ved Knoglen, og han maatte igen give sin Smerte Luft i Lyde, der lignede et Rovdyrs Skrig. Abraham-Sønnerne styrtede tilbage til Møllen, og med forenede Kræfter søgte de at aabne Døren, men alt var forgæves; Jens Stisen var dem for stærk. De bad ham, og de truede ham. Ja, naar de vilde staa inde for Frederik Abraham og gaa hjem straks, saa vilde han slippe ham.

»Nej«, hvæsede Frederik, »vi to skal først tales ved!«

Nu blev Lidenskaberne sluppet løs; nogle af Taterne truede med at brænde Møllen ned, og ind imellem lød de dumpe Slag af Ladestokke, der stødte til Bunds i Løbene. Geværerne blev ladet.

Nu var der blandt Karlene inde i Møllerummet een, der hed Lars; jeg véd, at han havde tjent i mit Barn-domshjem kort forinden, og at han havde Ord for at kunne »drej en awed om« i den smidigste Buledans, saa ingen kunde gøre ham det efter. Da han blev klar over Stillingens Alvor, besluttede han at handle. Han sprang op paa det øverste Loft, kravlede ud ved Møllehatten og entrede smidigt ned ad den ene Møllevinge. Han listede sig i Mørket bagpaa Taterne, rev Bøssen fra den bageste og slog ham oven i Hovedet med Kolben, saa den store Hane frembragte et dybt Saar, og Tateren sank sammen uden en Lyd.

Saa optaget var Taterne af det, der foregik foran dem, at Lars havde udsat flere af dem for sin frygtelige Behandling, før de øvrige blev det var.

Nu kom Turen til Stærke Hans, der forøvrigt endnu lever som en meget gammel Mand i sit Hus oppe i Hvidemose. Men her fandt Lars sin Overmand i Styrke; han kunde ikke tage Bøssen fra ham; han maatte gribe en anden Bøsse, og der faldt drøje Slag fra begge Sider; men Stærke Hans slog saa gennemtrængende, at Lars undveg i Mørket. Da han kom tilbage til Møllen, gav han Frederik Abraham, der laa hjælpeløs, tre Slag i Hovedet. Almindelige Mennesker vilde faa Brud paa Kraniet ved en saadan Medfart; men Taterne slap alle med en alvorlig Hjernerystelse og et længere Sygeleje. Gaardejer Peder Frederiksen, der endnu bor i Estvad, har fortalt mig, at der i lang Tid derefter kom løse Bensplinter ud af Frederik Abrahams Isse, og saadan heledes vel ogsaa efterhaanden de andres Saar.

Men Slaget var ikke endt endnu. Der optraadte nu som Taternes Hævner en vis Mand, som man kendte under Navnet »æ Skaaed«. Han havde grebet et Stykke af en Mølleaksel og løb frem mod Lars, og nu maatte denne flygte — to Gange rundt om Møllen og derefter hen til nærmeste Gaard, hvor han smuttede rundt mellem tre Kornstakke. Som han løb dér, fik han Øje paa en Fork og greb den. Æ Skaaed vinder lidt efter lidt ind paa Lars, og nu, nu, nej — nu har jeg ham, tænkte han, og Mølleakselen suser ned, men berører kun Lars' Frakke. Lynsnar vender Lars sig, og idet æ Skaaed vender sig til Flugt, hugger Lars Forken fast mellem hans Ribben og venstre Skulder-

blad. Tre Gange forsøgte Lars at rykke den løs; da udtalte han de Ord, der, lige fra jeg hørte dem første Gang i min Barndom og indtil nu, faar det til at isne igennem mig, hver Gang jeg mindes dem; »No kan do sgu go mæ den!« Ja, det kunde han. Han slæbte sig den flere Kilometer lange Vej hjem gennem Sneen, — ganske alene, snublende og med Forken slæbende efter sig.

Slagsmaalets Uhygge fordrev de glade Dansere. De fandt Vej ud gennem et Vindue; enhver tænkte kun paa at hytte sit eget Skind.

Da Stærke Hans, der var blevet sindsforvirret af de haarde Slag i Hovedet, kom til sig selv, gik han planløst omkring ude i Hjelm Hede. Nu mindedes han hele den frygtelige Scene, og han vidste, hvor den eneste hjertevarme Hjælp var at finde. Han vilde kalde paa Abraham-Sønnernes stærke Kvinder.

Oppe ved Kisum Mølle var der nu stille. Med jydsk Sejghed havde Jens Stisen vedligeholdt Presset mod Døren, og Frederik Abraham, som nu ikke led saa store Smerter, da Benet efterhaanden blev næsten følelsesløst, havde endnu sit gamle Kamphumør. Han havde ligget i flere Timer, og ofte havde Jens Stisen spurgt, om han var falden til Føje; men det eneste Svar, han fik, var de frygteligste Trusler.

Endelig kom Kvinderne; stiltfærdigt og uden Klage ydede de den første Pleje og begyndte efterhaanden at drage hjemad, idet de bar eller støttede de mishandlede Mænd. Hanne fandt ogsaa Frederik; men

det var umuligt at faa ham løs. Jens Stisen stillede sine Betingelser. To unge Karle var imidlertid gaaet tilbage til Møllen, og den ene af dem, Anders Peter Jensen, fik Jens Stisen til at aabne Døren lidt, da han lovede at indestaa for Frederik; men aldrig saa snart var Frederik blevet fri, før han rejste sig og plantede sin Næve lige i Synet paa sin Redningsmand, saa han sank om. Derefter tog han Hanne om Skulderen og humpede hjemad gennem Sneen.

Tidlig om Morgenen blev min Bedstefar kaldt op til Møllen.

»Aldrig har jeg set et saadant Syn,« fortalte han, »der var Blodpøl ved Blodpøl, og mange Blodspor markerede Taternes Vej mod Hjemmet. Dagen efter kom Politimesteren, og vi satte Retten rundt i Hjemmene ved Sygesengene. Af visse Grunde gemte vi Frederik Abraham tilsidst, — en haard Benægter var han jo; men Ansigt til Ansigt med de andres Udsagn maatte han efterhaanden indrømme Sandheden. Tilsidst spurgte Politimesteren: »Saa var du da glad og taknemlig, da Anders Peter Jensen kom og fik dig befriet?« »Ja, a var eendda glaad ve ham, ork ja, a skal aldrig glem ham et.« »Men min gode Frederik Abraham, hvorfor slog du ham da?« Svaret kom saa uventet og samtidig saa typisk og oprigtigt, at vi alle maatte le: »Det wared sgu for læng.«

Det Næveslag var faldet som en naturlig Udløsning af de mange Timers Smerte og Raseri; det var en Biting for Frederik Abraham, hvor eller hvem det

traf. Hanne gik saa stille og puslede om os; hun var saa ængstelig for Straffen; thi Frederiks Straffeliste for Vold var lang. Da vi gik, fulgte hun os udenfor. Politimesteren saa spørgende paa hende. Hun saa fast paa os og sagde:

»Jeg vilde gerne bede jer huske paa, hvad Frederik har lidt den Nat deroppe ved Møllen.«

Og vi huskede det — og handlede derefter.

DEN SIDSTE TATER

For kort Tid siden blev det meddelt, at den sidste Tater var død. Jeg vidste bedre. Stærke Hans, Abraham Musens Sønneson, lever endnu som en meget gammel Mand oppe i Hederne sydvest for Rønbjerg. Det faldt mig i Tanke, at den sidste Tater, Stærke Hans, ogsaa en Dag kunde afslutte Alderdommens stille Aar, og jeg blev derved ansporet til at aflægge ham det Besøg, jeg saa længe havde paatænkt. Alt-saa lagde jeg ud. Det begyndte med, at jeg steg ind i den moderne udstyrede Rutebil, der løber forbi mine Vinduer; det var en af disse klare Forvinterdage, da man har ret Mod paa Rejseæventyr. Selvom jeg fra mange tidligere Ture kender Ruten, bliver den dog aldrig triviell, for de Egne, den løber igennem, er baade interessante og historiske. Frederiksdal, der ligger i Kragelund Sogn, har gamle Privilegier fra den Gang, da tyske Kolonister, Kartoffel-Tyskere bosatte sig midt i de øde Hede- og Mosestrækninger. Nu er

saa at sige hver Stump Jord opdyrket af den dygtige og arbejdsomme Befolkning, der boer derude, hvoraf nogle har Slægtnavne, der minder om deres Afstamning: Wachterhausen, Märcher, Frank, Breüner og andre. I de senere Aar har Hedeselskabets store Fræser tvunget de sidste genstridige Mosestrækninger ind under Kulturen. Derefter kører man gennem en Strækning, som første Gang, jeg kom der, ærlig talt forekom mig noget langt ude; thi en gammel Kone spurgte: »Er vi ett snaar i Twonning?« »Ak nej,« svarede en gammel Mand med langt Haar og Skæg, »vi skal skam først gjemmel Uer aa Havr aa Stjenrewl«.

Men, ret beset er det en historisk og interessant Egn. Man kører tværs over Grathe Hede, som nu bestaar af frodige Marker, og Thor Langes smukke Stenkors, der blev sat paa det Sted, hvor Svend Grathe faldt, staar slank og ensomt paa Graagaards Marker, og Graabonden i Nutiden, ja, han er en af Tidens Fremskridtsmænd og Foregangsmand paa sit Omraade.

Øjnene fæster sig ogsaa uvilkaarligt ved den nybyggede Grathe Kirke, hvis enkle, jævne Arkitektur falder smukt ind i Egnens Stemning.

Snart drejer Bilen ud paa Landevejen, den gamle Kongevej fra Skive til Kolding. Endnu den Dag i Dag er der den Ejendommelighed ved den Vej, at der paa visse Strækninger ingen Telefonpæle findes; det giver en ejendommelig Stemning. I gamle Dage var det Jyllands Kongevej og Hovedvej. Da Vejen er saa gam-

mel, maa man undres over den lige Linje, hvorved den forbinder de to Punkter.

Knudstrup, der i gamle Dage var et vigtigt Vejknudepunkt, har endnu bevaret sit Navn som Markedsby, og i den Tid, der nu kommer mellem Jernbanens og Luftfartens Æra, er det ikke godt at vide, om den ikke kan faa en Opblomstring som Vejknudepunkt, — hvis den da kender sin Besøgelsestid, hvad den vist endnu ikke rigtig gør.

Naar man kører videre fra Knudstrup, ser man til højre for Landevejen Thorning By med den hvide Kirke ligge hyggeligt og lunt. Her var Blichers Hjem i flere af hans bedste Manddomsaar, her var Præstegaarden Udgangspunktet for hans Hedevandring med Bøsse og Hund, her saa han de Steder og mødte de Mennesker, som han har malet og givet Liv i sin ejendommelige Digtning, og her valgte han at bo, fordi han elskede den jyske Hede og de Mennesker, der spiste dens haarde Brød.

Men — Thorning lever ikke alene paa Fortidsminde; det er ikke for meget sagt, at Thorning i Nutiden er et af Midtjyllands aandelige Kulturcentre.

Vejen bugter sig gennem Skræ, der er en hyggelig Landsby med mange grundmurede Gaarde. Man finder i Nutiden ikke Antydning af den Primitivitet fra gamle Dage, som Folkevittigheden havde faaet fat i; èn af Versionerne lød saadan: Alle Mændene i Skræ havde kun én Skjorte, som de skiftevis brugte, naar

de skulde i stiveste Stads; efter Brugen blev den hængt til Luftning i Byens Flagstang, for at de smaa Graa kunde ombringes, inden Skjorten næste Gang skulde bruges.

Frederiks, der engang var Kartoffel-Tyskernes Kolonicentrum, er nu en stor Landsby, der baade har en Jernbane og et Vejknudepunkt at støtte sig til.

Jorden bliver nu skarpere og fladere, og snart øjner man de store Hedearealer ved Kongenshus. Kongenshus minder om en original Tanke i Forfaldets Tegn — og er det ogsaa; det var her den store Renpark med mægtige Bekostninger blev indhegnet og anlagt, og selve Bygningen virker smukt med den originale Arkitektur, selvom den føles som en fremmed Kulturplante i Hedens dystre Have.

Kongenshus ligger og venter paa sin Mand — paa ham, der har Mod og Evne til at begynde forfra; thi selvfølgelig kan Rensdyr trives paa den jyske Hede; det var et ulykkeligt Tilfælde, at det gik galt første Gang.

Daugbjerg er en ældgammel By, der pludselig aabenbarer sig for Blikket midt paa en stejl Bakke, der fra Øst fører ned til Byen; som det højeste Punkt paa dette Bakkedrag kupler Daugbjerg Daas sin dystre Kegle, der gennem Tiderne har været befolket af mystiske Bjærgmænd og Troldtøj, som et af de store Kultussteder for Almuens Overtro og sejglivede Hedenskab. Jeppe Aakjær har forsøgt at besværg

Bjærgfolkets Magt ved store Folkemøder paa Daugbjerg Daas; men om det helt lykkes, turde være et stort Spørgsmaal.

Kalkbrudene ved Daugbjerg er intet mindre end et Stykke middelalderlig Mystik midt i Nutidens klare Dag; de er ganske enestaaende og betagende.

Snart skimtes i Forgrunden Kirketaarnene i Skive, og Rejsen gaar herfra videre med Jernbane til Rønbjerg og derfra til Hvidemose. Hede og Mose, isprængt Plantager, afløser hinanden paa den sidste Strækning, og endelig standser Toget ved Hvidemose, der ligger midt i Heden.

Jeg har aldrig set saa stemningsfuldt et Hedelandskab, som det, der aabenbarede sig for mit Blik, da jeg kom udenfor Hvidemose Trinbræt. Jeg stod længe og indsugede al denne fredfyldte Skønhed, men blev revet ud af mine Tanker ved at se en gammel Mand nærme sig med spændstige, ja ungdommelige Skridt.

»Goddaw.«

»Goddaw! Du kan vel ikke sige mig, hvor æ Bærhwolm boer?«

»Jow, gu kan a saa; men han er ett hjemm.«

»Det gør heller ikke noget, for det er Stærke Hans, der boer til Leje hos ham, jeg skulde besøge.«

»Stærk Hans! Han er heller et hjemm. Han er ud paa hans Morgentur ned te Ry Dress, ja, han æ saagu' saa!«

»Kan han da gaa saa langt endnu?«

»Ja, de kan do fannemæ ban po, han svarer til sit

Navn, han er en rigtig gammel Kæmpe. Men er, sej
mæ, do er wal et fræ æ Politi, for —«

Jeg beroligede ham i saa Henseende; jeg kom udelukkende af Interesse for de gamle Dage og særlig for Tater-Slægten.

»Ih-no-o, ih-saa-aa, nej, se vi det! Hwa Kaael er do hejsen?«

Jeg fortalte ham, at gamle Kræn Ligo' var min Bedstefar og gjorde Rede for min nærmere Afstamning.

Nej, nu havde han — og saa bandte han — aldrig kendt Magen; han kendte baade min Far og Bedstefar udmærket, og selv hed han æ Fjeldsøe og var 74 Aar gammel, men hans Arbejdsdag var ikke omme endnu — han slog Lyng derhenne paa Bakken, hvor de tre Lyngstakke stod. Han sagde, at Stærke Hans vilde komme forbi Bakken, hvor han slog Lyng, saa vi begyndte at gaa ind over Heden.

Æ Fjeldsøes Tale var i høj Grad krydret.

Som vi nu gaar ud over Heden, spørger æ Fjeldsøe: »Hvor bower do saa?« Det fik han at vide.

»Hvad Haandtering drywer do hejsen?«

Nu var jeg leveret, for jeg var jo Præst.

Æ Fjeldsøe standser midt i et Skridt, han ser halvt betuttet, halvt forlegen ud, og Ordene ligesom falder fra ham: »Aa er Guj forlaar mæ mi Synd — a bandt vist!«

Men snart er Traaden taget op igen, og han fortæller livligt og malende om de unge Dage, da han tjente sammen med Stærke Hans paa Astrup i Salling.

Det var stærke Dage, og Stærke Hans bar allerede den Gang sit Navn med Rette. Han kunde staa i en Skæppe og vippe en Tønde Rug paa Ryggen »som en Visk«, og der var ingen af Karlene, hverken paa Astrup eller Nørgaard eller Grinderslevkloster, der brød sig om at komme under Stærke Hans' Behandling mere end een Gang; iøvrigt havde æ Fjeldsøe kun gode Minder om Stærke Hans fra Ungdomsaarene; han havde aldrig haft noget udestaaende med ham; men hvis der var nogen, der skulde »ha nøj klinket«, saa var Stærke Hans Mand for at klinke dem det, saa de saa rødt. Den eneste Tid, man skulde gaa af Vejen for Stærke Hans, var, naar han var vred; thi da taalte han ingen Spøg. Æ Fjeldsøe fortalte mange Træk om Stærke Hans, som jeg helst vil gemme foreløbig.

Som vi nu gik og talte sammen og var naaet frem til æ Fjeldsøes Arbejdsplads, fik jeg en sjælden og skøn Oplevelse; det er nu en Gang saadan, at ethvert Menneske skal ses i de rette Omgivelser for at komme til sin Ret. Her var Lyng og atter Lyng, saa langt Øjet kunde se til alle Sider, og dér paa Hedestien, der snor sig ned mellem to smukke Lynghøje — midt i Hedens Poesi — saa jeg Stærke Hans for første Gang. Det Syn vil jeg aldrig glemme! Thi som han kom dér, stor og kraftig og med faste Skridt ned gennem Lyngen, følte man uvilkaarligt, at han var eet med Heden, der i Dag dannede Rammen om hans Vandring.

Stærke Hans gav mig en venlig Hilsen og et fast Haandtryk, og straks var vi midt i Sagen; thi æ Fjeldsøe nævnede Slaget ved Kisum Mølle og Stærke Hans' Møde med Lars Mors. »Lars Mors — ham swejst a i æ Pan!« sagde Stærke Hans.

»Du vendte jo Bøssen«, forsøgte jeg.

»Ja, den vend a skam flir Gaang,« svarede Stærke Hans.

Nu tog vi Afsked med æ Fjeldsøe; han er en af de Arbejdere, der gennem en lang og trang Arbejdsdag har bevaret baade Sjælens Sundhed og Legemets Spændstighed op over Støvets Aar; thi han kunde forme sine Tanker i Ord, — og han kunde svinge sin Lyngjar.

Jeg fulgtes med Stærke Hans tilbage til Købmanden i Hvidemose, hvor han købte Kardusskraa, Tændstikker og Kaffe. Jeg blev glad overrasket ved at høre, at Stærke Hans var helt aandsfrisk; han var ikke alene kraftig, men hans Skikkelse var rank og bevægelig; hans Haar var graasprængt, men ikke hvidt — og dog fylder han 80 Aar om kort Tid. Hans Ansigt var ejendommeligt. Det havde typiske, asiatiske Træk, der røbede hans Afstamning. Kindbenene var fremstaaende, Tænderne var stærke og friske, men Kronen var næsten afslidt, saa de sad med Mellemrum, indsyttet i den konserverende Skraatobak.

Jeg har lagt Mærke til, at Rynker ofte hos ældre Folk giver Ansigtet en sjælden Udtryksfuldhed, og saaledes ogsaa hos Stærke Hans; jeg har sjældent set

ind i et saa udtryksfuldt Ansigt; der laa baade Klogskab og Alvor gemt i hans furede Træk, men i hver Rynke laa en Filur skjult, og den blev levende, saa snart han smilede. Hans Øje — han har nemlig kun eet Øje ligesom Odin — er klart og udtryksfuldt; det andet mistede han en Gang i Ungdommens stærke Aar, men det er en Historie for sig.

Der gaar en bred, indpløjet Hedevej fra Hvidmose og ud til Huset, hvor Stærke Hans boer, og den fulgte vi; snart løber den frem over Hedefloden, snart snoer den sig ned mellem høje, stejle Bakker; Stærke Hans fortalte livligt, mens vi gik ud over Heden, og jeg maa med Beskæmmelse indrømme, at jeg døjede med at holde Trit med. Da vi var naaet et Par Kilometer ind i Heden, førte Vejen ned i en Dal, og midt i Dalen, omgivet af høje Lyngbakker paa alle Sider, ligger Stærke Hans' Hjem, et net lille Hus, det eneste i vid Omkreds. Ja, selvfølgelig valgte Stærke Hans at leve sine Alderdomsaar her; thi her var han virkelig hjemme. Det er en Slægtsarv hos ham — et Instinkt, der søger Hjemmet midt i Hedens Hjerte. Da vi gik fra Hvidmose, viste han mig nogle Tomter, hvor hans Slægt havde boet i tre Jordhytter, dækket med Lyngtørv.

Vi forlod Vejen og steg op ad den højste og stejleste Bakke, der ligger nord for Huset; herfra var der vid Udsigt til alle Sider; Luften var nu diset, saa Konturerne var udvisket, men en Fryd var det for mig at se mod Nord! Bagved den gamle Fjordbunds Eng-

tæppe, der er Sallings Grænseland mod Syd, skimtede jeg den lange, hvidkalkede Lademur i mit Barnedomshjem, skønt Afstanden var halvanden Mil. Stærke Hans saa i en anden Retning; thi mod Vest glitrede det blanke Vandspejl i en mægtig Tørvegrav. Her havde han arbejdedet haardt i 13 Aar, og han havde været betroet Stillingen som Arbejdsformand paa Pladsen.

»Ja,« sagde han, »her lister jeg ofte op, thi den betyder saa meget for mig, den Mose, hvor jeg har lagt saa stort et Arbejde og tjent dagligt Brød til dem, der hørte mig til.«

Han havde haft Hustru og elleve Børn, saa den Gang var der mange Munde at mætte.

Mod Syd skimter man den mørke Rand af Estvadgaards Plantage; i den havde hans Fader og hans Svigerinde, der lever endnu som en ældgammel Kone, plantet de første Træer for 74 Aar siden.

Stærke Hans har kun een Stue, og den er indrettet netop som jeg ventede det: En bred og varm Seng, der tager den halve Plads op, et furet, umalet Træbord og to Stole. Med stor Omhu tændte han i Kakkelovnen; han brugte Lyng i Stedet for Optændingsbrænde, og han brugte mange Tændstikker til »det Skidt«, for »det vil jo en Gaang imel drell«. Da endelig Ilden budrede lystigt i Kakkelovnen, satte vi os hver paa sin Stol — og saa begyndte Stærke Hans at fortælle.

Det begyndte ikke særligt smigrende for mig; thi

jeg var saa uheldig at lede Samtalen hen paa Slaget ved Kisum Mølle. Da blev Stærke Hans Fyr og Flamme. Der var en eller anden Fyr, der havde skrevet noget i et Blad om den Historie, og det var »det sworteste Løwn«; han havde fortalt, »te a bejst omkring ud i æ Hjelm Hier, — Løwn te Hobe; da a war færdig aa haaj ordnet dem, der kam mæ i æ Vej, gik a sgu' hjem te æ Kuen!«

Jeg bad ham fortælle om sin Andel i Slagsmaalet.

Jo, da de var bleven fulde, gik de efterhaanden ud, og der blev almindeligt Slagsmaal, hvor de som Vaaben brugte Pæle, som de rykkede op af Jorden, og Planker med store, rustne Søm, som de fik ved at bryde et Træskur ned. Da det nu blev for galt, gik Stærke Hans ogsaa ud for at faa Gemytterne til Ro; hans Tilsynekomst virkede afsvalende paa Slagsbrødrene; men da fem af dem havde trykket sig sammen i en Klynge, besluttede de at angribe ham. Da var det, Stærke Hans vendte sin Bøsse og masede Kolben og Hanerne ned i Hovederne paa dem een efter een, og de sank til Jorden uden en Lyd. Han stod stille og saa paa dem; lidt efter rejste de sig vaklede, men de gloede saa faaret ud af Øjnene; da han saa, at de alle var i Live, gik han hjem. Da han var kommen et Stykke op i Heden, hørte han en frygtelig Skrigen og Jamren; det var den Gang, de slog hinanden med Forke og de sømbesatte Planker. Men der var en Ting, Stærke Hans ikke kunde forstaa: At Fre-

derik Abraham blev saadan mishandlet; det var baade første og sidste Gang, det var sket — »for a skal sej dæ, Frederik haaj et aaljenner sikre Ben og stærke Næver, man han vidst altid huer den sto, der sto ham nejst!«

Da Stærke Hans vaagnede næste Morgen, stod Nattens Rædsler for ham som et Mareridt eller en ond Drøm; han greb straks efter Bøssen, men den bekræftede kun den frygtelige Virkelighed: »Der war saa møj Hoer aa saa møj Blod aa saa møj Skind o æ Haaner, saa de war sgu' godt fejst — a fæk dem snaar gjor rejn! — Jow en kan slaa godt mæ en Bøs, nær den kan hold te er.«

Stærke Hans fortalte mange Træk fra sit Kendskab til Frederik Abraham. I flere Aar fulgtes de ad til Havet for at arbejde ved Høfderne. Det var nogle haarde Gutter, de her arbejdede sammen med, men snart satte de sig saadan i Respekt, at de i hvert Fald kunde faa Lov til at passe sig selv. Den, de havde mest ondt af, var Politibetjenten, der skulde holde Orden derude; han blev mishandlet i højeste Grad, men kunde kun true med Arrest. Der skulde vel have været udkommanderet et helt Regiment Soldater for at arrestere nogle af disse 3-400 vilde Arbejdere.

Stærke Hans og Frederik Abraham boede hos en Skolelærer; de kunde ikke udstaa det frygtelige Svi-neri i Barakkerne. »For,« sagde Stærke Hans, »der war saa fuld aa Lus, te di knajst under æ Støvl aa

krawlt op ad æ Vægge mæ laang Halmstro i æ Kjæft!«

Den eneste, de havde Respekt for i Harboøre, var Pastor Moe; naar de var paa Vej op til Fiskerne i »Langehuus« med Topotflasken paa Ryggen, og de traf Præsten paa den daglige Spadseretur, saa han dvælende og bebrejdende paa dem og sagde: »I gaar lige ind i Helvede!« Det var nok ikke fri for, at de havde lidt Samvittighedsnag.

Oppe i Ferring syd for Harboøre var der en berygtet og frygtet Slagsbroder, som man kaldte »den kalkusk Kusk«. Det var givet, at den Dag maatte komme, da Frederik Abrahams Vej krydsede hans; derfor spurgte Frederik en Dag Entreprenøren:

»Hvem er Politi her?«

»Enhver er sin egen Politil!«

Dette Svar huede Frederik Abraham. Og saa kom den Dag, da de mødtes, og ingen af dem var vant til at vige. »Frederik, han tipper ham jo,« som Stærke Hans udtrykte sig, og han dyppede i den Grad Kusken i Vejens Ælte og Pløre, saa han sad i Snavset og hostede Snavs og Smaasten ud af Mund og Næse længe efter.

En kold Efteraarsdag med den første Frost snørede de Randslerne og begav sig paa Vej hjem med en god Sommerløn i Lommen; men det forstod sig — Afskeden skulde fejres, og den blev fejret saa eftertrykkeligt sammen med tre Kammerater, at Stærke

Hans ikke kunde komme paa Benene. Frederik gik alene til Harboøre, og Stærke Hans faldt i Søvn i Vejgrøften, hvor han laa. Han vaagnede midt i den begsorte Nat, stiv af Kulde og fortumlet; han anede ikke, hvor han var, og kunde hverken finde Vej eller Sti. Men Stærke Hans var genial; midt i al sin Hjælpeløshed hørte han Havets Drøn, og han gik møjsommeligt tilbage over Klitterne til Havet; da vidste han, hvor han var, og nu kunde det gaa fremad igen; ved Dagen gik han ind i Harboøre og fandt Frederik. Frederik havde forstuvet en Fod, saa de lagde Hjemvejen forbi den kloge Mand, Thomas Damsgaard, som ogsaa helbredede ham. Efter flere andre Oplevelser naaede de endelig hjem med hele Sommerlønnen i Behold.

Jeg spurgte Stærke Hans, om han og Frederik aldrig havde prøvet Kræfter for Alvor. Nej, men der var een eneste Gang, da de to Venner nær var kommen i Kast med hinanden; det gik saa vidt, at Stærke Hans greb en Skovl og smældede Bladet fra Skaftet mod Stenbroen for at have et haandterligt Vaaben; men Frederik unddrog sig Kampen ved at springe ind og laase Døren. Betegnende nok var Aarsagen den, at Frederik Abraham en Gang havde fornærmet Stærke Hans' gamle Far; det havde længe ligget og ulmet i Stærke Hans og brød den Dag ud i lys Lue.

Da det led mod Aften, fortalte Stærke Hans mig i store Træk om de gamle i hans Slægt; men nu

maatte jeg bryde op. Heden laa i Tusmørke, da vi stod paa Bakken vest for Huset og tog Afsked.

Da jeg rystede hans Haand til Afsked, sagde han disse Ord: »A plejer hejsen et aa fortæl alt, hvad a veed; nær a gjør en Undtagelse mæ dæ, saa kan do tak di Bedstefar for et! Ja, kom no godt hjem.«

GLIMT FRA GAMLE SLÆGTER

St. Blicher og Carit Etlar skriver begge om Abraham Musen, den store Taterkonge, der holdt sin Sønneskare som en slagkraftig Hird, der nærede næsten patriarkalske Følelser overfor ham, og naar man beskæftiger sig lidt med Undersøgelser af Taternes ejendommelige Stamme, møder man uvilkaarligt det interessante Spørgsmaal: Hvem er Abraham Musen? I hvilken Taterfamilie skal man søge ham? Svaret er vanskeligt, da der med Sikkerhed kan paavises fire Abraham-Linjer blandt de jydskes Tatere.

Blandt Horne-Taterne træffer man allerede en Abraham, der er født i 1724, og hans Dattersøn er den berømte og berygtede »Store Abraham fra Horne«, født 1797. Man véd kun lidt om store Abraham; men han synes at have været en stærk Personlighed, den mest særprægede af Horne-Rakkerne i dette Slægtled, og Tidspunktet passer udmærket, saa historisk set er der intet i Vejen for, at han kunde være Abraham Musen.

Ogsaa Dejbjerg-Taterne har i Kvembjerg-Linien en Abraham Quembjerg, der levede omkring 1750-1820; han kunde ogsaa være Abraham Musen. Muse-Slægten fra Dejbjerg har en Tradition om en Abraham som Stamfader; men noget historisk fastslaaet findes ikke om ham; det skulde da være »Abrahams Kjel'«, som man endnu kan finde Spor af i Kvembjerg-Bakkerne. Men det kunde dog ogsaa være Abraham Kvembjerg, der har givet denne Kilde Navn.

Endelig er der Gamle Abraham fra Rønbjerg, som er Stamfader til den kraftige Abraham-Slægt, hvis Grundstamme siden har levet paa Heden og ved Mosesøerne syd for Rønbjerg, — et af de faa Steder i Jylland, hvor Naturen har beholdt Fortidens ejendommelige Stemning, selvom Kulturen har tilføjet Lyngfladen ulægelige Saar. Naar jeg andetsteds har kaldt ham Abraham Musen, saa er det kun Udtryk for min personlige Overbevisning, som jeg engang haaber at kunne føre historisk Bevis for.

At Gamle Abraham kan være den Taterhøvding, der har mødt St. Blicher og Carit Etlar ude paa Jyllands Lynghøje, hvor den brune Lyngflade naaede Himlens Kuppel i Horisonten, saa deres Digtning bar Præg af dette Møde, — det er givet. Han har levet omkring 1800, og hans Personlighed er en Stammehøvding værdig, storslaaet og fuld af Kraft. Hans Sønner og Sønnesønner tog saa meget Arv efter ham, at Abraham-Sønnerne — synes det mig — ejer nogle af de mest typiske Træk, nogle af de stærkeste og

mest dramatiske Skikkelser blandt Jyllands Tatere, og det ser derfor ud som Ironi, at Undersøgelsen af Taterslægternes Historie indtil nu næsten helt er gaaet dem forbi.

Der har været en meget rig mundtlig Tradition om de gamle Slægter i Rønbjerg; men desværre fandt den ikke sin Samler for et Par Menneskealldre siden. Han kunde have tegnet det herligste Billede af Taterstammens Blomstringstid. Nu maa vi nøjes med korte Glimt og Lysstrejf, der kun lader os ane de store, stærke Linjer.

Mange Enkeltheder i Traditionen fortælles i flere Variationer, der indbyrdes er ret forskellige, og mange Træk, der vel er karakteristiske, er dog meget usandsynlige.

De Glimt fra de gamle Slægter, som her skal fortælles, hørte og saa jeg, naar Stærke Hans og jeg sad i hans beskedne Stue derude mellem Lyngbakkerne ved Hvidemose; naar vi bladede i hans egen Livsbog med de brogede Blade, skete det nu og da, at han standsede ved de »gamle Dage« for at finde Perspektivet til sit eget Liv. Han er selv en Sønnesøn af Gamle Abraham, og hans mundtlige Kilde var hans egen Fa'r, Frederik ved æ Spaang og hans Farbrødre, altsaa Gamle Abrahams Sønner.

Det eneste, Stærke Hans kunde fortælle om Gamle Abrahams nærmeste Slægt, var, at han havde en Broder.

Gamle Abraham var en stor og kraftig Mand, der

var berømt og frygtet for sine Kæmpekræfter. Han var den stærkeste Mand baade langt og nær; naar han nu og da kom i Stemning, kunde han træde i Jorden med sine Skovbotræsko, saa de splintrede, og sige: »Der er ett den Mand herfræ aa te Ribe Pwort, der kan rest mæl« Tilsidst var der ingen, der vovede at gaa paa ham, og han var sjældent i Slagsmaal.

Taternes uskrevne Samfundslove gav Kvinderne Ligeret med Manden. De var med i alt, hvis de forstod at hævde sig og havde Kræfter dertil. Disse Kæmpekræfter, der krævedes, havde den kendte Taterkvinde, Abelone fra Snebjerg. Hun kunde ikke alene magte sin egen Mand; men der fandtes ikke den Mand mellem de midtjyske Tater, som hun ikke kunde bukke Enderne sammen paa, undtagen Abraham. Han var den eneste, hun havde Respekt for. Han kunde »hold' hin de Stød hun rest'«, som Stærke Hans udtrykte sig.

Abraham færdedes altid i Naturen og levede sammen med den, og han var selvfølgelig ogsaa en virkelig stor Jæger. Han boede i en lille Hytte syd for Rønbjerg By; dér var let til Fiskeriet i Flyndersø, og herlige Jagtmarker laa lige foran Hyttens Dør til alle Sider. Hans Bøsse forlod ham aldrig. Naar han laa i sin Seng, hang Bøssen skarpladt med Hanen spændt paa Indervæggen. I denne Væg var et Hul, som vendte ud mod en Dam, der gik helt ind til Huset. Gennem dette Hul sendte Abraham mange dræbende Skud ud mod Fuglevildtet i Dammen.

Som den vældige Jæger, han var, havde Abraham altid en Hund, der fulgte ham overalt og lystrede hans mindste Vink. Engang havde han en Hund, der »wor lissaa klog som en Mennisk«; den laa om Natten med Snuden i det omtalte Hul. Saa snart den opdagede Ænder paa Træk i Dammen eller andet Vildt, vækkede den Abraham, og den hentede Vildtet, naar der var skudt, og kunde baade aabne og lukke Yderdøren. Abraham kunde sende den til Købmanden efter Varer eller den ti Kilometer lange Vej til Kjærgaardsholms Kro efter Brændevin.

Desværre blev denne sjældne Hunds Død en Tragædie, som smertede gamle Abraham dybt, men som samtidig giver os et Indblik i hans Karakter. En Dag, da han medede i Karup Aa, var han falden i Søvn i Middagsstunden. En Mand, der kom forbi, traadte paa Medestangen, og Hunden fo'r i Benene paa ham og bed ham. Abraham kommanderede straks Hunden til at stille sig op, og saa skød han den ned for Mandens Øjne, skønt hans Hjerte blødte derved; thi han elskede den Hund og glemte den aldrig. Derefter forbandt han Mandens Saar og »løst øver dem«, saa Manden kom sig sikkert.

Samme Hund havde for Resten en Gang en ualmindelig Oplevelse. Der boede da flere Fiskeørne ved Flyndersø. En Dag havde en Ørn udset sig Hunden til Bytte og slog ned paa den. Med Møje hævede den sig med Hunden i Klørerne, men tabte den, da den fløj over Hyttens Skorsten. Lidt senere forsøgte den

endnu en Gang, men da var Abraham »te' Fars« og skød Ørnen paa klods Hold med en gammel Rytterpistol.

Naar Vaaren meldte sig med Sol over grønne Marker, blev Hjemmet Abraham for trangt. Stammefolkets Vandrelyst gik ham i Blodet. Da drog han ud for at leve Taterens frie, ubundne Liv, — for at leve Livet vildt og voldsomt, saadan som det er den frie Mands Ret, der ingen højere Livslov kender end sin egen Vilje. Paa disse Vandringer, der ofte førte ham helt til Holsten, havde han mange Æventyr; thi han var den stærkeste, — Manden, som Taterkvindernes Øjne hvilede paa. Der var Poesi over ham; han var den, der dybest prægede Flokkens Liv, naar han lagde frem i et godt Lag, naar han satte Kulør paa en Fest eller ryddede Vejen i Dagliglivets Trængsel.

Hjemme i Rønbjerg havde Abraham to Koner paa samme Tid, »æ først Kuen« og »æ annen Kuen«.

Æ først Kuen fødte Abraham mange Børn, og det var hendes Sønner, der særlig prægede det næste Slægtled.

Den ene Datter, Else, er der ikke — mig bekendt — bevaret nogen særlig Tradition om. Hun var gift og boede i Ryde.

Den anden Datter, Kjen' Lind, var gift med Daniel Axelsen af den bekendte Taterslægt, hvis mest fremtrædende Skikkelse, Anders Axelsen omtales baade af St. Blicher og Goldschmidt. De boede i Fiskbæk, hvor Kjen' Lind var en meget søgt klog Kone, der

ofte blev hentet ud langvejs og var berømt over hele Midtjylland.

Gamle Abrahams Søn, Anders Abraham var til daglig en ret stilfærdig Mand. I de unge Dage havde han tjent ved de Horsens Kyrasserer i fire Aar; senere fik ogsaa han sit Hjem i Rønbjerg.

Naar Brændevinen satte Taterblodet i Kog, kunde Anders godt nu og da strække Senerne og prøve sine Kræfter. Jeppe Aakjær har fortalt mig, at der findes en rig mundtlig Tradition om Anders Abraham i Fjends Herred; men den har i hvert Fald været Stærke Hans ubekendt.

Det var Anders Abraham, der sammen med sin Broder, Gamle Hans som Regel ryddede Skive Marked. Det gik ofte haardt til og kostede Blod. Naar Markedet var ryddet, og der endnu var Kræfter i Behold, hændte det, at de to gamle Slaakæmper prøvede de blodige Plejlslagler paa hinanden, indtil den ene faldt til Jorden.

At Anders Abraham havde Karakter og Viljestyrke, viser Historien om, hvorledes han lagde Brændevinen af. Han var Kortspiller og var engang havnet i Fly, hvor det ikke var vanskeligt at finde en Makker; thi Fjandboerne havde om Vinteren baade Lyst og Tid til at »vend en Blaa«, og her havde Anders Abraham fundet sine Overmænd; thi de kunde baade »pak æ Kwort« og derefter »hverre æ Kwort«, saa de Kort, der var taget af, kom ovenpaa igen, uden at Medspillerne saa det, og endelig kunde de »spøt

po dje Laangfinger aa ta bode Esser aa Trumfer nejenfræ te dem sjel«.

Ja, det var »nue Hulens Støkker Kaael, di Fjandboer«, og da Anders Abraham vendte Næsen hjemad, havde han ikke alene tabt sine rede Penge, men ogsaa sin eneste Ko. Mett' græd, da hun hørte det; men Anders trøstede hende: »Græd ett, a ska Fanden bræk' mæ nok skaf dæ en Kow ijen!« Da han havde hvilet sig et Par Dage, rejste han ned til Flyndersø Mølle for atter at spille, og hvad enten han havde lært af Fjandboerne, eller han sad i Held, — nok er det, han vendte hjem til Mett' med en Ko, der baade var større og bedre end den, han havde spillet bort. Da Koen var bundet i Baasen, og de havde beundret den, sagde Anders: »No tækkes a, te a haar fortjent en Flask Brændvin, aa hvis do vil gi mæ den, skal' et blyw den sidste!«

Anders Abraham drak den »i jen Slurk«, og det blev den sidste.

Anders og Mette havde mange Børn. Den mest bekendte af Sønnerne var Frederik Abraham (Andersen); en anden Søn, Klinger-Morten boede i mange Aar i en Jordhytte, hvis Tomt man endnu tydeligt ser i Hvidemose.

Da Anders Abraham var 63 Aar gammel, giftede han sig anden Gang og hjemførte som Brud den tyveaarige Marie, en Søster til Stærke Hans' Kone. Ogsaa i dette Ægteskab var der en stor Børneflokk. Døtrene af dette Ægteskab var som mange af Tater-

nes Kvinder ualmindelig smukke, og flere af dem fik mærkelige Skæbner, som jeg dog her ikke vil løfte Fligen for; kun kan jeg nævne, at en af dem blev Husfrue paa en Herregaard i det sydlige Jylland og tilegnede sig med Lethed og Ynde den Kultur og Dannelse, der krævedes i disse Kredse. Lidt aner hendes Børnebørn i Dag, hvilken Slægtstamme de skylder Tak for deres Skønhed, deres Naturlæde og deres Kunstnersind.

En anden af Gamle Abrahams Sønner var Gammel Hans. Han var en undersætsig og smidig Mand, som meget ofte fik Brug baade for sin Styrke og Smidighed, naar Næverne skulde rydde Vejen eller skille Trætten.

I sin Ungdom var han Muskettér i København. Han yndede at fortælle følgende Oplevelse fra Soldatertiden: En Nat, da han gik paa Vagt foran Residensslottet, havde han sat sig ned med Ryggen mod Skilderhuset og var faldet i Søvn. Netop den Nat gik Frederik den Sjette en Inspektionsrunde og opdagede den sovende Soldat.

Han ruskede ham i Skulderen og sagde: »Du sover, Soldat!« »A sprang sgu op« — fortalte Gammel Hans — »men a kamm ett længer end po æ Knær — dér præsentired a.«

Sjette Frederik klappede ham paa Skulderen og sagde: »Pas paa de smaa Hunde; de store bider sjældent!«

Naar Gammel Hans sammen med sin Broder An-

ders og deres Sønner gjorde Skive usikker, kunde det ikke undgaas, at han nu og da kom i Arresten, og han var i det hele taget en god Bekendt af Herredsfogden. Han elskede at slaas, og han var dygtig til at slaas — saa dygtig, at han som Regel baade beholdt Valen og var den sidste, der kunde staa ret op. En Gang havde han dog faaet læsterlig med Klø, og det saarede hans Stolthed dybt; thi han følte det som en beskæmmende Ydmygelse. Nu var Hans en stor Gavtyv og Filur, og han undfangede en vavittig Idé til i det mindste at faa det sidste Ord og blive rehabiliteret udi egne Øjne. Han gik op paa Herredskontoret og bad om at tale med Herredsfogden; da denne kom og havde hilst paa ham, fremførte Hans Abraham sit Ærinde med disse Ord: »Aa, læn mæ li di Sabel, saa skal a — Fannern lyne mæ — go som en Kaael gjemmel Skyw Bøjl«

Mylius Erichsen har fortalt om Gammel Hans' Vandringer med Sønnekonerne og de store Opgør i Familien i den Anledning.

Om det er denne hans Svaghed for Kvinder, der var hans Motiv, er ikke godt at vide, men vist er det, at Gammel Hans og hele hans Hus »ødelaae dje Daabspagt aa gik i Wand mæ di her Mormoner«. Fra den Dag sloges Gammel Hans aldrig og smagte ikke Brændevinen. En af hans Sønner, Smalhans blev Mormonpræst. Stærke Hans har fortalt mig, at han engang var til et Mormonmøde, hvor Smalhans førte Ordet. Man trængte haardt ind paa Stærke Hans

for at vinde ham som Proselyt, men han afviste dem med Fynd: »Om der saa er lissaa mange Mormon-prejst, som der kan sto po Estvadgaards Marker, skal I ett fo mæ omvend!«

Den tredie og sidste af Gamle Abrahams Sønner, som havde fast Bopæl ved Rønbjerg, var Stærke Hans' Far, Jens Frederik eller Frederik ve æ Spaang. Det er naturligt, at Stærke Hans særlig mindes denne ejendommelige og stærke Mand, saa han kræver et Kapitel for sig selv.

FREDERIK VE Æ SPAANG

Der ligger jo mit gamle Sværmeri, Hwolbræhyw! Jeg har set den i lysebrun Vaardragt med Solspil paa, mens smaa krøluldede Lam legede paa dens Skraaning, — jeg har set den en Sensommerdag under det røde Blomstertæppe, isprængt med Undergrundens Lav, mens Bierne drak af de fyldte Bægre, og nu ligger den atter for mit Blik, mørkebrun og fugtig, ventende paa at gaa i Hi under Snetæppet; men stadig præger den det vidunderlige Hedelandskab, der sænker sin tunge, vemodige Efteraarsstemning ned om Stærke Hans' Hjem.

Vejen, der fører ind gennem Heden er helt forhistorisk, — bugter sig frem, sandet og æltet, dyb-sporet og balket med Knotter og Graworler; men den er som skabt til Landskabet, man kunde slet ikke ønske sig den anderledes.

Jeg turde ikke vove min egen Bil; men én af mine Skolekammerater fra Drengaaarene var mere modig. Det hændte, mens vi sad og opfriskede gamle Min-

der, at vi blev afbrudt midt i en Sætning, fordi han maatte bremse og bakke og køre udenom et ganske umotiveret Fald i Vejbanen paa over en Alen; dog frem naaede vi.

Jeg havde været forhindret i at besøge Stærke Hans i de to sidste Aar, saa Gensynet blev hjerteligt. »Eret no osse dæ? A trowed sgu, te do bode war dø aa begrawer!« Men velkommen skulde jeg da være, og til min store Glæde fandt jeg Stærke Hans ligesaa aandsfrisk som sidst. Først maatte jeg staa til Regnskab for min Gøren og Laden i disse Aar, og derefter lagde Stærke Hans frem.

Han havde i Sandhed oplevet store Ting i den mellemliggende Tid. Jeppe Aakjær havde kort før sin Død besøgt ham, og der var ved den Lejlighed blevet taget en Film af den sidste Tater til »Dansk Folkemindesamling«. Hans var stumlet over en Knold, mens han blev filmet, og havde markeret Uheldet med en ramsaltet Trumf; men — som han sagde — »di haaj sgu ingen Trommel aa Anstalter mej te aa ta mi Snak mæ dem i.«

Han gav mig Skylden for, at der kom saa mange »stuer Herrer aa fin Madammer« og besøgte ham. Paa en Maade var han glad derved; men det havde ogsaa sine Ulæmper, for »di vild glow o mæ bode forfræ aa bagfræ aa fræ æ Si aa — aa kik mæ ind i æ Kjeft, som en ku vær nuer Helmis.«

Naa, snart sad vi hyggeligt sammen; Stærke Hans fortalte, og jeg lyttede, mens jeg efterhaanden saa

enkelte Rids af et Billede, han ejede i sin Erindring: Billedet af hans Barndomshjem og af hans Far, Frederik ve' æ Spaang.

Hans Fars rigtige Navn var Jens Frederik Abrahamsen, og han var Søn af den berømte Taterhøvding, Gamle Abraham fra Rønbjerg og Helbroder til de to særprægede Taterskikkelser, Anders og Hans Abrahamsen, som jeg før har omtalt. Disse tre Brødre var meget typiske Mænd af deres Stamme-folk, men meget forskellige — særprægede hver paa sin Maade.

Frederik levede sine Barneaar i Gamle Abrahams Hytte syd for Rønbjerg, og hans Barnesind modtog mange mærkelige og ejendommelige Indtryk fra dette Hjem og fra de Mennesker, der gik ind og ud af Hjemmets Dør. De stærkeste Indtryk fik han dog af sin Far, denne stærke Mand, der var kendt og frygtet fra Rønbjerg til Holsten og som havde saa vældig en Kraft i sin Arm og i sin Personlighed, at han gennem et langt Liv kunde hævde Høvdingepladsen i saa stærkt og naturbundet et Folk, som Taterne var. Frederik saa op til denne Far og elskede ham over alle andre Mennesker til Trods for, at han ofte var faldet til Jorden med en Følelse af, at hvert Ben var knust i hans syndige Krop, naar han havde været under Abrahams straffende Haand.

Trods sin — ofte ubevidste — Haardhed var Abraham paa mange Maader en god Far for sine raske Sønner; han opdrog dem samtidig under Respekt og

i Frihed — i Frihedsdressur, der slet ikke er saa gal en Metode til vaagne og raske Drengene.

Samtidig søgte han med den største Omhu at udruste dem til de haarde og vanskelige Livsvilkaar, de var født ind i. Han lærte dem efterhaanden hele den Række af Haandværksfag, som en Tater med Respekt for sig selv maa kunne, og de lærte med Lyst, fordi de havde en dygtig Læremester.

Han nærrede deres medfødte Urinstinkter som Jægere og Fangere. (I Parantes bemærket har jeg personlige Erfaringer for, at Taterne har disse Instinkter særligt udviklede. Jeg har ofte gaaet paa Jagt sammen med en Mand, der stammer fra dette Folk. Han skød ikke sikkert, fordi Jægerblodet helt tog Magten fra ham, naar han saa Vildt i Terrænet; men hans Sporsans er saa fænomenal, at jeg aldrig tilnærmelsesvis har set noget lignende. Saa udpræget en Evne som Vildtfinder kan kun skyldes en psykologisk Tiltrækning mellem Jæger og Vildt).

Om Vinteren tog Abraham sine Drengene med ud at jage Pelsdyr; men samtidig lærte han dem at læse i Sporsne som i en aaben Bog. I Vaartiden fik de Lov til at være med, naar han tog Kending af Terrænet og lod Hunden markere for Harens Killinger og Agerhønsenes Rede, og de saa med aabne Øjne og følte med alle Sanser. I Tolvaarsalderen haandterede de en Bøsse til Fuldkommenhed, og de var alle Vildtdræbere af Rang. En for en tog han dem med paa kortere Ture, naar han var ude med Glaskisten.

Det gav dem Menneskekundskab, og det staalsatte deres Helbred og hærdede deres Legeme.

Hjemme i Hytten var ikke rart at være. Abraham havde jo to Koner samtidig, der hver havde et Kuld Børn, og hele denne Redelighed skulde leve Nat og Dag i Hyttens eneste Stue. Der forefaldt mange uhyggelige Scener, som prægede sig dybt i Barnesindet og gjorde det haardt; men disse Oplevelser fremelskede ogsaa Sønnernes Kærlighed til de store Vidder under Guds frie Himmel, hvor de efterhaanden fandt deres egentlige Hjem.

Det var en ejendommelig Skolegang, Frederik fik. Han gik i Rønbjerg Skole hos den originale gamle Skolemester, Mikkell Knudsen, om hvem der fortælles mange ejendommelige Træk. Han slog en »proper Næve«, den samme Degn; men da Frederik fyldte tolv Aar, var han den stærkeste. En Dag, han skulde have Prygl, tog han Tampen fra Mikkell. Læreren ejede dog saa ægte en Humor, at han smilede anerkendende af den Bedrift; men siden slap Frederik for korporlig Tiltale.

Undervisningsmidlerne var meget primitive. Frederik lærte saaledes at skrive Skønskrift med en Pind i en Kasse Sand. Naar Sandkassen var skrevet fuld, blev Sandet rystet sammen og glattet ud, og man begyndte forfra. Ja, Sand var der nok af i Rønbjerg Bakker den Gang som nu!

Gamle Abrahams Hytte var ofte Samlingsstedet for de omrejsende Tatere. Her kom de Kvæmbjerg

og Dejbjerg Rakkere og rastede et Par Dage, og her traadte ogsaa Natmandsfolkene fra Rind og Horne over Hyttens Tærskel. Da blev der undertiden fejret Orgier, som trodser enhver Beskrivelse. Kvinderne skreg, Taterblodet kom i Kog i rasende Skinsyge eller Kampglæde, og ofte maatte Knivene hugge Strømlejet for en afsvalende Aareladning. Havde Abrahams mægtige Autoritet ikke hegnet for Orgiernes yderste Grænser, var det ofte endt med Drab.

Frederik og hans Brødre saa og saa med opspilede Øjne og Hænderne krampagtig knyttet i Bukselommerne, indtil pludselig Spændingen blev dem for stor, Ansigtet fortrak sig i Raseri, og de faldt over hinanden som kampglade Hundehvalpe.

Frederiks Ungdomstid var baade begivenhedsrig og lang; thi han blev først gift, da han var 36 Aar. Han var, som Stærke Hans udtrykte det, »baade Murer og Snedker og Karetmager og Sadelmager, Kobbersmed, Børstenbinder — aa Gud ved, hvad han ett var«!

I de første Ungdomsaar var Frederik ofte paa Vandring med Faderen og oplevede mange mærkelige Ting. Han var den af Sønnerne, der lignede Faderen mest. Stor og velvoksen var han, og han var berømt for sine Kæmpekræfter, som der gik svære Frasagn om; men han var en sinding og godmodig Mand, saa han brugte dem sjældent. Skete det en enkelt Gang, at han blev udfordret, da slog han til Bunds og blev ved saa længe, han havde en oprejst Mand foran sig.

Det skabte Ry og Respekt om hans Navn i Natmandsfolkenes Kreds.

Engang var han til Sjørup Marked, hvor han havde traadt Dansen med en af de smukkeste Piger fra Haderup. Det kunde de Haderup Karle ikke taale, og der var snart Klø i Luften. Da Frederik kom udenfor, saa han pludselig ni Modstandere foran sig.

Frederik vendte sin Stok med Messinghaandtag i Haanden og slog ved de to første Slag de to værste Modstandere i Jorden. Ved det tredie Slag røg Haandtaget af Stokken; men heldigvis løb nu de sidste af Flokken.

I længere Perioder tog Frederik Plads paa Herregaarde eller Bøndergaarde. Saaledes tjente han i tre Aar paa Løgumkloster i Sønderjylland. Engang havde han hørt, at der i Fjends Herred boede en Mand, som var saa »hastig«, at han ingen Tjenestefolk kunde have. Nu vilde Frederik forsøge, og han fik Pladsen hos Kren Mørup. Det gik saa vidt, at Frederik maatte have en Plejlslagle med ind til Middagsbordet; men da Kren Mørup én Gang selvforskyldt havde været under Frederiks Behandling, blev de gode Venner.

Kren Mørup var en ældre Ungkarl; men nu mødte ogsaa han sin Skæbne, og Frederik svang sig en Dag til Hest for at ride ud og »boj« til Brylluppet, der blev forberedt lange Tider i Forvejen med den største Overdaadighed.

Frederik skulde være Brudekusk. Vogn og Seletøj

var pudset, saa det skinnede, og de to brune Hopper stod spejlblanke og kaade i Stalden, da Kren Mørup selv kom ud og beordrede Vognen forspændt.

»Hvis du i Dag kan køre forbi Forriderne med de Brune, Frederik, saa er du den dygtigste Kusk i Fjends Herred, og du skal faa et Kys af Bruden og en Rigsdaler af mig.«

Frederik fik Tid til at »røre« Hestene et Kvarterstid, før det var Kirketid, saa kunde han give dem Tøjlerne fra Stedet.

Der var en Raaben og »Kommen te«, mens Bryllupsgæsterne steg til Vogns, og Hestene dansede af Kaadhed og Livsglæde, — og nu steg Brudefolkene til Vogns, Spillemandene spillede op, og det glade, oprømte Bryllupstog jog af Gaarde.

Det varede ikke længe, før Frederik første Gang raabte »Plads« og susede forbi den bageste Forrider. De Brune vidste nu, hvad det gjaldt, og lige ved »æ Kjerkstæt« jog de forbi den forreste Rytter, saa Frederik blev Dagens Mand.

Stærke Hans har ingen Minder om sin Mor, som døde, da han var et lille Barn; men Frederik giftede sig igen med sin afdøde Kones Søster, og selvhjulpen, som han var, vilde han bygge sit eget Hus. Han købte et gammelt, faldefærdigt Hus i Vester Lidegaard og lejede et Stykke Jord af Per Munk i Estvad. Paa denne Lod byggede han sit Hjem nord for Estvad By ved æ Spaang. Ydermuren var dels lerklinet, dels af gamle brændte Sten, Vinduerne var blyindfattede,

og Gulvet i Husets eneste Stue var stampet Ler. En gammel Bilæggerovn gav Stuen en egen Hygge, naar Lyngtørvene blussede paa Fyret. Hønsene havde fri Adgang til denne Stue.

Stærke Hans huskede saaledes, at de en Gang »haaj en manhwolm Kok«, som baade han og hans Søster var meget bange for.

Paa den Tid, da Frederik byggede sit Hus, var Kirkeejerne i Estvad blevet bange for, at Myndighederne maaske vilde sætte Kirken i Udgifter ved at restaurere en Mængde gamle, sjældne Ting i Kirken. Derfor skaffede de det af Vejen ved Auktion. Frederik købte to meget smukke Træfigurer i Legemsstørrelse af Egetræ. Dem satte han som Stolper til sin Havelaage med en Træbue over. Han havde ogsaa købt »nue smo Kaael, aa nøj haaj Vinger, aa naagen waret bette Skidt; det war nue bette Nekodemuser aa jen heller anden Slaw«, — som Stærke Hans udtrykte sig. En af disse smo Kaael udstyrede Frederik med en Sabel og stillede ham ovenpaa Buen. Naar Vinden trak ham rundt, huggede han med Sabelen.

Stedmoderen og Stærke Hans var ikke altid de bedste Venner. Det var som Regel ham, der fik Kløene, enten han havde fortjent dem eller ej; men da han var ti Aar, kunde hun ikke tumle ham længere, og det hændte, at Hans satte hende ned i Slagbænken.

Saa hentede hun Frederik. Han slog ikke ret ofte; men »det war warm, nær det kamm. Han haaj en

Pind mæ nue Lejrøhler po, — han kaldt en Smat-haael, den swirped sgu grim bag i!«

Ofte fik Frederik Besøg af Taterfolk. Engang kom Caspar Hodde og hans Kvinde, Ann' Mari' Grønning derind. De var meget fordrukne begge to, og en Dag, da Dunken var gaaet lidt rigeligt rundt, blev Caspar og Frederik uklar. Slagsmaalet stod udenfor Huset, og da Caspar ikke kunde klare sig, rykkede Ann' Mari' til Undsætning. Hun havde nogle vældige Huggetænder og forstod at bruge dem. Da Frederik havde faaet et Par Mærker af dem, sagde han: »Ja, slaes mæ jer bejer tow, det kan a sajtens; men skal vi te aa bejes, saa kan a wall ett klaaer mæ!«

Det er ikke det bedste Billede, Stærke Hans giver af Ann' Mari'.

Hun saa ud værre end nogen Røver. Af alle Taterere, hvis Liv man nogenlunde kender, blev dette Taterpars Skæbne den frygteligste Tragedie. Døddrukne var de næsten altid, og daglig mishandlede Caspar sin Kvinde paa den frygteligste Maade. Hun holdt ud i mange Aar; men en Dag var Maalet fuldt, og Ann'Mari' dræbte Caspar med en Sten, mens han laa ude i Heden og sov Rusen ud. Hun sad i Tugthuset i sejsten Aar; men hendes Livstrang var ukuelig, og da hun kom ud, genoptog hun det ubundne Vandreliv med en ny Mand og døde først i 1901.

Hjemmet ve æ Spaang fik ogsaa Besøg af et Par »hammel Hund« fra Snebjerg, som havde store Ting at fortælle fra deres Liv og Færden; »æ laang Kalv«

fra Salling kom ogsaa til Huse nu og da. Han var Tryllekunstner og gjorde et mægtigt Indtryk paa Børnene. Stærke Hans beskriver hans Færdigheder paa følgende drastiske Maade: »Han kund dans imell Æg aa law stuer Konster, jaw gluen Jern i æ Kwærk — aa møj mier!«

Der var mange Munde at mætte i Hjemmet ved æ Spaang. Frederiks Kone maatte ofte ud med Posen og Mælkespanden, særlig ind under Jul.

Naar Frederik drog ud med Glaskisten og Blikkenslagertøjet, tog han ofte sin ældste Søn med.

Stærke Hans kan saaledes huske mange Ture til Ejsing, Gjeddal og Egebjerg; men særlig mindes kan Natturene hjem over Rønbjerg Hede i Bælgmørke. Han maatte gaa foran for at finde fremkommelige Overgang over Moser og Sumpe til Faderen, der kom bagefter med sin tunge Byrde. Farligst var det at træde i de utallige Haresnører, der var lagt ud, men ofte fik de Belønning for Svie og Smerte i en lækker Haresteg, der var beregnet til en anden Gryde.

Hans var en ustyrlig Krabat, og Faderen forsøgte at lægge en Dæmper paa ham ved at fortælle om Hekse og Trolde, Spøgelse og Varsler; men intet bed paa Drengen, han var absolut frygtløs. For at hærde sig gik han ofte alene op paa Kirkegaarden om Aftenen. Der var et Hul i Muren ind til en aaben Begravelse. Drengen raabte ind gennem Hullet for at høre Lyden gjalde nede blandt de Døde.

Der var to Dage om Aaret, som Hjemmet ve æ

Spaang viede en særlig Kultus, uden at Stærke Hans kunde give nogen Begrundelse derfor.

Det var en ufravigelig Skik, at Frederik hver Faste-lavnsmandag tog sin ældste Søn med ud i »æ Hjælm Hied«. Han gav sig altid Ærinde derud; men det egentlige Formaal var at opleve Heden og — om man vil — blive eet med Naturen derude. Der var en egen Højtidsstemning over Frederik den Dag, og paa Drengen gjorde disse Festvandringer et mægtigt Indtryk.

Frederik havde den Skik, at han altid vilde have friskfanget Fisk til Juleaftensbordet. Juleaftensdag var den samme Stemning over ham. Om Formiddagen blev Fiskegrejerne eftersat, og efter Middag begav de sig paa Vandring ud mod Karup Aa, der gennem Slægterne havde spillet en betydelig Rolle i Tatterfolkets Liv.

Frederik kendte de gode Fangststeder, og de to bedste blev kun benyttet den Dag. Naar de varme af den hurtige Vandring og fulde af Fangerspænding stod ved Aaens Bred, havde Frederik altid visse forberedende Ceremonier, før Fangsten kunde begynde. Og altid havde de en mægtig Fangst, enten Vandet gled som en mørk Strøm frem gennem Engdragene, eller Julesneen og Frosten havde klædt Naturen i Festdragt, saa de med stort Besvær maatte hugge Huller i Aaens Isdække.

Stærke Hans husker, at de havde Fangster paa indtil fjorten Pund Aal foruden anden Fisk.

Først naar Julelysene tændtes paa Himmelen og

trindt omkring i Husene, hastede de oprømte og glade hjem til Stuens Lunhed og Hjemmets Jul.

Nadveren bestod Juleaften af Risengrød, Fisk og Steg med Langkaal. Senere i Julekvælden blev der Stilhed, naar Frederik satte sig for Bordenden og sang de gamle Julesalmer med sin dybe Bas.

Frederik ve æ Spaang holdt mest af at vise sine Kæmpekræfter ved at deltage i Almueidræt, og her var han ubesejret, hvad enten man gik i Gang med at »krøltes«, at »snær Vief« eller at »rykkes Katstruij«. Da Stærke Hans blev voksen, havde han baade Færdighed og Kræfter til denne Idræt, og han gik sejrrig ud af manganen Dyst; men Faderen maatte han se sig overvunden af, selv da denne blev en ældre Mand.

Efter at Børneflokken var blevet voksen, søgte de ofte hjem for at gøre den Gamle delagtig i deres Oplevelser. Det var altid Sønnernes Fornøjelse at faa Faderen »te aa læt sæ i æ Sæd«. Det gjorde han nemlig altid, naar de kunde fortælle ham om Karlfolkbedrifter, der mindede om hans egen Ungdom.

Frederik døde i 1888. Da blev hans Hytte brudt ned. Standser en Vandringsmand nu et Øjeblik ve æ Spaang, ser man kun en lille Tomt som det eneste Vidnesbyrd om, at her engang har ligget et Hjem, der med sine stærke Baand bandt en af Taternes frie Sønner til Jorden — et Hjem, der ogsaa rummede hans Længsel ud mod hans Stammefolks Rige, de store Vidder.

TATERMODERENS TRÆNGSEL OG JULEGLÆDE

Abraham-Slægten i Rønbjerg ejede i de gamle Slægtled en Mand, der næsten har Mytens dunkle og poetiske Skær over sig. Det var Gamle Abrahams Broder.

Stærke Hans kendte end ikke hans Navn, men han fortalte mig en mundtlig Tradition, der levede i Familien, om denne mærkelige Mand. Stærke Hans havde hørt Beretningen af sin Fader for mange Herrens Aar siden.

»Hwolbræhyw« ligger til højre for Vejen, naar man kommer fra Hvidemose og gaar ud gennem Lyngen mod Stærke Hans' Bolig. Det er den største Kæmpehøj, jeg har set, og blandt de Myter og de Sagn, der knytter sig til den, findes én om gamle Abrahams Broder.

»Hwolbræhyw« kupler sig smukt under Lyngtæppet, og hvis man bestiger den, ser man mange store Fordybninger, der vidner om, at Overtroen Slægt

efter Slægt har haft Tag i Menneskene derude ved Lyngens Grænseland.

I maaneløse, begsorte Nætter har skyggeagtige Skikkelser haandteret det tunge Værktøj, de har uden Ord og fyldt med dirrende Spænding gravet ind mod »Hwolbræhyw's« Hjerter for at finde den æventyrlige Skat, som Højen skulde gemme, og da Skuffelsen meldte sig med Dagens Frembrud, har de vel digtet en Beretning om, hvorledes Metalklangen allerede tonede under Spaden, da de kom med et undrende Udbrud, — Skatten sank dybere ind i Jorden.

Gamle Abrahams Broder kom en Julenat vandrede fra Sahl ved Vinderup mod sit Hjem, en lille Lyngtørvshytte, halvt gravet ind i en Bakkeshede paa Rønbjerg Hede.

Efter aarhundredgammel Sædvane havde Bjærgfolket Sølvstøjet ude at luftes Julenat, og Glansen af Guld og Sølv straaede pludselig Tateren i Møde, da han intetanende kom gaaende gennem Heden. Nu delte Tateren ikke alene Almuens Overtro, men han var samtidig baade en stærk og modig Mand.

Derfor tænkte han ikke paa at flygte, men han gik op paa Højen for at se, hvad der var paa Færde.

Bjærgfolket smed ham ned to Gange; men Taterens Blod var nu kommen i Kog, og han, der var gammel Kyrassér fra Horsens og efter Datidens Sædvane altid gik bevæbnet, trak nu sin Sabel, og den

trede Gang kom han op paa Højen; thi Bjærgmændene kunde ikke gaa mod »Ægstol«.

Nu kunde han vade rundt i Herlighederne, og aldrig havde hans Øjne set saa meget Guld og Sølv. Da han havde set sig mæt og vilde hjemad, kom han ud for den værste Tur, han havde haft i sit Liv. Han maatte gaa baglæns og kæmpende hele Vejen til Rønbjerg for at holde sig Bjærgmændene fra Livet, og de opgav først Forfølgelsen, da han stod bag Hyttens skærmende Dør.

Ude midt paa den jyske Hede — omtrent hvor Kongenshus nu ligger — laa i Begyndelsen af forrige Aarhundrede en Taterhytte. Den laa saa nær ved den gamle Kongevej, der jo var Jyllands Hovedfærdsselsaare gennem Aarhundreder, at dens Beboere i Vandretiden havde et livligt Samkvem med de frie Vandringsmænd, der som gigantiske Skikkelser dukkede frem i Hedefladens Fata Morgana; thi hvor de end kom fra, og hvor de drog hen — før eller senere fandt de ind til den jyske Hedes Hjerte.

Ofte bankede de paa Hyttens Dør for at hvile sig en Stund eller for at fremtrylle en Festnat, der blev et Orgie af Drik og Dans, af Vildskab og blodrødt Begjær.

Taterparret i denne Hytte havde en stor Flok Sønner og en eneste Datter, der var en sjælden Skønhed. Hun var ombejlet af Taterfolkets unge, stærke Søn-

ner, men nogle Ungdomsaar gik, uden at Grete saa den Mand, hun vilde følge.

Saa skete det en frostklar Vinterdag, da Rimkrystaller glitrede i den blege Sol over Lyngfladen, at to kraftige, unge Tatere gik over Hyttens Tærskel. Det var Abraham og hans Broder, der var paa Vej mod Rønbjerg. Aldrig havde Grete set en Mand som Abrahams Broder. Synet af hans mandige Skønhed løste op for alle hendes halvt ubevidste Længsler, og da Midfasten nærmede sig, gik der tre ud af Hyttens Dør og drog nordpaa, Grete gik mellem Brødrene ved sin elskedes Arm, mens hendes store, sorte Puddel løb foran og var saa overstrømmende glad for Livet, fordi hun var det.

Disse to unges Kærlighed var dybere og renere, end det var Sædvane blandt Tatere, og det var vist ikke lutter Pral, naar hans Moder i forblommede Vendinger havde antydnet, at der flød rent og ædelt Blod i hans Aarer.

Af alle Kvinder i hans Liv var Grete den, der ejede den dybeste Følelse, hans Hjerte nogensinde havde rummet; men hun havde tillige kaldt paa hans bedste Instinkter, kaldt det bedste frem i hans Livs Dagslys.

Grete havde hidtil været tilbageholdende og kritisk vurderende overfor alt, hvad Livet i hendes første Ungdomsaar havde rakt ud mod hende, men hun hørte ogsaa til de Kvinder, der, naar de dybeste Fø-

lenser og de største Lidenskaber, et stærkt og ungt Menneskeliv kan rumme, er vakt, giver og yder indtil Hjertebloodet, — de Kvinder, der har Vilje til at tømme Lidelsens Bæger til Bunds, hvis Kærligheden kræver det. Hun var en af Taternes stærke Kvinder.

Vandrelysten sad de to unge i Blodet, og da de første Vaarfugle fløj lavt over Lyngen eller svang sig op under Himlen for med jublende Sang at flyve Sommeren i Møde, — da blev Livet og Rummet mellem Rønbjergs sorte Lyngtørvshytter de unge for trangt, og frie og stærke, fyldt med Livsmod og ung Kærlighed drog de ud.

Hver Dag havde sin Oplevelse. Sommerens Sang blev et Æventyrdigt for dem, og de standsede ikke deres Vandring mod Syd, før de havde set Danmarks Grænsepæle i det sydlige Holsten. Men den Dag saa de den første Trækfugleskare, der fløj mod Syd. Efteraaret meldte sig ude i Naturen ved mange Tegn. Da skønnede de, at det var paa Tide, at ogsaa de drog hjemad for at finde Ly og Læ for Nordens Vinter; thi midt i Vinterens Hjerter skulde Grete føde deres Barn. De havde hørt sære, uhyggelige Varsler for denne Begivenhed, der optog dem saa meget, og det var med bange Anelser, de drog mod Nord. Men Vejen, der før var saa lys og let, var nu tung og graa. De kom kun langsomt frem, og ofte maatte de standse i mange Dage, fordi Grete var overanstrengt og syg. Det gik saa langsomt, at de ikke naaede Gretes

Barndomshjem paa Alheden før en af de første Dage i December. Hendes Moder var god mod hende og vilde nøde hende til at blive foreløbig; men de unge vilde hjem, og da Grete havde samlet Kræfter en Ugestid, begav de sig atter paa Vej.

De var nu en stor Flok i Følge, blandt disse Abraham fra Rønbjerg, hans Kvinde, Ann' Sofi' og hans Søster, der var bekendt for sin frodige Skønhed og sit modtagelige Hjerte. Blandt Rejseselskabet var ogsaa tre Stimænd, hvis foreløbige Maal var Rold-Skovene, der den Gang var berygtede som Tilholdssted for alskens Røverpak og Forbrydere.

Det var Skov-Kristian og Klogdrene, de saa sørgelig berømte Stimænd, der dannede Kernen i Røverbanden paa Jydske Aas. Med Skovhannes Hytte som Udgangspunkt gjorde de hele Egnen omkring Jydske Aas usikker med Røveri, Voldtægt, Tyveri og Voldshandlinger, indtil de drev Vendelboerne til Raseri, og Traditionen fra Middelalderen tro gav Vendelboernes stærke Følelser sig pludselig Udslag i Selvtægt og Lynchjustits. Den 1. November 1841 trængte maskerede Mænd ind i Skovhannes Hytte og holdt en blodig Rettergang over de forsamlede Stimænd. Tre blev dræbt — deriblandt Skov-Kristian og en af Klogdrene —, og de øvrige blev skamslaet.

Befolkningen vilde ikke angive Hævnerne, og de Røvere, der slap fra det med Livet, turde ikke. Først efter længere Tids Forløb kunde Øvrigheden anholde de skyldige, der hørte til Egnens mest ansete Mænd:

Sognefogden og hans Søn, Mølleren og flere unge Gaardmandssønner. De blev idømt haarde Straffe, men da Frederik den Syvende blev gjort bekendt med Sagens rette Sammenhæng, foretog han en Rejse til Vendsyssel, satte sig ind i alle Enkeltheder og be-naadede Fangerne. Den Dag, de kom hjem fra Fængslet, blev en Festdag i Egnens Historie, som sent vil glemmes. Der er vist mangen en Vendelbodreng i vore Dage, der har siddet paa Bedstefaders Knæ og lyttet til hans Fortælling derom med klare Øjne.

Men tilbage til vore Tater, der altsaa drog nord-paa i Følge med de tre Røvere. Naar disse nu og da følte Jordan brænde under sig paa Jydske Aas, begav de sig paa Vandring, og det var fra en saadan ufri-villig Rejse, at de nu vendte tilbage. Det var en Selv-følge, at Rejsen blev lagt om ad Daugbjerg Daas, der kaldte paa deres Sans for Mystik. Det er sand-synligt, at mange Tater har staaet paa Toppen af Daugbjerg Daas og i sit stille Sind bedt til Taternes Afgud, den jydske Hedes Sjæl.

Ogsaa her boede Kjendinger i et Par Huse paa Randen af Kalkgruberne. Der var vandrende Folk til Huse, og flere Dage gik i Sus og Dus og med natlige Fester i en af de gamle Kalkgrubers underjordiske Søjlehaller, som deres Værtsfolk kendte den skjulte Nedgang til. Naar man i vor Tid gaar dernede i de aartusindgamle Gruber, kan man levende forestille sig, hvilken mærkelig Ramme de har dannet om en Taterfest, naar de var sparsomt oplyst af blafrende

Tællelys, og Taternes stærke Skikkelser nu og da voksede frem i Lyset for atter at forsvinde i Periferiens Mørke.

Røverne fra Jydske Aas ombejlede Abrahams Søster, og hun var vist villig nok til et Æventyr; men hendes Brødre satte sig imod Partiet. Det blev Grunden til, at Skov-Kristian og Klogdrene søgte at yppe Klammeri for at faa afgjort, hvem der i denne Flok maatte lyde, og hvem der skulde byde. En Aften maatte Næverne give Svaret, og for første Gang i deres Liv mødte Røverne fra Jydske Aas deres Overmænd i et regulært Slagsmaal. Skønt de var tre mod to, fik de læsterlige Klø; men da Nederlagets Bitterhed sænkede sig over dem, blinkede Knivene i deres Hænder, og nu blev det en Kamp paa Liv og Død. De to Brødre fra Rønbjerg kæmpede nu Ryg mod Ryg, og da de ogsaa var overlegne med Hensyn til at haandtere slebet Staal, virkede Blodtabet snart afsvælgende paa Røverne, og de flygtede ud i Natten.

Begge Brødrene blødte af dybe Saar og blev bragt til Sengs, hvor de snart fik Saarfeber. Ann' Sofi' og Søsteren blev og plejede dem; men Grete maatte for enhver Pris se at naa hjem. Da hendes Mand efter nogle Dages Forløb ikke længere var i Livsfare, begav hun sig paa Vej, kun fulgt af sin trofaste Puddel, der saa bekymret paa hende, — fordi hendes Sind var fuld af Bekymring.

Det var den 23. December 1819.

Hun naaede til Sebstrup hen paa Eftermiddagen og fik Lov til at ligge i en Lade om Natten, og den næste Dag begav hun sig igen paa Vej. Hun havde et ganske bestemt Maal for sin Vandring. Det bar ind over Hederne ved Flyndersø, og ved Middagstid sad hun ved Bredden af Mørksø. Hun var blevet betaget af den ejendommelige Stemning, Naturen ved Mørksø ejer, allerede den første Gang, hun saa Lyn-gen spejle sig i Søens stille Vand, og denne lille Hedesø drog hende til sig Gang paa Gang, naar Livet i Rønbjerg vilde trykke hende i Knæ. Hun søgte ogsaa ned til Mørksø, naar hun vilde være ene, eller naar hun længtes.

Nu sad hun igen ved Søens Bred, og hun oplevede Søen som en gammel Bekendt, som en kær Ven, der forstod hendes Bekymring og Ængstelse og trøstede hendes urolige Sjæl.

Og som hun nu sad der, følte hun pludseligt, at i Dag eller maaske i Aften, Juleaften, skulde hun føde sit Barn, og hun betoges af en rastløs Uro. Hun gik atter videre, men da hun nærmede sig Rønbjerg, følte hun, at her kunde hun ikke gaa ind, naar hun ikke havde sin Mand som Beskytter; thi hans Slægt havde ikke været hende god, den havde kun taalt hende, fordi hendes Mand stod mellem hende og deres Had. Aldrig havde hun følt sig saa hjælpeløs og ene, men hun følte, at i Julekvælden vilde den gode Gud se hendes Nød og Elendighed, og det gav hende Mod

til at gaa forbi Rønbjerg for at naa over til sin Moster i Haasum, som altid havde været god mod hende.

Hun fulgte Vejlevejen, der snor sig ned mellem Rønbjerg gamle Strandbakker. I Vejлгаard skinnede der allerede Lys ud fra Vinduerne, og da hun kunde se Engdragene og Hvidbjerg Hede, laa der en frost-hvid Taage over det lave Land; men fra Strandbakkerne mod Nord glimtede Lys ved Lys fra Gaardene i Hvidbjerg og Rettrup, og hun opfattede den festlige Klang fra Kirkeklokken i Hvidbjerg, der kimedede Julen ind mellem de lave Gaarde.

Da hun kom til Hugormehøjen, følte hun sig saa syg og træt, at hun maatte hvile sig; men Smerterne jog hende op og afsted igen. Hun bøjede nu af mod Vest ind over Heden, der laa saa kold og utilnærmelig under Snetæppet. Hun maatte opbyde al sin Kraft for at holde sig oprejst. At sætte sig igen vilde være at fryse ind i Dødens Søvn. Hun satte al sin Vilje ind paa det eneste Maal, hun nu havde: at naa til Hus, og den Bevidsthed, at hun ogsaa stred for sit Barn, gav hende Sejrens Livsenergi. Vejen førte ind mellem Bøndinggaardene, og med sine sidste Kræfter slæbte hun sig over Lukken og ind i Kostalden. Her slog en blød og lun Varme sammen omkring hende, og mens Puddelen slikkede de blodige Poter, gik hun frem og tilbage og følte, hvordan det varme Blod igen begyndte at naa ud i Hænder og Fødder. Hun hørte, hvor hyggeligt Kreaturerne pustede af Velvære, nu da de var malket og kvælds fodret og puslet til Nat.

Ja, sikkert var der ogsaa i Bønding en bette Hjord-dreng, der med stor Omhu og Ulejlighed havde tilberedt et særlig lækkert Juleaftensfoder til sine kære Dyr, før han selv gik ind og aad sin Tyktarm fuld af Julegrød. Grete maatte smile ved Tanken om den lille Hjorddreng, der sikkert var Dyrenes gode Aand i Bønding.

Smerterne kom igen og ligesom tvang hende mod Jorden. Da var det, som om et Urinstinkt drev hende ud i den frie Luft under Guds høje Himmel. Hun kunde ikke være under Tag og føde sit Barn.

Lysene skinnede ud i Gaarden, og glade Stemmer hørtes bag de nedrullede Gardiner; den Juleglæde kunde hun ikke bryde; hvad var hun, en »uærlig« Kvinde mod den frie Bonde, der derinde holdt Jul med hele sit Hus! Men hvor var det Sted herude, hvor hun kunde føde sit Barn?

Da fik hun Øje paa en gammel Tagstak, der stod paa den halvtomme Møddingsplads. Og grebet af den dybeste Ydmyghed søgte hun derhen; kunde Jesusbarnet nøjes med en Krybbe til Vugge, saa kunde hendes lille Barn vel nøjes med en Halmstak paa en Mødding, naar det blev skærmet og varmet af en Moders Favn. Hun begyndte at grave en Hule ind i Læsiden af Stakken; men da Puddelen forstod Meningen, tog den fat.

Grete krøb ind i Hulen, og Puddelen lagde sig i Aabningen for at skærme hende mod Nattelufte.

Derinde fødte Taterkvinden under Graad og Jam-

mer en lille Dreng. Hun badede ham i en Spand kuldslaet Vand, som hun havde taget med fra Kostalden, og svøbte ham i Linnedtøj, som hun havde baaret ved sit Bryst i det sidste Døgn. Hun syntes pludseligt, at det blev saa lyst omkring hende, og da hun vilde undersøge, hvorfra Lyset kom, droges hendes Øjne opad; da saa hun Himlens Stjerner tindre og blinke, og hun forstod, at det var Julelys, Gud havde tændt for hende; hun følte, hvor trygt hun hvilede i hans Varetægt, og Ensomheden trykkede hende ikke mere; thi Julens Herre og Konge havde trøstet hende og var nærværende hos hende. I sine Arme holdt hun sin lille Dreng, og den trofaste Puddel varmede dem begge og slikkede hendes Haand. Hendes Hjerte fyldtes med en stille Juleglæde, hun gjorde Korsets Tegn over Barnet og for sit Bryst, og med fredfyldt Sind slumrede hun ind.

Da Juledag gryede, var den otteaarige Inger i Bødding, min Oldemoder, paa Færde for at se, om Nissen havde spist den Julegrød, som hun Juleaften havde stillet ud til ham i Laden. Da hun kom forbi Stakken, hørte hun spæde Klynk derinde fra og saa Snuden af den sorte Puddel. Hun løb ind og hentede sin Moder, og nu kan det nok være, der blev Travlhed i Bødding. I Juledagene, der kom, fik Grete at mærke, at ogsaa en Taterkvinde kan finde Barmhjertighed hos Bonden, naar der er Nød paa Færde.

Den lille Dreng, der blev født i en Tagstak paa Møddingen i mit Barndomshjem i 1819, voksede op

og blev en stærk ung Mand, der tjente sit Land som en tapper Soldat i Treaarskrigen. Senere hjemførte han sin Brud og grundede deres Hjem. Jeg har som Dreng leget med flere af hans Børnebørn, der nu alle lever som arbejdsomme og agtede Mennesker omkring i Salling og Fjends Herred.

FRA TATERKONGENS UNGDOM

I de sidste Dage har jeg oplevet mange fornøjelige og interessante Timer ovre paa Kongehusbakken, der ligger paa Præstegaardens Mark her i Kragelund. Vejen derover gaar gennem Kongelunden, hvor Luf-ten altid er frisk og ren og mættet med en stærk Har-piksaroma. Kongehusbakken gemmer under et dybt Lag Flyvesand fra de store Sandflugter Grundstenene til en kongelig *Jagtborg*.

Nationalmuseet har forlængst lovet at foretage en Prøvegravning uden endnu at have gjort Skridt til at indfri sit Løfte, og jeg besluttede da nu ind under Jul at begynde en saadan. Gang paa Gang holdt vi i vor Haand et Fund, der var som en Hilsen fra fjerne Tidens Slægter, ja, i en Skovlfuld Jord kunde der gøres flere saadanne Fund, og under disse spændende Oplevelser kom Borgens Grundsten efterhaanden til Syne, først til to Fløjtaarne og derefter til en tredive Meter lang Mur, hvor Grundstenen bestaar af mægtige Kampesten.

Vi staar kun ved Begyndelsen; men nu maa Eksperterne have Ordet.

Men den forunderligste Oplevelse, jeg havde, mens vi fravristede Flyvesandet nogle af dets Hemmeligheder, var dog den stærke Følelse af, at jeg stod paa historisk Grund. Naar denne Følelse var stærkest, da saa jeg som i et Syn de dybe, historiske Perspektiver sprænge mægtige Horisonter.

Der har været fremsat den Formodning, at her oprindeligt har staaet en ældgammel Kongeborg før Kong Gorms Tid, da Jylland var delt i mange smaa Kongeriger.

Kongen over Midtjylland har resideret her paa den jydsk Højderyg, der har været Midtpunktet for en ældgammel Sten- og Broncealderkultur. Her har det vrimlet med Vildt i Skovene og med Fisk i Vandløb og Søer. Bøllingsø var Jyllands store Vandskel. Fra dens 211 Fod over Havfladen liggende Vande udgik nogle af de fødende Kilder til Gudenaen, Skjern Aa Karup Aa.

Den helt umotiverede Bue, som den gamle Kongevej ned gennem Jylland slaar ind mod Kragelund, kunde være fremkommet ved, at den gamle Kongeborg er ældre end Kongevejen og har bestemt dens Retning.

Der er noget ved de afdækkede Grundsten, der tyder paa, at der er to, en ældre og en yngre, og under Gravningen fandt vi i dybe Lag nogle Stenred-

skaber, saa en gennemført Prøvegravning vil sikkert bekræfte Formodningen om den gamle Kongsgaard.

Omkring Aar 1500 er vi paa fast historisk Grund. Kongens Kansler, Claus Johnsen, fortæller i sine Optegnelser, at Kong Hans overnatter paa Kongsgaarden i Kragelud, hvor kgl. Lehnsmænd paa Aunsbjerg, Niels Clementsen, der forøvrigt var en ejendommelig og mærkelig Mand, »holder til Aftensmaaltid«.

30. Juli 1558 udstedes et vigtigt Kongebrev i Kragelund med Befaling til Lehnsmændene om, at der skal oprettes en stadig Postrute fra Hertugdømmerne op gennem Jylland med faste Stationer blandt andet i Nørre Snede og Kragelund.

Naar Kong Frederik den Anden i sin Ungdom og første Regeringsaar kom til Kragelund, satte han og hans glade Følge deres Præg paa Egnen. Over hans Vugge var det blevet bestemt under stærk Indflydelse af den mægtige Kansler, Wolfgang v. Utenhof, at han frem for alt skulde opdrages til at blive »en Mand og ikke en Munk i en Celle.« — Og han blev en Mand, der elskede mandig Idræt og som saa paa Verden med faste, klare Øjne. Han var en af de Renaissancefyrster, der tømte Livets Bæger til Bunds.

Naar han med sin raske Fylking jog ud af Jagtborgeren i Kragelund til Jægerhornets Klang, genlød de store, vildtrige Skove, der dengang prægede Egnen af Jægernes Hallo og Hundenes Glam mellem Bakkerne. Ofte søgte Undersaatterne ham i alvorligt Ærinde midt under Jagten, og Kongen forhandlede

med dem i den nærmeste Gaard. Han modtog saaledes flere Deputationer paa Refshalegaard.

Om Aftenen svang Kongen og hans Mænd de fyldte Bægre paa Kongsgaarden, mens Kragelundbonden stod undrende og saa til — eller drak med,

Der var noget storslaaet og æventyrligt over Frederik den Andens Skikkelse og hans Færden, da han levede sine stærkeste Aar, og det samme gjaldt den glade Skare, der fulgte ham.

Siden Valdemar Sejrs og Valdemar Atterdags Dage havde ingen dansk Konge haft Evne til som han at vælge de rette Mænd i Rigets Tjeneste — eller saa stolt og prægtig, ja, næsten æventyrlig en personlig Hird, der fulgte ham gennem tykt og tyndt, naar han jog Landet rundt for at beruse sig i Jagtens og Festens Stemning. De var alle med til at sætte Præg paa Egnen her og kaste Glans om deres Herre, naar de drog ind paa hans Jagtborg for nogle Dage.

Blandt dem fik man først Øje paa den statelige og ridderlige Holger Rosenkrantz til Boller og Rosen-vold, Kongens Marsk, Lehnsmand paa Skanderborg Slot og Emborg, Kongens Ven og haandgangne Mand gennem mange Aar.

Man saa den krigerske og energiske Frands Brockenhuus til Egeskov og Bramstrup, Lehnsmand paa Nyborg Slot, Daniel Rantzaus Vaabenfælle i mange Kampe og Slag. Som de havde fulgtes ad i Kampens Hede, fulgtes de ogsaa ad i Døden. De faldt foran Varberg med kun to Ugers Mellemlum.

Disse to Slægter var fælles om at opleve en af de største Tragedier, som den gamle, danske Adels Historie rummer.

Blandt den unge Dronnings Jomfruer blev i 1597 optaget den unge, smukke Adelsdame, Rigborg Brockenhuus, en Sønnedatter af Frands Brockenhuus. Pludselig flygtede hun fra Hove og skjulte sig hos sin Moster paa Lindved, hvor hun fødte en Dreng. Drengens Fader var Kongens Kammerjunker, Frederik Rosenkrantz til Rosenvold, en Søn af Holger Rosenkrantz. I sin Tid havde Kong Frederik den Anden staaet Fadder til hans Daab paa Skanderborg Slot, mens Danmarks hele Rigsraad kastede Glans over Festen.

Nu paa Tærskelen til Manddommens Aar syntes han at have en glimrende Løbebane foran sig. Han havde faaet Datidens bedste Uddannelse, var begavet, havde et vindende Væsen og en ridderlig Fremtræden, var den unge Kong Kristians fortrolige Ven og havde stor Indflydelse paa denne.

Med ubønhørlig Strenghed blev de to unge dømt for Hor i Kongens Gaard, mest for at tilfredsstille Rigborgs Faders Raseri og Hævntørst over den Skam, der var overgaaet hans Slægt. Rigborg blev sammen med en Pige indemuret i et Taarnværelse paa Egeskov og slap først ud, da Faderen var død.

Frederik Rosenkrantz blev dømt til at miste sin Ære og til at drage ned og kæmpe mod Tyrkerne i

Ungarn. Selv i sin Fornedrelse gjorde han, den æreløse, sin Slægt Ære. Han udmærkede sig saa enestaaende i Kampene, at de kejserslige Hærførere gik i Forbøn for ham hos Kong Kristian, men uden Held. Han døde kort Tid derefter ved en ulykkelig Hændelse. Han blev dræbt, da han vilde skille to Duellanter.

Rosenkrantzterne havde Anseelse nok til at kunne lyse den lille Dreng i Kuld og Køn, og de havde Stolt-hed og Hjertedannelse nok til virkelig at gøre det. Han, Holger Rosenkrantz, levede mest i Udlandet, og tjente sig i Holland op til Oberst og blev gift med en hollandsk Baronesse. Deres yngste Søn, Maximilian Rosenkrantz tjente først under Prinsen af Oranien; men da den skaanske Fejde stod for Døren, vendte han tilbage til sin Slægts Hjemland og blev Oberst og Chef for et Regiment.

Ved det ulykkelige Slag ved Fyllebro fik han og den berømte Oberst Lützow den Opgave at dække Tilbagetøget, og med sandt Heltemod løste han sin Opgave, indtil han faldt.

Endvidere saa man i Kong Frederiks Følge Steen Rosensparre til Skarholt, Lehnsmand paa Kalundborg Slot, Kristian den Andens hensynsfulde Vogter. Og-saa han fik senere andet at bestille, end at bede Hjort og Raa i Skovene om Bøllingsø. Han blev indvalgt i det øverste Krigsraad. Han faldt i det sejrige

Slag ved Axtorna. Hans Sønesøn og Navne, Slægtens sidste Skud, faldt paa samme Valplads 47 Aar senere i Rytterfægtningen paa Skjellinge Hede.

— Ogsaa Otto Brahe til Knudstrup var ofte med i Kongens Følge i sine yngre Aar. Han ejede den gamle, danske Adels bedste Egenskaber, som gik i Arv til hans Børn, blandt hvilke Tyge Brahe blev den berømteste.

Ligeledes var Kongens Hofmarskal, den unge, vakre Borggreve Frederik v. Dohna, der fik saa brat en Død, og hans Broder Christoffer ofte i Kongens Følge.

Dog, den mest æventyrlige Skikkelse i Kongens raske Fylking var Grev Günther v. Schwarzburg, Manden, der betog alle ved sin kæmpemæssige Skikkelse og krigeriske Væsen. Han kæmpede i Kejser Carls Hære, blev regnet for en af Datidens berømteste Landsknægtførere, var intim Ven med Vilhelm af Oranien, hvis Søster han ægtede, og blev endelig Overgeneral over den danske Hær, hvor han dog tjente med mindre Held, selvom hans Personlighed ofte gav sig rentud fabelagtige Udtryk baade i Styrke og ophøjet Komik.

I Aaret 1583 fik Lehnsmanden paa Silkeborg, Mandrup Parsberg, Befaling til at rive Jagtborgens Bygninger i Kragelund ned og føre dem til Silkeborg, og snart laa der kun Ruiner paa Kongehusbakken. Flere Gaarde i Kragelund opførte dog Huse af Sten derfra,

og i 1768 blev der bygget Taarn til Kirken af Munkesten fra de nedbrudte Huse. Sandflugterne dækkede de sidste Ruindynger og nedsænkede Befolkningen i den yderste Fattigdom; men Mindet om Kongeborgen bevarede de, og sære Sagn knyttede sig dertil og levede i Folkemunde. Et af dem skal her gengives.

Naar Taterne paa deres Vandringer gennem Jylland kom paa disse Egne, yndede de at raste nogle Dage i en af Slugterne mellem de Bakker, der bærer den yderste, sydlige Rand af Stenholt Skov, og som skraaner ned mod Eng- og Mosedragene overfor Klode Mølle. Taterne elskede Naturen, og det var ikke underligt, at Stenholt Skov tiltrak dem med sit enestaaende, uberørte Egekrat, den sidste ukultiverede Rest af Danmarks Egeskove, som findes lige uberørt den Dag i Dag.

I Aaret 1804 kom en Flok Taterne paa over tyve voksne vandrende nordfra i det herlige Sommervej, man havde det Aar. Den frodige Sommer havde gjort Folk gavmilde, og Taternes Poser og Gemmer bugnede saa forjættende, at det ligefrem var paakrævet at raste og opleve et Par Nætter i Sus og Dus. De fandt en henrivende Dalslugt paa Sydranden af Stenholt Skov, hvor de mellem Egekrattet havde Skygge om Dagen og Lunhed om Natten. Det var et malerisk Syn, da de havde lejret sig dér, hvor Lyngen kæmpede med Skovens yderste Rand, de stærke hærgede Mænd, de sunde og frodige Kvinder og Børn, der næsten alle var rødmosset og hærdet i en utrolig

Grad. Som sædvanlig bestod Flokken af Mænd og Kvinder fra flere af de store Taterslægter. Det gav mere Afveksling baade i det daglige Liv, i Festens Stund og naar Kræfterne skulde prøves.

Her var Else Abrahamsdatter fra Horne, en af de mest typiske Taterkvinder fra den Tid, smuk og smidig og med sydende varmt Blod i Aarerne. Hendes Kærlighed skiftede Genstand oftere, end Træerne skiftede Blade, og der gik det Frasagn, at den Mand, der een Gang havde elsket hende, ikke siden brød sig om andre Kvinder. Hun var dengang Kæreste med »Æ guel Rakker«, der fulgte hende, og blandt de Børn, der fulgte dem, var den syvaarige Abraham, den senere saa berømte »Store Abraham fra Horne«.

Her var den berygtede Niels Kvembjerg, der hele sit Liv førte en broget Tilværelse i daarlige Kvinders Selskab.

Her var Gammel Casper fra Rind, og her var Gamle Abraham fra Rønbjerg, der da levede sine stærkeste Aar som Taterhøvding over en stor og blomstrende Stamme.

Folk fra Egnen, der havde nogen Tilknytning til Tatere, søgte det fornøjelige Lag, og snart var Flokkens Antal næsten fordoblet.

St. Hansaften blev udset til den store Fest. Til Festplads valgte man det gamle Bystævne, hvis Sten endnu den Dag i Dag staar i Kreds tæt ved Skygge Kirkevej inde midt i Stenholt Skov. Der blev ædt og drukket tæt, og da det mægtige Baal blev tændt, lyste

det paa en syngende og skrigende, overstadig Skare, der saa Livet i flimrende Regnbueglas. De musikalske Mænd i Flokken fik Skalmesjer og andre mærkelige Musikinstrumenter frem, og snart hvirvlede disse Naturbørn rundt i en vild, eksotisk Dans omkring det mægtige Baal, der gav hele Sceneriet et betagende, primitivt Præg midt i den stille Skov.

Da Tempoet var blevet vildere og Blodet mere hedt, mens Parrene dansede med halvaabne, fugtige Læber, der blottede de skinnende, hvide Tænder, og med et dybt, sløret Blik i Øjnene, der lod ane de kommende Orgier, — da stod der pludselig yderst i Kredsen, dér hvor Lys og Mørke brødes, en ung, fremmed Mand.

Han var som en Aabenbaring af Ungdom og Styrke, en ung Mand paa nitten Aar, høj og kraftig og med en Muskelstyrke, der dirrede af Spændstighed. Det bølgede sorte Haar laa over en høj, lys Pande, der dannede en Kontrast til de mørke Øjne, hvis klare Blik glimtede af Liv. En kostbar Bøsse var slængt over Skulderen, og i Haanden holdt han et mægtigt Egespir.

Han saa paa Festen; men mest saa han paa Taternes unge Kvinder, mens han i lang Tid stod skødesløst lænet mod et ungt Egetræ.

Nu blev der Uro; man havde faaet Øje paa ham.

Niels Kvembjerg styrtede hen imod ham og raabte truende:

— Hvem er du? — og hvad vil du her? —

— Hvad rager det dig! —

— Hvad bilder du dig ind, — Dreng! — Niels Kvembjerg svang sin frygtede Næve; men det Slag blev aldrig slaaet. Han trillede rundt i Lyngen som et sammenrullet Pindsvin og peb som en Mus, efterat han en Tid lang var hvirvlet rundt i Luften paa en ganske naturstridig Maade.

— Sig lige Dreng een eneste Gang till! — Den unge Mand stod bøjet over ham og brændte sine Øjne ind i hans. Men nu var der én, der rørte ved hans Skulder. Den Fremmede sprang op og vendte sig om. Han stod overfor Abraham fra Rønbjerg. De to saa paa hinanden og maalte gensidig hinandens frygtelige Styrke; da sagde Abraham med Vægt:

— Er du af vor Stamme, og er du en Ven, saa skal du være velkommen i Festens Lag. —

— Begge Dele, — svarede den unge Mand, — der tales ikke mere herom! — Og han traadte ind i Kredsen.

Snart var hans voldsomme Entré glem; han drak Fredsskaal med Niels Kvembjerg og havde en egen Evne til at kaste Glans og Humør over Festen; men alligevel var Festens Glæde ikke saa umiddelbar som før; der hang noget farligt og skæbnesvangert et eller andet Sted i Luften omkring dem, — noget, som kun et skærpet Instinkt kunde føle, noget de alle følte, og det gav Festen et forceret Præg.

Sagen var den, at den Fremmede drog alle de unge Kvinders Øjne paa sig. De tvang sig til at se andre

Steder hen; men de maatte igen og igen se paa ham, hvis Ungdom, hvis Styrke og Skønhed virkede paa dem med hypnotisk Magt.

Han havde valgt. Han saa kun én Kvinde. Hun dansede hele Tiden med en høj, mørk Mand, hvis markerede og smukke Ansigt havde en usædvanlig mørkebrun Hudfarve, og han bejlede aabenlyst og sejrssikker til hendes Gunst. Disse to var begge Folk fra Egnen. Hun, Ane Kierstine Danielsdatter boede i Funder og havde i et Par Aar været Enke efter Tateren Axel Johansen. Hun var kun otte og tyve Aar og af en sjælden naturbunden Skønhed, som den Fremmede med alle Sanser havde opfattet, da han kastede det første Blik ind i Lyscirklén paa Festpladsen. Hendes Bejler, der førte hende i Dansen, var Jens Kulsvier, der levede som Skovlovring i Kragelund Skov. Han havde sin Sommerbolig i Præstegaardsskoven i Kragelund, hvor han byggede en Hytte af Planker og Grene og Egebark op omkring Kongebøgens Stamme. Der gaar det Sagn om Kongebøgen, der endnu hvælver sin Krone midt i Egeskoven, at Kristian den Fjerde har plantet den, da han engang som Dreng var med Faderens Følge paa en Jagtturene fra Skanderborg Slot til Kragelund. Kedelformede Fordybninger i Skovbunden foran Kongebøgen vidner om, hvor Jens Kulsviers Miler har hvælvét sig.

Han kunde ligge i sin Løvhytte og holde Nattevagt over dem.

Det var en af Skovturens største Stunder, naar man en tidlig Vaardag plukker Anemoner og Skovmærker i Milernes Bund.

Ane havde ogsaa valgt. Hun saa kun én Mand, den Fremmede. Hun var saa fraværende i Dansen, og hun hørte slet ikke efter Jens Kulsviers daarende Ord.

Den Fremmede havde ikke danset den hele Nat. Nu rejste han sig, tog Anes Haand uden et Ord og dansede ud. En saadan Dans var aldrig før set. Harmonisk og fjedrende let var den, men samtidig af en sjælden Styrke i Rytmen, og den gav Udtryk for de stærke Følelser, der bandt de to, som førte den op.

Jens Kulsvier saa paa dem, saa med stigende Forundring og Raseri, at de to hørte sammen. Ikke et Ord havde de vekslet under Dansen; da den hørte op, gik den Fremmede hen paa sin Plads paa en af Bystævnestenenene. Jens Kulsvier havde taget sin Beslutning. Han gik lige hen til Ane og raabte højt og støjende:

— Nu er Baalet brændt ned og Festen Slut. Nu gaar hver til sit, og du gaar vel med mig til Kragelund Skov og hjælper mig at passe Milerne i Nat? —

Den Fremmede stod i et Spring imellem dem:

— Ane følger mig, — sagde han roligt og fast.

— Har han spurgt dig —?

— Nej —.

— Saa ingen Snak, — kom nu med mig, — sagde Jens Kulsvier med dirrende Stemme.

— Jeg følger ham, — sagde Ane.

— — Der susede et Næveslag, som slog et mægtigt Hul i Luften, hvor den Fremmede havde staaet; men i samme Øjeblik blev Jens Kulsvier bogstavelig talt løftet fra Jorden af et — man fristes til at sige — Spark fra den Fremmedes Næve, og han faldt til Jorden som en Sæk.

— Slut Kreds, Folkens, raabte Abraham, — her kommer det bedste til Slut. Den af de to, der først lugter til Mulden tre Gange, han maa afstaa Kvinden.

Uden store Fagter og uden Raahed, ja, næsten som en Leg knaldede den Fremmede Jens Kulsvier, der ellers var berygtet og frygtet for sine Slagsmaal, til Jorden med ét eneste Slag tre Gange i Træk; men Jens Kulsvier kom fjerde Gang, og da blinkede Dolken i hans Haand, og Raseriets Fraade stod om hans Mund.

Betegnende for Taterne var det, at den Kreds, der stod omkring de kæmpende, ikke rørte en Finger nu, da der stod en Kamp paa Liv og Død. Var en af dem blevet dræbt, vilde han have fundet sin ukendte Grav paa et afsides Sted i Stenholt Skov.

Saasnaart den Fremmede saa Dolken, forandrede han Kampmaade, han undveg og dukkede og var aldrig midt i Hugget. Jens Kulsvier forfulgte en vaabenløs Mand med den faste Hensigt at spidde ham paa det dræbende Staal; men alligevel havde man den Følelse, at den Fremmede legede med ham, som et Rovdyr med sit sikre Bytte.

Han blødte af to Strejfsaar i Armen og Skulderen, og efterhaanden glimtede ogsaa et voksende Raseri i hans Øjne. Han beherskede sig, indtil han med ufattelig Hurtighed greb Jens Kulsvier om Haandleddet og standsede et farligt Hug, men da var han i Raseriets Vold; trods Jens Kulsviers voldsomme Modstand vred han ganske langsomt hans Arm om, saa Vaabnet pegede mod Kulsviers eget Hjerte.

— Jeg kunde dræbe dig, — hvæsedes han, — men jeg vil nøjes med at mærke dig. Ingen skal ustraffet stille sig i Vejen for mig; husk det næste Gang vi mødes! —

Og der laa Kulsvieren bevidstløs og blødende. Var Mærkerne blevet for dybe? Det Spørgsmaal stillede den Fremmede sig, da han stod tungtaandende og betragtede ham.

— Saa gaar vi, Ane! —

— Ja. —

Han valgte ikke den nemmeste Vej ud af den truende Kreds, men stiledes lige mod Abraham fra Rønbjerg. Denne saa først paa Kulsvieren, saa paa ham, mens Knoerne hvidnede under Haandens Greb om Dolken, men han rørte ikke en Finger, da den Fremmede og Ane gik ud af Kredsen saa tæt paa ham, at de strejfede hans Tøj.

Men den Aften, da han og hans Kvinde var blevet ene under deres Sovedækken midt i Lejren, sagde Abraham med Vægt:

— Naar Høvdingeposten er blevet ledig efter mig, behøver den ikke at staa ubesat længe. —

— Nej, det saa jeg — sagde Kvinden.

Den Fremmede og Ane gik rask til. De opsøgte den hellige Kilde ved Klosterlund, som man endnu ser Spor af øst for Gaarden. Her badede Ane den unge Mands Saar, og de tog det som et godt Tegn paa Helbredelse, at Kildevældet i det samme skyllede et af de Stenredskaber op, som Oldtidsfolkene for Tusinder af Aar siden havde ofret i dets Dyb.

De langs Bredden af Bøllingsø mellem de brune Bakker og det blanke Søspejl og naaede frem til Kongehusbakken. Her flyttede den Fremmede nogle Græstørv og fjernede et Par Egeplanker, saa der fremkom et stort Hul:

— Her er mit Skjul de første Dage, indtil jeg ser, om Jens Kulsvier lever. Gaa kun indenfor. —

De kom ned i en Gang, hvis Sider og Overdække bestod af lange, spaltede Kampesten. Den mundede ud i et stort firkantet Rum, i hvis inderste Hjørne der udgik en sammenstyrtet Gang.

— Vi er nu i Frederik den Andens Vinkælder, hvorfra denne Løngang gaar ud, — man ved ikke hvorhen, — forklarede den unge Mand.

— Ane blev den Nat under Kongeborgen. —

Om Morgenens gik hun, men kun for at vende tilbage igen om Aftenen med Føde til sin Ven. Saadan gik en Uge. Da bragte hun en Aften den Medde-

lelse, at Jens Kulsvier var i Bedring. Hun gik frem til den Fremmede og saa ham fuld af Haab og samtidig af Angst ind i Øjnene. Han gengældte hendes Blik:

— Ane, nu maa jeg gaa. Maaske ses vi aldrig igen. —

— Maaske kan min Længsel kalde dig; mit Liv bliver ikke let at leve efter dette.

— Jeg har saa vide Veje at vandre, at intet Tøjrs­lag kredser dem ind, — svarede den unge Mand. Der var ingen Klynken og ingen Trøsten; han var Man­den, og hun var Kvinden, — og Tatere var de begge.

Senere paa Aftenen stod han i Kulsvierens Hytte.

— Hvem er du? — og hvad vil du her? —

— Det Spørgsmaal har jeg hørt før. Jeg vilde se indenom og ønske snarligt Helbred. —

— Naa, er det dig. Siden den Aften er jeg blevet klogere paa mange Ting. Jeg har ogsaa noget at sige dig. Naar du kalder, er jeg rede til at tjene og følge. Din Lige har jeg aldrig set, — Jens Kulsviers Øjne lynede derinde i Mørket, — men du maa sige mig dit Navn? —

— Jeg hedder Johannes Axelsen. Jeg skikker dig Bud, naar Tiden er inde; men du skal vide, at hvor jeg gaar frem, er det mig der byder, og Mænd og Kvinder maa viljeløs lyde. — Johannes Axelsen gik med spændstige Skridt frem gennem den maanelyse Skov — ud til den mærkelige Fremtid, der ventede ham.

TATERKONGENS SØN

Hvor Taterkongens Søn blev født, har jeg endnu ikke kunnet opspore, — maaske ved et Dige, — maaske i en lun Skov; men jeg ved, hvor hans Vugge stod. Hans Vugge var en dejlig varm og foret Pose, som hans Moder bar paa Ryggen. Dér kunde han figge sammenrullet som et Garnnøgle og sove i dybeste Fred, og han kunde stikke Hovedet op gennem Posens Aabning og indsuge Indtryk fra Livet og Naturen med undrende Øjne. Naar Moderen havde ham dér, kunde hun bryde en Vej gennem Vind og Vejr for sin lille Dreng, mens han sad lunt og kunde ane Varmen fra hendes Legeme.

Moderen, Ane Kjerstine Danielsdatter, oplevede strenge Dage i den Tid, da hun bar Taterkongens Søn under sit Hjerte. Hun var nu paa tredie Aar Enke efter Glarmester Axel Johansen. De havde haft en Hytte i Funder By, hvor de boede i faa og korte Vinterperioder mellem deres Vandringer. Dér havde hun født ham Sønnen Niels 10. Maj 1801, og Drengen havde været med dem paa Vandring i 1803,

da Axel Johansen døde. Enkestanden blev en vanskelig Stilling for den unge Taterkvinde; men sin afgørende Skæbne mødte hun i Sommeren 1804, da hun traf Johannes Axelsen ved Tatergildet i Stenholt Skov. Hans Styrke, hans Ungdom og hans Herskervilje gjorde et mægtigt Indtryk paa hende, og da han saa netop valgte hende, havde hun ingen Modstand at yde, — kun et favnende Ja at byde. Det Ja var saa ubetinget, at hun med ham oplevede det brændende Nu uden Tanke om Fortid eller Fremtid. Hun havde Haab om at faa Lov at følge ham; men det kom dog ikke som nogen Overraskelse, da han pludselig en Aften dernede i Kælderens under Kongehusbakken i Kragelund efter kun otte Dages Samvær tog Afsked og gik ud af hendes Liv ligesaa pludselig og uventet, som han var kommen.

Det var mere Glæde end Bedrøvelse, der fyldte hendes Hjerter den Aften, da hun gik hjem mod Fun-der; thi nu først vidste hun, hvad det var at leve. Hans stærke og mægtige Personlighed havde i et flygtigt Sekund løftet hende op over Livets blytunge Graavejr. Dette Minde havde hun som Drømmen om Livet.

Om Høsten, da hun vidste, at hun skulde føde Taterkongen et Barn, kom der Uro og Angst over hende. Hun maatte finde ham, koste hvad det vilde. Hun begav sig paa Vandring og besøgte sit Stamme-folk i Horne og Randbøl, i Dejbjerg og Rind, i Fly og Rønbjerg. Overalt kunde hun spore hans Færden

og med Glæde lytte til det Ry, der gik af ham blandt Taterne; men hun sandede de Ord, som Abraham i Rønbjerg sagde til hende:

— Aldrig har jeg mødt en Herskerskikkelse som hans blandt Taterne; men du skal ikke søge ham, hvis han ikke søger dig; thi hvis han skal løse den Opgave, der ligger til ham, da maa vi ikke give hans Liv andre Baand, end dem han frivilligt gaar ind under. —

Ane blev dog ved at vandre rundt i Landet i de næste to Aar. Under denne Omflakken fødte hun Barnet i Foraaret 1805. Selv Nutidsmennesker kan forstaa, under hvor frygtelige Forhold Ane fødte sin lille Dreng, — uden Hjem og uden et eneste Menneske til at beskytte Moder og Barn. I halvandet Aar drog hun rundt af Sted til Sted med sin lille Dreng. Den Raahed og Haardhed og Hjerteløshed, hun i denne Tid var Genstand for baade fra Taternes og Befolkningens Side, trodser enhver Beskrivelse.

— — — Naar man fordyber sig i Taternes Historie, maa man standse ved mange typiske Repræsentanter fra Stammen; men der er dog tre, der hver paa sin Maade i én stærk og ejendommelig Personlighed har koncentreret nogle af de stærkeste Stammeegenskaber.

Den ene er Frederik Abraham fra Rønbjerg, Gammel Abrahams Sønesøn.

Den anden er Casper Abrahamsen Bastrup, en Søn af Store Abraham fra Horne.

Den tredie er Taterkongen, Johannes Axelsen. Han har virket dragende paa alle Taterforskere, og alle har ydet et Arbejde til Belysning af hans Personlighed og hans Liv. Efterhaanden begynder der at forme sig et mægtigt Billede af denne Taterkonges Liv, der blev levet stærkt og dramatisk, som sprunget ud af hans Stammes Urgrund.

Han blev født i Aaret 1785 i Brændgaardens Lade i Ørre Sogn. I Ungdomstiden udviklede han hurtigt de Egenskaber, der gjorde ham til en Førerskikkelse. Han hævdede sin Uafhængighed af alle de Kvinder, hvis Skæbne han blev i Aarenes Løb; thi Ane, der fødte hans ældste Søn, fik mange Lidelsesfælder. Taterkongen havde i den Grad Kvindetække, at det grænser til det utrolige. Selv Bondens Datter kunde han Gang paa Gang tvinge med paa Vandring, selv om hun derved gjorde sig til ét med hans Folk for al Fremtid. Naar han Gang paa Gang kom i Tugthus og Fængsel, skyldtes det først og fremmest, at han vilde hævde sin Stammes moralske Ret til at leve et Nomadeliv, og hele hans Personligheds Styrke og største Egenskaber udfoldede sig i hans Kamp herfor. St. Blicher mødte ham, da han stod i sin Manddoms fulde Kraft og blev betaget af ham. Digteren Goldschmidt traf ham paa sin Jyllandsrejse. Da sad han som en gammel Mand i Fængselet; men endnu mindedes han de unge Dage med deres brogede Oplevelser. — — —

— — — Da Ane kom hjem til Funder, blev hun

alt andet end vel modtaget. Fattigkommissionen hævdede, at hun ikke hørte hjemme dér og vilde ingen Hjælp yde hende til Drengen; men hun var ikke forknyt; det var jo ikke for sig selv, men for Barnet, hun kæmpede. Hun meldte sin Hjemkomst til Amtet og fik ogsaa den Hjælp, der tilkom hende.

Hvor maa det have været haarde Barndomskaar, Taterkongens Søn fik! Der var gaaet noget i Stykker i Anes Liv, da Johannes Axelsen forlod hende. Atter og atter gik hun paa Vandring. Hun ledte efter noget, hun ikke kunde finde. Hun mødte mange Mænd paa sin Vej, søgte Gang paa Gang at møde Livet, som hun een Gang havde mødt det, søgte at gøre Drømmen om Livet til Virkelighed; men det var kun dens Skygge hun saa og greb efter, og for hver Gang sank hun dybere. Hun blev præget af den Raahed og Sindets Urenhed, hun mødte, og hun lærte at drikke Brændevin. Hendes Interesse for Barnet slappedes lidt efter lidt; men heldigvis var der een, hvis Om-sorg baade for hende og Barnet var vaagen. Det var Jens Kulsvier.

En Aften, da han sad og røg sin Pibe udenfor sin Sommerhytte, fik han Besøg af en Broder til Abraham fra Rønbjerg, forresten ham, der havde kæmpet med Bjærgfolket i Hwolbræhyw i sin Tid.

— Kender du Johannes Axelsen, — spurgte han.

— Det skulde jeg mene, — svarede Kulsvieren, mens han kærtegnede et stort Ar paa sin ene Kind.

— Han bad mig hilse og sige, om du vilde holde

Øje med An' Glarmesters i Funder og det, som hendes er. —

— Hils igen og sig, at jeg staar ved Ord. —

Og Jens Kulsvier holdt sit Løfte. Han holdt Øje med Drengen og tog sig af ham, saa godt han nu kunde, og flere Gange hjalp han Ane paa Fode igen, naar hun var kommen ind i noget rent galt.

Da Drengen blev otte Aar, gik han paa Omgang i Sognet i en Aarrække. Begavet, som han var, gav det ham tidlig en Menneskekundskab, der var ganske usædvanlig for et Barn. Han blev modtaget i mange gode Hjem, men han kom ogsaa de Steder, hvor han blev behandlet værre end en Hund, hvor han blev ydmyget og traadt paa; dog fik han aldrig Slavesind. Saa lille og hjælpeløs han var, hævdede han paa sin Maade sine Menneskerettigheder. Han var ikke Taterkongens Søn for ingenting.

Senere hævdede han sig vist paa en ret haandfast Maade. Beboerne nægtede at modtage ham og maatte trues dertil af Øvrigheden.

Helt glemte Moderen ikke sit Barn. Hun havde til sidst kun et Gode at byde ham: Hun tog ham med paa sine Vandringer og gav ham derved mange Indtryk baade af Naturen og af Menneskene. Ofte kom hun og tog ham bort fra »Omgang« og Skolegang uden at spørge nogen om Lov. Fattigprotokollen viser, at Kommissionen med endrægtig Tilfredshed inddrager de fire Tønder Rug, der er bevilget ham til Skolegang, fordi han »strejfer om« med Moderen.

Da han gik i sit sejstende Aar, skete der en Begivenhed, som satte hans Viljekraft paa en haard og afgørende Prøve, — og han bestod den Prøve.

I Aaret 1820 havde han atter været med Moderen paa Vandring. Han var jo nu en ung Mand, der var forud for sin Alder paa flere Maader. I Moderens Liv saa han meget, der bedrøvede ham, og han værnedede hende saa godt han kunde. Hele hans Opdragelse havde ført til (— og det taler til Funderboernes Ros), at han følte sig mere som Bonde end som Tater. Taternes Udskejelser og Orgier tiltalte ham ikke. Han sloges kun, naar det var nødvendigt for Moderens Skyld. Endnu trak han vel oftest det korteste Straa, men han skabte Respekt om sit Navn; thi han slog, indtil han selv var slaaet fuldstændig ud.

Efteraaret var meget mildt det Aar, og de havde stadig ikke kunnet løsrive sig fra det frie Livs brogede Indtryk; men da Aaret gik ind i Julemaaned, holdt den Taterflok, de havde sluttet sig til, Afskedsgilde i Rold Skov. Derefter skiltes de, og Ane drog med sin Dreng mod Syd. Det var ogsaa paa høje Tid.

Vinteren satte pludselig ind for fuld Styrke, og de led meget under Vandringen de sidste Dage. De havde overnattet hos en Taterfamilie i Rind og brød op ved første Daggry for at naa hjem til Funder den samme Dag. Sneen laa i Driver over de vekslende Landskaber, og Frostens bed fra en fejende Nordost, men om Formiddagen formaaede Solen dog gennem Sneskyernes Dyner at sende Lysstrejf hen over det

smukke Snelandskab. De rastede første Gang paa en lun Lysning midt i Aunsbjerg Skov. Ane maatte have en Dram eller to til at give Varme i Kroppen. Nu kom den smukkeste Del af Turen, som de begge nød i fulde Drag. De lagde Vejen ind over Torning og ned over Grathe Hede, hvor Sneen havde pudret Lyngens Tæppe, og gennem de store Hede- og Mosestrækninger naaede de frem til æ Bierhyw i Kristianshøj, hvor Jens Kulsvier havde sin Vinterbolig. Han yndede at bo her om Vinteren, fordi Skovlovringer fra nær og fjern altid bedede her under Spøg og Larm og Slagsmaal, naar de kørte frem og tilbage med deres Produkter. Mange Vognkæppe blev knækket her i ærligt Slagsmaal, og Jens Kulsvier havde ofte dæmpet Lidenskaberne, naar han syntes, Legen blev for farlig. Han blev glad for at se dem, og hans Øjne hvilede med Velbehag paa Drengen. Han lignede meget sin Fader og havde udviklet sig godt siden sidst, de saas. Det sneede lidt, da de drog videre; men nu var jo den korteste Vej tilbage. Dog, aldrig saa snart var de kommet godt paa Vej, før det var en forrygende Snestorm. Den frostkolde Storm isnede gennem Marv og Ben, og Sneen sved og bed i Ansigtet. De var naaet gennem Refshale, havde fulgt Bøllingsøs nordlige Bred, var naaet op over Bakkerne, og gik frem over Kragelund Udmark, som dengang var helt øde. Her havde Stormen og Sneen fri Tumbleplads, og kun langsomt vandt de fremad, mens Søn-

nen brød Vinden for Moderen. Mørket var faldet paa, og værre blev Vejret.

Da sneg der sig ganske langsomt en Rædsel ind i hans Hjerte. Han mærkede den først som en Undren, men snart fik den en frygtelig Skikkelse, og hans Hjerte fyldtes med Dødsangst. Han standsede og raabte gennem Stormens Sug og Larm ind i Moderens Øre:

— Nu se Gud i Naade til os, Mor, vi er gaaet vild.

— Ja, min Dreng, og jeg er saa kold, at jeg hverken kan mærke Hænder eller Fødder. —

Moderens Hjælpeløshed gav hans Tanker en anden Retning. Han muflede hendes Hænder og gned hendes Ansigt og kærtegnede hendes Fødder, der var helt iset ind i et med Strømperne og de tynde, hullede Sko. En Ting stod ham klart: De maatte til Hus. Han slog ind i den Retning, hvor han mente, det nærmeste Hus maatte ligge. Med Moderen under Armen stred han sig frem mod Stormen, men langt var de ikke naaet, før Moderen vaklede og faldt.

— Lad mig ligge, — sagde hun, — jeg har i lang Tid været saa langt borte fra Gud, min Dreng; men i Aften er han saa nær hos os som aldrig før, og jeg har bedt ham, at han vil beskærme dig og føre dig frelst gennem denne Nat.

Med sine valne Fingre fik han Moderen rejst igen, og de vaklede videre. Snart faldt hun atter, og hun

begyndte at tale i Vildelse. Atter vaklede de videre, og atter faldt Moderen. Da greb han Moderen i sine Arme og vilde bære hende; men hans Hænder var saa følelsesløse, at han ikke kunde fastholde sit Greb. Han kunde ikke staa her ørkesløs og se paa, at Moderen døde. De stod i en Dalsænkning, hvor der stod en enlig Busk. Herhen halvt bar, halvt slæbte han sin Mor og satte hende i Læ af Busken. Han trak sin egen Frakke og Jakke af, og svøbte dem med nænsom Haand om Moderen, han bandt varsomt sit varme Halstørklæde op om hendes Næse og Mund. Imens havde hun talt i Vildelse. Han opfattede tilsidst disse Ord:

— Hvor er her dejligt varmt herinde, min Dreng, — og se, nu skinner Julestjernen saa skønt. —

Saa gik han alene ud i Snenatten for at lede om Hjælp i sin store Nød.

Længe havde han gaaet, da Haabet blev tændt i hans Sind. Han skimtede Fodspor i Sneen, og glad fulgte han dem. Der blev efterhaanden flere, tilsidst en hel Sti. Da blev Haabet ligesaa hurtigt slukket. Det var hans egne Fodspor. Han gik i Kred. Han følte sig døsigt og søvrig, men han vidste, at hvis han holdt op med at gaa, var det den visse Død. Tilbage til Moderen kunde han ikke finde, og han besluttede da at gaa rundt i Kredsen indtil Daggry. Gang paa Gang overfaldt en usigelig Døsighed ham. Tilsidst var han ved at give efter for den. Da mindedes han den gamle Jens Abildskov i Funder. I hans

Hjem havde han ofte opholdt sig, naar han i Drengenaarene gik paa Omgang. Naar de, som Skik og Brug var, sov Mørkningssøvn om Vinteren, hændte det, at Jens Abildskov fortalte Historier og Sagn, eller at hans Kone sang Almuens rørende Viser; men det hændte ogsaa, at Jens Abildskov med sin dybe Bas sang sin Yndlingssalme. Det var denne Salme, der nu randt ham i Hu.

Derfor skete det, at der blandede sig Salmetoner med Snestormens Brusen denne Ulykkesnat derude paa de nøgne Vidder. Det var Taterkongens Søn, der sang:

— Vor Gud han er saa fast en Borg — — —

Da Salmen var sunget til Ende, var det, som om han fik nye Kræfter, og der faldt Fred i hans Sind, — og saa kom Frelseren. Han saa et Lys, der bevægede sig; med sine sidste Kræfter vaklede han hen imod det — og faldt bevidstløs i Jens Kulsviers Arme; thi ham var det, der kom. Han var vaagnet midt om Natten og syntes saa tydeligt, han havde hørt Taterkongens Stemme:

— Jens Kulsvier, jeg har Brug for dig! —

Og straks anede Kulsvieren, hvad det gjaldt. Han klædte sig paa, tog sin Lygte, kaldte ad sin trofaste Hund og gik ud i Natten for at frelse Taterkongens Søn. Da det gryede af Morgen den 8. December 1820, fandt de Moderen ihjelfrosset, hvor Sønnen havde efterladt hende. I en Anmærkning omtaler Funder Kirkebog denne Begivenhed med disse knappe Ord:

— Fundet død paa Kragelund Byes Mark, Syn og Besigtelse foretaget af Herredsfogden.

— — — — Taterkongens Søn gik nu atter paa Omgang i Sognet til Foraaret, tjente derefter i Hvinningdal i næsten tre Aar, fik saa Tjeneste hos Stabell paa Allingskovgaard, senere paa Tystrup ved Christiansfeld og hos Proprietær Saxild i Wonsild ved Kolding. Han har sikkert baade været en dygtig og paalidelig Karl; thi overalt tjener han sin Tid ud. Han kommer nu tilbage til Funder og bliver Midtpunktet i to Begivenheder. Fattigkommissionen forsøger at faa ham erkendt forsørgelsesberettiget i Balle Sogn, men trods Jens Abildskovs snilde Manøvrer lykkes det ikke.

Det bliver opdaget, at Taterkongens Søn hverken er døbt eller konfirmeret. Den unge Pastor Aaboe i Kragelund er meget betænkelig ved at modtage denne Konfirmand af mange Grunde, og der finder en meget interessant Brevveksling Sted mellem ham og Biskoppen i den Anledning.

Søndag 7. Oktober 1827 bliver Taterkongens Søn, der da var 22 Aar, døbt og konfirmeret i Kragelund Kirke i Overværelse af Distriktsprovsten og alle Herredets Præster. Han fik i Daaben Navnet: Axel Johansen.

Aaret efter flytter han til Kjærsgaard i Balle Sogn. 7. Februar 1835 bliver han gift i Gjødvad Kirke med Inger Marie Pedersdatter, bor derefter i et Hus ved Øster Kjelstrup og er fast Arbejdsmand paa denne

Gaard. Hans ældste Søn døde i 1929, 93 Aar gammel. Hans talrige Efterkommere bor i Gjødvad og spredt ud over Egnen her, og selv i tredie og fjerde Led finder man hos enkelte af dem typiske Træk, der minder om deres Stammefader, Taterkongen; mange ved ikke, at de stammer i lige Linje fra ham.

Axel Johansen døde den 3. Februar 1888. Han levede da i sin Alderdom som Aftægtsmand paa Resendal Mark, midt i en Natur, der kunde fryde hans Øje og ligesom danne Ramme om hans Mindeskat.

Kresten H. Lidegaard

AF ABRAHAM-SØNNERNES SAGA

BOGENS VERDEN:

„Med Udgangspunkt i Bedstefaderen, „Stodderkongen“ Kræn Lidegaards Beretninger, fortæller en jydsk Præst i en Række levende Kapitler om vort omtrent spørløst udslettede Taterfolk. Med en sjælden Forstaaelse og et sjældent Lune skildres disse Hedens vilde Fugle, deres Samhørighed med Naturen og deres haabløse Kamp for Tilværelsen i et Samfund, der som Helhed var dem fjendtligsindet. Det er Abraham-Sønnernes Saga, som det er Debjerg- og Kvembjerg-Slægternes, den geniale Caspar Bastrups og den sagnomspundne Taterkonge Johannes Axelsens. Det er Sagaen om en Slægt med en ubændig Livsfylde, en Slægt, som elskede Friheden over alt og lod Livet i Kampen for den.“

AARHUS AMTSTIDENDE:

„Taterlivets og Hedens Poesi har forlængst faaet sine fortryllende Udtryk; Lidegaard skriver blot Slægtshistorier, men man læser dem med særlig Interesse, som kommer af, at Digtere forud har kastet vemodig Glans over det stærke, lidenskabelige Frimandsliv paa Heden, som nu kun er en Saga.“

JYLLANDSPOSTEN:

„Abraham-Sønnernes Saga“ er en velskreven Bog . . . . . Taterfolket kan godt være tjent med den Minderune, Pastor Lidegaard har ristet det; thi den vidner umiskendeligt om Sympati for det af det øvrige Samfund saa foragtede Befolkningselement.“

VIBORG STIFTSTIDENDE:

„Det er i det hele en Bog, der anbefaler sig selv.“